

Пралатары ўсіх краін, яднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

9 снежня 1977 г.
№ 49 (2888)

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ СЯЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

Цана 8 кап.
Выдаецца з 1932 г.

Вакальна-інструментальны ансамбль «Раніца» Смалевіцкай бройлернай фабрыкі.

«Цыганскі танец» выконвае супрацоўніца Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў Рэната Кліменка.

У той вечар сцэнічная пляцоўка мінскага Палаца культуры трактаразаводцаў была заліта яркім святлом пражэктараў. Тут праходзіў заключны канцэрт калектываў мастацкай самадзейнасці Мінскага абкома прафсаюза работнікаў сельскай гаспадаркі. Радасным святам было гэтае цудоўнае прадстаўленне і для глядачоў, і для артыстаў,

што прыехалі сюды з розных куткоў вобласці — Дзяржынска і Маладзечна, Вілейшчыны і Любаншчыны... Цёпла і гасцінна сустракалі мінчане самадзейныя калектывы, многія з якіх ужо маюць заслужаную славу.

Фота В. ВАРУШКІ.

Народны фальклорны ансамбль «Лявоніха» з саўгаса «Сцяг Кастрычніка» Бірэзінскага раёна.

Выступаюць Вячаслаў Пронін і Міналай Задлюк з саўгаса «Ляды» Чэрвеньскага раёна.

ГОЛАСАМ СЭРЦА, ГОЛАСАМ СУМЛЕННЯ

Смех дзіцяці, якое доверліва-адкрытымі вачамі глядзіць на наваколле, і першая сустрэча закаханых, спеў жаўрука летній раніцай і рокат трактара на калгасным полі, новыя гмахі-дамы, што ўзвышаюцца на ўчарашніх пустэчах, і ўзлёт касмічнага карабля са стартвай пляцоўкі — за ўсім гэтым ёсць адно слова, якое аб'ядноўвае, лучыць, здавалася б, зусім розныя паняцці. Слова гэтае — Мір. Вымаўляючы яго, кожны сумленны чалавек выказвае самае запаветнае. Змагаючыся за мір, ён змагаецца за сваю будучыню, за ніцасце і радасць іншых пакаленняў.

І не выпадкова, што тэма міру, тэма працы займае такое важнае месца ў творчасці пісьменнікаў. Што

гэта сапраўды так, можна было пераканацца на літаратурна-музычным вечары, які быў падрыхтаваны Бюро прапаганды мастацкай літаратуры СП БССР, Беларускай дзяржаўнай філармоніяй, Беларускім тэлебачаннем. Адбыўся ён на мінулым тыдні ў канцэртнай зале філармоніі.

Назва яго «Голасам сэрца» — назва шматзначная. Пра тое, што хвалюе і непакоіць, што параджаецца ў глыбіні душы, а потым выліваецца ў шчырую споведзь перад Радзімай, народам, партыяй, гаварылі літаратары розных пакаленняў. Тэма міру гучала ў шматлікіх вершах, песнях.

Адкрыў вечар сакратар праўлення СП БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР Іван Чыгрынаў.

Выступалі Аркадзь Куляшоў і Аляксей Русенкі, Рыгор Барадулін і Яўгенія Янішчыц, Васіль Зуенка і Нэла Тулупава, Пятрусь Макаль і Ніл Гілевіч, заслужаныя артысты БССР Наталля Гайда і Ганна Рыжкова, артысты Анатоля Бокаў, Мікалай Казінін, Мікалай Сеўрукоў, Ганна Стрыжакова, Герард Чарнышоў, Зінаіда Феакцістава.

Бёў вечар дыктар Беларускага радыё Мікалай Чырык. Сродкі ад гэтага вечара перададзены ў Фонд міру.

Выступае народны паэт БССР Аркадзь Куляшоў.

«Купала і Кастрычнік»

У фазе кінатэатра «Кіеў» адкрыта фотавыстаўка, падрыхтаваная супрацоўнікамі Літаратурнага музея Я. Купалы, якая называецца «Купала і Кастрычнік». Яе экспазіцыя расказвае пра жыццёвы і творчы шлях народнага песняра Беларусі. Яна стане для многіх наведвальнікаў своеасаблівым фотаванном у чужыны свет нупалаўскай паэзіі.

А. АЛЕШКА,
супрацоўнік музея
Я. Купалы.

...І пра Беларусь таксама

Дзухомнік выбранных твораў вядомага грузінскага пісьменніка Канстанціна Лордкіпанідзе выйшаў у тбіліскім выдавецтве «Мерані». Выданне гэтае цікавае тым, што ў ім ёсць падборка апавяданняў, падзеі якіх звязаны з Беларуссю. — «У карчме», «Конь», «Зноў пра няня», «Неўміручасць».

Вось што расказвае пра іх напісанне аўтар: «У трыццаці гадах мне давялося бываць на Палесці — у краі лясоў і азёр. Там я правёў два месяцы ў сям'і калгасніка-рыбана. Гаспадар мой, Пятрусь Гнедка, аказаўся старым партызанам. Быў час рыбнай лоўлі. Па вечарах, калі наша цяжкая пласнадонка марудна плыла па рацэ дахаты, Гнедка ўспамінаў васемнаццаці год, успамінаў сваіх адвечных землякоў... У гэтыя вечары і ўзніклі мае беларускія апавяданні».

І. ТАРАСЕВІЧ.

ЛІСТКІ МУЗЫЧНАГА КАЛЕНДАРА

У прамове «Няхай жыве «Інтернацыянал!» пры адкрыцці помніка П'еру Дэгейтэру выдатны дзеяч камуністычнага руху Марыс Тарэз гаварыў пра творчы подзвіг паэта і кампазітара, аднаго з тых, «чыё імяны назавусёды замацаваны ў вялікім сэрцы рабоча-га класа, які яны памалі ўзброіць для рэвалюцыі». У будучым годзе спаўняецца 90 гадоў з дня першага выканання «Інтернацыянала». Дата знамянальная: гімн камуністаў стаў любімай баявой песняй пралетарыату, з ім штурмаваліся і штурмуецца бастыёны прыгнёту рабочага люду на ўсім свеце. Кампазітар П. Дэгейтэр выпадкова натрапіў на тэкст верша паэта-камунара Э. Пацье, адчуўшы ў ім выбуховую сілу і веліч праграмы змагання за вызваленне чалавеча працы. 23 чэрвеня 1888 года хор аматараў горада Ліля «Ліра рабочых», якім кіраваў гэты музыкант, праспяваў «Інтернацыянал», і з таго часу песня заваявала міжнародную вядомасць. Яе суверэна-гістарычнае значэнне адначасна ў. І. Ленін.

Дарэчы, П. Дэгейтэр разам з М. Тарэзам у 1928 г. быў у Маскве на Краснай плошчы, па якой пад гукі «Інтернацыянала» крочылі тысячы і тысячы дэманстрантаў... На беларускую мову гімн камуністаў пераклаў Янка Купала.

Пра гэта наведманне даведанае выданне «Ежегодник памятных музыкальных дат і события» на 1978 г. (выдавецтва «Музыка»). Яно паступіла ў кнігарні і хутка разышлося, што сведчыць аб шырокай цікавасці да выданняў такога тыпу. У даведніку пазначаны хвалючыя даты, звязаныя з музычным жыццём Беларусі. Напрыклад, 25 студзеня споўніцца сто гадоў з дня нараджэння выдатнага спевачка і педагога Антона Ваначыча. Ён стварыў клас опернай падрыхтоўкі, сольных спеваў і камернага ансамбля Беларускага музычнага тэхнікума ў 1928 г., быў першым загадчыкам вакальнай кафедры Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Сярод выхаванцаў А. Ваначыча — Л. Александровіч, І. Балоцін, М. Дзянісаў і іншыя дзеячы опернага мастацтва нашай рэспублікі.

5 красавіка споўнілася 75 гадоў вядомаму савецкаму спевачку Аляксандру Акаёмаву. Гэтае імя ўпісана і ў летапіс гераічнай барацьбы супроць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Разам з дырыжорам Г. Лузніным ён трапіў у Крычаўскі лагер смерці, дзе выконваў заданні мясцовага падполля, распаўсюджваў лістоўкі... Калі А. Акаёмава вялі на расстрэл, ён спяваў папулярную песню «Арлёнак», якой сам, будучы да вайны салістам Увесаюанага радыё, даў крылы...

Больш за сто артыкулаў і нататак даюць багатую інфармацыю пра знамянальныя для музыкі календарныя даты 1978 года.

ВЫДАДЗЕНА У ПОЛЬШЧЫ

Варшаўскае выдавецтва «Людэва спудзеленія выдывіча» выпусціла ў свет апавесць беларускага пісьменніка Івана

Пташнінава «Тартан». Аўтар перакладу Баляслаў Маніевіч. Тыраж кнігі 10 тысяч экзэмпляраў.

У «ЛИТЕРАТУРНОМ ОБОЗРЕНИИ»

У чарговым, адзінаццатым нумары часопіса змешчана рэцэнзія В. Івашчанкі «Марута, Зіна і іншыя» на кнігу Анатоля Кудраўца «Зімы і вясны», якая выйшла летась у выдавецтве «Мастацкая літаратура». Аўтар адзначае, што пісьменнік унёс

«у прозу «сярэдняга пакалення» беларускіх пісьменнікаў жыватворны прамень...»

Пад рубрыкай «Навінкі ніжняй графікі» даюцца ілюстрацыі да кнігі Ядвігі Бяганскай «Над рэчкай Шушай», выкананыя мастаком В. Бароўкам.

У часопісе «Искусство»

У адзінаццатым нумары часопіса ў падборцы матэрыялаў пад рубрыкай «Мастацтва, народжанае рэвалюцыяй» разам з іншымі дзеячамі нацыянальнага мастацтва выступае сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР, член-карэспандэнт Ака-

дэмі мастацтваў СССР М. Савіцкі. Ён адзначае, што «сваёй творчасцю беларускія майстры актыўна ўдзельнічаюць у фарміраванні ідэяна-мастацкага ўзроўню савецкага выяўленчага мастацтва, узімаюць яго прэстыж за мяжой...».

І. ФЕДАРАУ.

ПАКАЗВАЮЦЬ ДЭБЮТАНТЫ

«Профіль і анфас» — так называецца кінаальманах, які створаны на кінастудыі «Беларусьфільм» па апавяданнях В. Шукшына «Ваўкі», «Чараднічэнка і цырк», «Восенню». Гэта першая самастойная работа маладых кінарэжысёраў, выпускнікоў ВГИКа Мікалая Лук'янава, Аляксандра Яфімава і Сяргея Сычова, якія нядаўна ўліліся ў калектыву беларускіх кінамастакоў. Тут жа дэбютавала і аператар Настасся Суханова.

Днямі ў Доме кіно адбылася прэ'ера кінаальманаха, на якой прысутнічалі работнікі кінастудыі, кінакрытыкі, супрацоўнікі рэспубліканскіх маладзёжных выданняў. Пасля прагляду фільма адбылося яго абмеркаванне.

«Гук слова роднага...»

Сярод паэтаў, песняў якіх ганарыцца наш народ, — лаўрэат літаратурнай прэміі імя Янкі Купалы Сяргей Дзяргай. Вось ужо некалькі дзесяцігоддзяў гучыць па-філасофска заглыбленае, пачэрпнутае з самых чыстых народных крыніц слова паэта.

На сустрэчу з ім, словам паэта, у Дом літаратара прыйшлі пабеленыя сівізной ветэраны і юныя студэнты-першакурснікі: тыя, хто ўласным лёсам змог правярць яго праўду, і тыя, каму стала яно першым урокам мужнасці.

Не, слова, што ў мукх Народжана мною, Навіна быць праўдаю, А не маюю.

Тані бескампрамісны зварот Дзяргая да сябе і мільёнаў.

Пра радасць сустрэч з паэтам, пра тое, як па-бачыноўску турбуецца ён за гук слова роднага, гаварылі на вечары сябры і вучні. Яны неаднаразова называлі галоўную рысу Дзяр-

гая-чалавеча — яго сціпласць. Так, вожынаўцы даведаліся пра падпольную дзейнасць свайго супрацоўніка ў час вайны толькі тады, калі землякі-гамлячачыне прыехалі ў рэдакцыю, каб уручыць паэту, гаспадару явочнай кватэры, баявы медаль «За адвагу».

З-пад крыла паэта ішлі ў літаратуру маладыя. Сярод іх — госці вечара, лаўрэаты Дзяржаўных прэмій БССР імя Янкі Купалы Янка Сіпакоў і Рыгор Барадулін, сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў рэспублікі Барыс Сачанка, які старшыняваваў на вечары.

Расказы пра сустрэчы і сяброўства з паэтам чаргаваліся з песнямі і вершамі. Літаратурна-музычную кампазіцыю па яго творах выканалі артысты мінскіх тэатраў.

У заключэнне літаратурнага вечара была зачытана віншавальная тэлеграма, у якой яго ўдзельнікі пажадалі паэту моцнага здароўя і новых творчых поспехаў.

Творчы веч... Сяргея Дзяргая вядзе Барыс Сачанка.

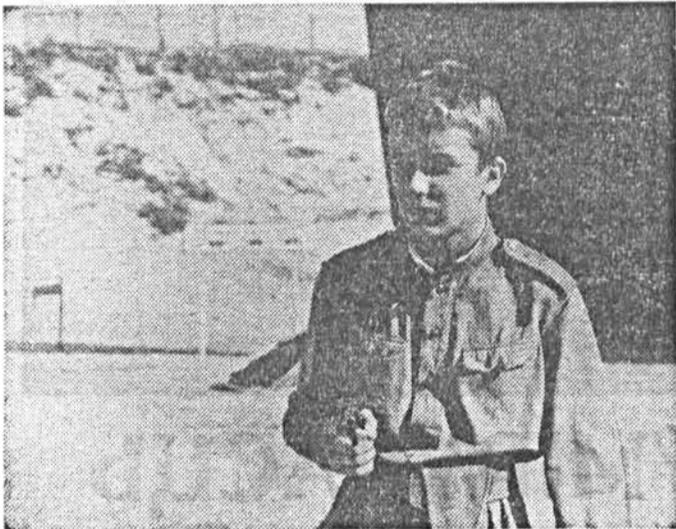
«Я З ВОГНЕННОЙ ВЁСКИ» — НА ЗАВОДСКОЙ СЦЕНЕ

У Палацы культуры ордэна Леніна завода «Гомсельмаш» імя 60-годдзя Вялікага Кастрычніка адбылася прэм'ера спектакля «Я з вогненнай вёскі». Ён пастаўлены ўдзельнікамі тэатральнай студыі прадпрыемства на аднайменнай кітэ вядомых беларускіх пісьменнікаў А. Адамовіча, Я. Брыля, У. Калесніка, літая расказвае пра злачынствы нямецка-фашысцкіх захопнікаў на беларускай зямлі ў гады Вялікай Айчыннай вайны.

Паставіў спектакль кіраўнік студыі, рэжысёр Н. Макароў. Галоўныя ролі выконвалі тонары другога механазборнага цэха Б. Пушноў і В. Карлашоў, штампавальніцы прэсавага цэха В. Лукомская і Г. Чычыкайла, кранаўшчыца зварачна-зборнага цэха № 1 Л. Палтаран і іншыя рабочыя і работніцы завода — удзельнікі тэатральнай студыі. Гледачы цэпла сустрэлі новую работу самадзейных артыстаў.

В. СЯМЕНАУ.

КІНАПАНАРАМА

Кадр з фільма «Вянок санетаў».

Прэм'ерай беларускага фільма «Вянок санетаў» адкрываецца кінарэпертуар гэтага месяца. Аўтар сцэнарыя — Віктар Муратаў, рэжысёр-пастаноўшчык — Валеры Рубінчык.

На X Усеаюзным кінафестывалі «Вянок санетаў» удастоены галоўнай прэміяй як лепшы фільм для юнацтва. Пра лёс двух падлеткаў, Арцёма і Івана, якія прабіраюцца на адзін з франтоў у апошніх месяцах Вялікай Айчыннай вайны, расказвае гэтая кіна-аповесць.

Ролі Арцёма Перагудава сыграў школьнік адной з маскоўскіх школ Ігар Міркулаў, знаёмы глядачам па фільмах «Уціці з палатка», «Птушкі над горадамі», «Учліччыце паўночнае зліццё». У асцяжных ролях заняты Саша Жукоўскі, Іра Зелянко, Эмануіл Гелер, Георгій Штыль, Валянцін Нікулін.

Лёсам дзяцей, якія страцілі ў суровыя гады вайны сваіх бацькоў, прысвечаны фільм «Падранкі». Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — Мікалай Губенка. Вытворчасць кінастудыі «Мас-фільм».

Эпіграфам да фільма сталі словы вядомага савецкага паэта Аляксандра Твардоўскага «Дзеці і вайна — няма больш жудаснага збліжэння процілеглых рэчаў на свеце».

У фільме здымаліся вядомыя акцёры — Юозас Будрайтцкі, Аляксандр Калегін, Жана Болатова, Георгій Бурыноў, Ралан Бынаў, Наталля Гундарава, Алёша Чарствоў.

Выходзіць на экраны карціна Цэнтральнай студыі дзіцячых і юнацкіх фільмаў «Дзёнік Карласа Эспінолы». Гэтая кінааповесць расказвае аб выхаванні пацучыя міжнароднай салідарнасці ў дзяцей, аб інтэрнаце, дзе разам з савецкімі дзецьмі вучацца дзеці з розных краін свету.

Аўтар сцэнарыя і рэжысёр фільма — Валянцін Селіванаў. У галоўных ролях здымаліся Хасе Луіс Бельмэстр, Марына Мухіна, Карлас Сахо, Элеанора Шахіова, Вячаслаў Шалевіч, Людміла Чурсіна і іншыя.

Чытачам шырока вядома аповесць Анатоля Табалея «Гісторыя адной любові», якая была апублікавана ў першым нумары часопіса «Юность» за 1975 год і якая, у сваю чаргу, вынікала спрэчкі на старонках «Літаратурнай газеты».

Разам з аўтарам аповесці малады рэжысёр Георгій Кузняцоў напісаў сцэнарыі і зняў фільм «Толькі ўдавіх». Юнацкі максімізм, катэгарычнае непрыманне кампрамісу вызначае аснову канфлікту і драматургіі гэтай карціны.

Аматару дэтэнтнага жанру ў кіно чакае сустрэча з кінастужкай кінастудыі «Ленфільм» «Гэта мяне не датычыць...», якая створана па дакументальных матэрыялах. Рэжысёр-пастаноўшчык — Герберт Рапалорт, заслужаны дзеяч культуры Эстонскай ССР, тройчы удастоены звання лаўрэата Дзяржаўнай прэміі ССРСР. У галоўных ролях заняты Аляксандр Зорбуеў, Бруна Фрайндліх, Людміла Арыніна, Павел Панкоў і іншыя. У фільме таксама здымаліся салістка Ленканцэрта, лаўрэат Міжнароднага конкурсу ў Сопаце 1976 года Ірына Панароўская. Гэта яе першая работа ў кіно.

М. КАРНІЦКАЯ.

ЖЫВАЯ СУВЯЗЬ ПАКАЛЕННЯЎ

З дакладам выступае І. Г. Чыгрынаў.

У літаратурным асяроддзі даўно пачалі гаварыць пра чарговы семінар маладых пісьменнікаў — бадай-што, з пачатку года. Яны праводзяцца ў рэспубліцы штогод, аднак светліны семінар адметны ад ранейшых. На яго сёлета запрошаны не проста пачаткоўцы, а маладыя літаратары з пэўным творчым стамам і вопытам. Сярод удзельнікаў — маладыя прадстаўнікі ўсіх цэхаў літаратуры: паэты, празаікі, драматургі, крытыкі. Некаторыя з іх, як В. Гіевіч, М. Дунса, Л. Калодзежны, Г. Каржанеўская, Л. Левановіч, М. Тычына, Я. Янішчык, ужо з'яўляюцца членамі Саюза пісьменнікаў, іншыя — іх нарысаў, прозы, мастацкіх перакладаў, крытычных артыкулаў, п'есы...

5 снежня ўдзельнікі семінара гасцінна сустрэлі Дом творчасці Саюза пісьменнікаў БССР у Каралішчавічах, які носіць імя народнага песняра Беларусі Януба Коласа. Форум маладых пісьменнікаў рэспублікі пачаў сваю работу.

Для ўдзелу ў яго работе прыехалі госці з Масквы — члены Савета па беларускай літаратуры СП ССРСР: старшыня савета А. Аўчарэнка, заслужаны ра-

Максім Танк гутарыць з маладой паэтэсай Галінай Каржанеўскай.

ботнік культуры Латвійскай ССР і БССР Ю. Ванэг, намеснік галоўнага рэдактара часопіса «Літаратурное обозрение» В. Хмара, сакратар савета В. Шчадрына, выкладчык Літаратурнага інстытута імя Горькага Л. Клімовіч, крытык В. Івашчанка. На адкрыццё семінара прыбылі загадчык сэнтарамастацкай літаратуры аддзела культуры ЦК КПБ А. П. Кудравец, інструктар ЦК КПБ З. К. Прыгодзіч, намеснік загадчыка аддзела прапаганды і агітацыі ЦК ЛКСМБ М. П. Кацюшэнка.

Адкрыў семінар старшыня праўлення СП БССР, народны паэт Беларусі Максім Танк. Падкрэсліўшы, што партыя, наша дзяржава, шырокая культурная грамадзкасць працягваюць пастаянную ўвагу да маладых талентаў, са шчырым бацькоўскім клопатам дбаюць аб іх выхаванні і стварэнні ўмоў для іх творчасці і ўсебаковага развіцця, ён, у прыватнасці, сказаў:

— Сярод шматлікіх і разнастайных формаў работы з маладымі ў нашым пісьменніцкім саюзе важнае месца займаюць штогоднікі семінары ў Каралішчавічах. Сёння мы зноў сабраліся ў гэтым доме, сцены якога памятаюць імя Януба Коласа. Сам па сабе гэты факт сімвалічны, ён уясабляе жывую сувязь пакаленняў, творчую эстафету тых, хто абраў справай свайго жыцця служэнне роднай савецкай літаратуры...

Агульны тон гаворкі, высокая ідэйна-эстэтычная крытэрыя для ўдзельнікаў семінара вызначыў даклад сакратара праўлення СП БССР І. Чыгрынава «Беларуская літаратура ў яе сучасным развіцці».

Нагадаўшы паланэнне «Праграмы КПСС» аб тым, што галоўная лінія партыі ў развіцці літаратуры і мастацтва — умацаванне сувязі з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне багацця і шматграннасці савецкай рэчаіснасці, данладчык падкрэсліў: «Думаецца, што поспех беларускай літаратуры ў апошнія гады яшчэ раз найбольш і залезыць ад яе рывальскай счэпленасці з жыццём народа, праўдзівага яго адлюстравання, увагі да канкрэтнага чалавека, імкнення самы разнастайны матэрыял падлючаць да трапятных праблем нашых дзён і асэнсоўваць з самых перадавых ідэйна-мастацкіх пазіцый».

І. Чыгрынаў падрабязна гаварыў аб перадумовах вялікіх творчых здабыткаў вядомых беларускіх празаікаў, паэтаў, драматургаў, вызначыў тэматычныя і стыльвыя тэндэнцыі, звярнуў увагу на праблемы, якія стаяць перад літаратурай і якія належыць вырашаць на маганніямі пісьменнікаў усіх пакаленняў.

У дзень адкрыцця выступіў таксама наш госць А. Аўчарэнка, які засяродзіў увагу прысутных на феномене літаратуры, на адназначнасці перад ёю тых, хто прысвячае сябе творчасці.

Другі дзень быў цалкам аддадзены прозе. З дакладам «Галоўны герой прозы — сучаснік» выступіў доктар філалагічных навук П. Дзюбайла. Затым гаворка пайшла пра творы і кнігі ўдзельнікаў семінара. Прадметам дыскусіі стала аповесць І. Шальманава «Цагельня», аповесць Я. Лецін «Па цаліну», апавяданні Л. Калодзежнага, М. Воранава, І. Пяшно, нарысы А. Казловіча, іншыя маладых празаікаў. У абмеркаванні прынялі ўдзел У. Караткевіч, А. Васілевіч, В. Івашчанка, А. Аўчарэнка, В. Адамчык, Ю. Ванэг, У. Юрэвіч, У. Дамашэвіч, С. Кухараў.

У напружанай рабоце, а значыць, з нарысцою да «семінарыстаў» прайшлі наступныя дні, калі гаворка ішла па вершы Р. Баравіковай, Т. Бондар, Н. Шкляравай, Г. Бубнава, С. Законнікава, А. Камароўскага, У. Някляева, пра п'есы А. Паповай і Л. Караічава, пераклады В. Сёмухі і К. Шэрма, крытычную дзейнасць Г. Егарэнкавай, А. Сямёнавай, С. Лаўшукі, М. Тычыны, Я. Лецін, Т. Шамлінай.

Удзельнікі семінара пабывалі на творчым вечары народнага пісьменніка Беларусі К. Крапівы, сустрэліся з народнымі пісьменнікамі БССР І. Шамякіным і А. Манайнам, з многімі іншымі майстрамі мастацкага слова.

Семінар маладых пісьменнікаў заканчвае сваю работу. Сёння мяркуецца сустрэча яго ўдзельнікаў з галоўнымі рэдактарамі літаратурных выданняў — часопісаў «Полымя», «Малодосць», «Неман» і штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», яны будуць прысутнічаць на пасяджэнні прэзідыума праўлення СП БССР, прысвечаным творчасці маладых пісьменнікаў.

У. АНІСКОВІЧ, уласны карэспандэнт «ЛіМа».

ЧАСОПІСЫ Ў СНЕЖНІ

«ПОЛЫМЯ»

Нумар адкрываецца перадавым артыкулам «Маніфест нашай эпохі», прысвечаным новай Канстытуцыі ССРСР.

З вершам «Масква» выступае народны паэт Беларусі П. Броўка.

Шырока прадстаўлена паэзія маладых, друкуецца аповесць С. Кухарава «Зорка Канікула», апавяданні «Муж Сяргей» В. Хомчанкі, «Дуб» А. Дударова, «Сын» А. Варановіча, «Ціхан» А. Крыгі.

У раздзеле «Новыя пераклады» — вершы І. Бурсава (пер. У. Шахаўца) — да 50-годдзя з дня нараджэння паэта.

Адзначаецца 100-годдзе з дня нараджэння класіка латышскай літаратуры А. Упіта. Да яго юбілею прымеркаваны артыкул М. Абалы «Волат латышскай літаратуры» і апавяданні ў перакладзе А. Жука.

Пад рубрыкай «З літаратурнай спадчыны» — «Навель пятага паверха» заўчасна памёршай Е. Лось.

У раздзеле «Публіцыстыка» — артыкул М. Шкляра «Новы дзень чалавечтва», «Мастацтва» прадстаўлена нататкамі

Л. Дробава «Незабыўны вобраз Ільіча». Успамінамі пра народнага песняра Я. Коласа дзеляцца П. Броўка — «Забіць цябе не маю сілы...».

Да 170-годдзя з дня нараджэння В. Дуніна-Марцінкевіча змешчаны артыкулы А. Лойкі «У пошуках гармоніі» і У. Содаль «Тры вандроўкі ў Люцынку».

Новыя кнігі, што выйшлі ў рэспубліканскіх выдавецтвах, рэцензуюць У. Гнілабдаў, Т. Кабржыцкая, М. Кенька, У. Конан, І. Капыловіч, Г. Егарэнкава, П. Сцяцко.

«МАЛАДОСЦЬ»

Друкуюцца новыя вершы А. Астрэйкі, В. Вярбы, М. Ароці. Маладая паэзія прадстаўлена творами М. Дунсы, Л. Філімонавай, Н. Артымовіч, Н. Гальпяровіча. Да 50-годдзя нашага земляка, рускага паэта І. Бурсава Р. Барадулін пераклаў яго паэтычны рэпартаж «Дотык да юнацтва».

У нумары — заканчэнне аповесці Я. Ермаловіча «Малады старшыня». Б. Сачанка надрукаваў новы твор — аповесць «Запіскі занябдайлы». Змешчаны раздзелы з «Благоднай кнігі», створанай сумесна А. Адамовічам і ленынградскім пісьменнікам Д. Граніным.

У раздзеле публіцыстыкі з артыкулам «Экзамэн для ўсіх і ножнага» выступае першы сакратар Мінскага абкома ЛКСМБ Л. Лугаўцоў — аб справах моладзі на ўдарных камсамольскіх будоўлях Міншчыны. Пад рубрыкай «Есць на карце...» Г. Бураўкін расказвае пра гістарычнае мінулае і сённяшні дзень Полацка. Д. Бугаў у артыкуле «І час, і чалавек» піша пра творчасць І. Мележа.

«БЕЛАРУСЬ»

Перадавы артыкул нумара — «Дамагца новых заваў».

Змешчаны фотарэпартаж, прысвечаны святкаванню 60-годдзя Вялікага Кастрычніка, падборка карэспандэнцый «На фінішы года», артыкул кандыдата філасофскай навук І. Шпадарука «Наша агульна-народная дзяржава».

Пад рубрыкай «Беларусь сацыялістычная» — нарыс І. Дабранскага «Магілёўскія стромашыны».

«Як жывеш, мільённы?» — фотарэпартаж пра сённяшні дзень мільёнаў жыхара горада-героя Мінска.

Проза прадстаўлена апавяданнямі Г. Далівоўскага і Ф. Казлоўскага. З новымі вершамі выступаюць М. Федзюковіч,

К. Жук, К. Шавель, П. Макаль, творы І. Бурсава пераклаў М. Каланчынскі (да 50-годдзя з дня нараджэння паэта).

А. Лісоўскі напісаў дарожныя нататкі «У краіне гейзераў і вулканаў».

Як заўсёды, у нумары падборкі «Вяснікі мастацтва», «Пра карыснае і цікавае», кароткія рэцэнзіі і іншыя матэрыялы.

«НЕМАН»

Вершы С. Грахоўскага на рускую мову пераклаў Л. Рашкоўскі і А. Дракахруст. Паэзія прадстаўлена таксама творами В. Ліпневіча, А. Гурло (пер. А. Вычкоўскага), М. Дунсы (пер. А. Дракахруста).

З апавяданнямі выступаюць С. Паўлаў, Л. Ванулоўская і іншыя.

У раздзеле «Публіцыстыка» змешчаны артыкулы В. Лазарэва «Рубель — без капейкі», А. Байчарова «Палітыка і Ідэалы», Пад рубрыкай «Запіскі, успаміны, дакументы» друкуецца мемуары П. Лебедзева «Я быў тады свавольнікам», нататкі С. Буччына «Рэха над Беластокам».

А. Слесарэнка выступае з артыкулам «Жыццё на сцене».

М. Мішчанчук рэцензуе кнігу А. Лойкі «Расчараванае Палессе», А. Бабнова — даследаванне Е. Бондаровай «Час, экран, крытыка».

Есць кароткія рэцэнзіі, падборка «Учора, сёння, заўтра».

ЕСЦЬ ЛЮДЗІ, які ў жыцці сваім, паўсядзёнай працы, творчай дзейнасці акумулююць усё самае істотнае і важнае, што найлепшым чынам выйшла па-сапраўднаму народны характар, сведчыць аб высокай ступені яго сацыяльна-ідэйнага і маральна-этычнага развіцця. Прызнаныя аўтарытэты ў вучоным свеце ці вядомыя пісьменнікі, знакамітыя грамадскія ці партыйныя дзеячы — гэта перш за ўсё застаюцца вышэйшымі людзьмі: добрымі, спагадлівымі і надзвычай сціплымі, бо чалавечая сціпласць таксама пэўнае сведчанне маштабнасці таленту, яго самага — неабходнага дару — умення працаваць праз гадзі пранесці і захаваць шчырасць, неспрэчнасць, даверлівасць.

Манавіта такім чалавекам, што спалучыў у сваёй асобе талент пісьменніка і тэатральна-літаратурнага дзеяча, даследчыка і аналітыка, з'яўляецца наш цудоўны сучаснік, народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР, дэпутат Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Кандрат Кандратавіч Крапіва.

Крапіва... Старэйшае пакаленне добра памятае гэтае прозвішча, якое ўжо тады, на старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў было адным з самых чананых і жаданых. Усе тыя, хто атрымаў магчымасць далучыцца да цудоўнага свету ведаў, з цікавасцю чыталі байкі, сатырычныя і гумарыстычныя вершы чалавека, што вельмі добра ведаў народнае жыццё. І летнім надвечоркам, дзе-небудзь у глухой палескай вёсцы сядзелі на прызолах мужчыны, курылі доўгія цыгаркі з аднаго тытуню, перагортвалі старонкі газеты і разважліва зазначалі — «Наш Крапіва...»

Наш — значыць, адзін з самых любімых пісьменнікаў, дарагі і блізкі ў ножнай сялянскай хаце, у рабочым ці студэнцкім інтэрнаце.

Па-сапраўднаму народным пісьменнікам, народным па прызынанню, К. Крапіва стаў ужо тады, на пачатку сваёй творчай дзейнасці. А гадзі ішлі, і ягоны талент, такі моцны і зямны ў сваёй сутнасці, набіраўся сілы, яму ўжо становілася цесна ў рамках нейкага аднаго пэўнага жанру. У друку з'яўляюцца апазданы пісьменнікі, ён стварае раманы «Мядзведзічы», спрабуе падступіцца да жанру драмы. І вось — першая п'еса «Канец дружбы», за ёй «Партызаны», «Хто смяецца апошнім»...

Драматургія стала прызынаннем з прызынаннем. Пасля вайны Крапіва стварае п'есы «Мілы чалавек», «Піючы жаваранкі», «Брама неўміручасці»... Апошняя — ужо як пэўнае падвядзенне пройдзенага, бы спроба азірнуцца назад, кінуць староннім вокам на ранейшыя творы, глянуць на іх персанажы вельмі і вельмі цярозна. І з усмешкай... І з гневам... І з іроніяй таксама... Манавіта такі, як можна толькі ён, Крапіва. Ён

і ніхто іншы. Аптыміст, жыццялюб, чалавечазнаўца... Вось яго, права на неўміручасць, на неўміручасць духу, розуму, творчасці, той заўсёднай патрэбнасці на зямлі, таго шчаслівага адчування, калі ўжо жыццё аднаго канкрэтнага чалавека належыць не толькі яму, а сотням людзей, якія чытаюць яго вершы, глядзяць спектаклі, пастаўленыя па любімых п'есах, спяшаюцца на вечары, дзе гучыць жывое пісьменніцкае слова...

І гэты творчы вечар Кандрата Крапівы, што адбыўся 6 снежня ў памяшканні Беларускага дзяржаўнага ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы, сабраў многіх і многіх прыхільнікаў яркага, самабытнага таленту пісьменніка.

Адкрыў і вёў вечар народны пісьменнік Беларусі А. Макаёнак. Ён спрабуе даць слова самому Кандрату Кандратавічу, але нечакана сцэну запаўняюць знаёмыя нам персанажы... Гарлахвацкі і Тулята, Чарскі і Дабрыня, Квараўкін і Дажывалаў... Дзесяткі крапівоўскіх персанажаў, і кожны з іх просіць слова.

Выступае вучоны-герантолаг, акадэмік Барыс Пятровіч Дабрыня з «Брамы неўміручасці», чалавек, які адкрыў сакрэт забеспячэння вечнага жыцця ўсяму жывому. Аднак што

ПРАВА НА НЕЎМІРУЧАСЦЬ

Творчы вечар народнага пісьменніка Беларускай Кандрата КРАПІВЫ

дасць падобны эксперимент чалавечы? У маналогі вучонага гучыць шчыра заклапочанасць нашым заўтрашнім днём, адчуваецца імкненне загадаць прадугледзець усе тыя нечаканыя «але», што могуць узнікнуць пазней, бо не кожны можа пайсці ў бясперсцце: «Каму хоць неўміручасці, а каму — не». Адаказ на гэтае няпростое пытанне вынікае з самога зместу твора, гледачам жа даецца мажлівасць самім «правесці» своеасаблівы адбор кандыдатаў на неўміручасць.

І вось ужо на сцэне ажываюць асобныя эпізоды са спектакляў «Партызаны», «Людзі і д'яблы», «Мілы чалавек», «Хто смяецца апошнім», «Брама неўміручасці», гучаць у вы-

кананні артыстаў-купалаўцаў вершы і байкі пісьменніка, урывак з рамана «Мядзведзічы».

Выступаюць народныя паэты Беларусі П. Панчанка і М. Танк, народны пісьменнік рэспублікі І. Шамякін, акадэмік АН БССР Ф. Фёдарав. З невялікіх штрышкоў, з асобных эпізодаў усё паўней паўстае велічны воблік нашага сучасніка.

Талент К. Крапівы сапраўды яркі, шматгранны, вытокі ягога пачынаюцца ў самім народным характары, у спрадвечным імкненні простага людю да ведаў. І ўсё ж у кожным канкрэтным выпадку паходжанне яго застаецца ў многім загадкай. Пра творчасць пісьменніка сваё важнае слова яшчэ скажуйце новыя і новыя даследчы-

кі. А што ў гэтым няпростым пытанні паспрабаваў разабрацца А. Макаёнак, і, як здаецца, быў блізкі да ісціны: «І адкуль жа ў Кандрата розны талентаў багата? Пэўна, бацька вінават, бо і ён жа быў Кандрат!»

На гэтым вечары панавала па-сапраўднаму шчыра, сяброўская атмасфера, хапала і смеху, і андагасентаў. Асабліва гучнымі, праняглымі былі яны, калі да мікрафона падышоў сам Кандрат Кандратавіч:

— Сёння ў мяне незвычайны дзень. Я яшчэ ніколі не сустракаў столькі маіх герояў у адным месцы і ў адзін час. Яны прыйшлі сюды, народжаныя ў муках творчасці. І ўспамінаюцца творы, адкуль узяты гэ-

тыя персанажы, абставіны, калі яны ствараліся. Успамінаюцца і першыя крокі: тое, як прыйшоў сюды першую п'есу — «Канец дружбы»...

Кандрат Кандратавіч гаворыць пра высокую місію пісьменніка, напамінае аб тым, што сатыра — адзін з дзейных сродкаў самаачышчэння грамадства, так патрэбная яму сапітарная служба. І яна ніколі не старэе, і не можа старэць...

Народны пісьменнік Беларусі, Герой Сацыялістычнай Працы Кандрат Кандратавіч Крапіва права на неўміручасць сваёй творчасці заваяваў цудоўнымі творамі, напоўненымі верай у чалавека, добрае ў ім.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

САДРУЖНАСЦЬ ТВОРЧЫХ САЮЗАЎ

Шэсць дзён у канцэртных залах Мінска гучала беларуская і літоўская музыка. Кампазітары дзвюх братаў рэспублік вынеслі на суд слухачоў свае новыя творы, якія ўспалююць працу і подзвіг, вернасць сцягу Кастрычніка, непарыўную дружбу савецкіх народаў. 6 снежня творчай дыскусіяй аб'яднаны пленум праўленняў саюзаў кампазітараў Літвы і Беларусі завяршыў работу.

— Апошняя дзесяцігоддзе азнаменавалася ў літоўскай музыцы стварэннем твораў, якія

заваявалі шырокую папулярнасць у нашай краіне і за рубяжом, — сказаў, выступаючы

на падагульняючым пасяджэнні, старшыня прэзідыума Саюза кампазітараў Літоўскай ССР В. Лаўрушас. — Прычым іх аўтары — не толькі масцітыя мастакі, але і моладзь. У год юбілею Кастрычніка ў Мінску ўбачыла святло рампы опера С. Картэса «Джардана Бруна», в ў нас — опера Ю. Юзелюнаса «Паўстанцы». Вялікай даце

прысвяцілі свае творы В. Багдонас, В. Баркеўскас, П. Дзікус, Ю. Гайжаўскас, В. І. Ю. Юзапайцісы і іншыя. Некаторыя з гэтых твораў былі выкананы на пленуме.

Мы шчыра рады творчым дасягненням сваіх беларускіх калегаў, падкрэсліў В. Лаўрушас. Многае з таго, што прагучала на канцэртах у гэтыя дні, сведчыць аб высокім прафесіяналізме аўтараў, шырыні іх кругагляду, аб непарыўнай сувязі іх творчасці з лепшымі традыцыямі народнай музыкі.

Мне думецца, выхаванню высокай якасцей мастака і грамадзяніна ў многім дапамагае садружнасць нашых творчых саюзаў, асабістая дружба людзей, занятых вялікай і важнай справай — увабленнем у музыцы актуальных праблем сучаснасці.

Аб дабратворным уплыве творчай дружбы кампазітараў на культурнае жыццё Беларускага і літоўскага народаў гаварыў першы намеснік старшыні праўлення Саюза кампазітараў БССР Ю. Семянкія. Сувязі гэтыя, якія маюць багатае мінулае, нязмерна ўмацаваліся і ў шмат разоў памножыліся, набылі новае гучанне ў нашы дні.

Узаемныя гастролі лепшых прафесійных і самадзейных калектываў, абменныя тэлевізійныя і радыёпраграмы, удзел у рабоце розных творчых форумаў, правядзенне аб'яднаных пленумаў — усё гэта дапамагае лепш пазнаць адзін аднаго, узаемна ўзбагачае, нетхняе на стварэнне новых твораў, дастойных нашага сучасніка, тварыць для якога — вышэйшае шчасце мастака.

Ю. Семянкія раскажаў аб вялікай шэфскай рабоце беларускіх кампазітараў, аб іх сустрачках з героямі будучых твораў. Кампазітары — частыя госці на новабудовых рэспублікі і на БАМе, у пагранічнікаў і маракоў Паўночнага флоту, у рабочых і калгаснікаў, студэнтаў і школьнікаў. Гэтыя сустрачкі дапамагаюць мовай музыкі раскаваць аб нашым гераічным часе, клікаць на працоўныя подзвігі і здзяйсненні, чэрпаць у людзей працы новы зарад творчай актыўнасці.

У абмеркаванні твораў беларускіх і літоўскіх кампазітараў, што прагучалі ў канцэртах пленума, удзельнічалі Ю. Гаўдрымас, Т. Дубкова, К. Сцепанцвіч, Б. Смольскі, Л. Мухарынская і іншыя. У яго рабоце прынялі ўдзел прадстаўнікі творчых саюзаў Масквы, Арменіі і Малдавіі.

БЕЛТА.

Гаспадары і госці — Г. Вагнер, О. Балакаўскас, С. Картэс, В. Лаўрушас, Ю. Семянкія і член-нарашпандэнт АН Літоўскай ССР, донтар мастацтвазнаўства Ю. Гаўдрымас.

НОВАЕ выданне, выхад якога пачаўся два гады назад і завяршыўся сёлета — самае поўнае і прадстаўнічае з усіх, якія былі дагэтуль. Яму папярэднічаў чатырохтомнік, што выйшаў дзесяць гадоў назад і шырока абмяркоўваўся ў друку. Адзначаліся яго бясспрэчныя вартасці і асобныя ўпущэнні. Да апошніх адносілі адеўнасць хоць бы невялікага каментарыя, дзе былі б пазначаны праўкі, змены, скарачэнні, дапіскі. Чытач даведаўся б, што паэма «Песня аб слаўным паходзе» ў першай рэдакцыі называлася «Песня аб разведчыках», «Перамога» — гэта паэма «Простыя людзі», «Антон Шандабуды» раней была вядома як паэма «Гарбун». Няма такога каментарыя і цяпер. Выдавецтва абмежавалася заўвагамі самога аўтара да перакладаў (4-ы том), да паэмы «Хамуціус» (5-ы том). Затое кампаніюка

няна нататкі, напісаныя ў розныя гады і сабраныя ў адным месцы. У іх раскрываюцца эстэтычныя погляды аўтара, яго сімпатыі і антыпатыі, добрая цікавасць да ўсяго, што робіцца ў літаратуры. Гэта дапамагае лепш зразумець уласную яго творчасць, кірунак пошукаў.

Возьмем артыкул «Чудоўныя песні» пра творчасць Я. Купалы. Аўтар тут не бярэцца аналізаваць усё багацце і разнастайнасць тэм вялікага песняра, а вылучае адну — галоўную — тэму чалавечай годнасці. У паэзіі М. Танка пры першым знаёмстве з ёю бачыць непаўторны воблік юнака. Можна і нам, услед за паэтам, які на момант становіцца крытыкам, пайсці гэтым шляхам — вылучыць у яго творчасці некалькі галоўных тэм і матываў, звярнуць увагу ў першую чаргу на іх?

Як адрозніваць паэт

ляшова. «Што ні раздзел — адкрыццё, якое прыемна здзіўляла і радавала навізнаю і свежасцю праўдзіва выхлупленых з жыцця прыкмет часу. Узнікала такое пачуццё, нібы ўсё апісанае ў паэме даўно знаёмае і любімае, што жыццё, якое існуе ў ёй, нарадзілася не ўчора, а з даўн-даўно ўсталявана на зямлі», — чытаем у артыкуле пра творчасць А. Твардоўскага («Аб новай зямлі»). Не без уплыву Я. Купалы і А. Твардоўскага напісана паэма-песня «У зялёнай дуброве» пра новых людзей на новай — каласнай — зямлі, у жыцці і дзеянні якіх гарманічна спалучаюцца грамадскія і асабістыя інтарэсы.

Прыкметы грамадзянскай і творчай сталасці Куляшова дакладны бачыць у цыкле вершаў «Юнацкі свет» і ў перадавае паэмах. Творы гэтыя сапраўды цікавыя, напоўнены разнастайным чалавечым змес-

з ворага, маці, гатовая на ўсё дзеля выратавання сына, цымбаліст, які, адыходзячы з дому, «край вялікі захапіў у дарогу з сабой, умясціў ён у сэрцы музыкі».

У перыяд Айчынай вайны Куляшоў стварае гераічны характар, пазначаны высокай трагедычнасцю. У ім па-іншаму раскрываюцца духоўныя сілы чалавека, іная ўзаемазалежнасць паміж асабістым і грамадзянскім. Пачуццё байкаўшчыны, воінскага абавязку становіцца пераступенным, асабістым пачуццём. Унутраны свет чалавека тых гадоў засяроджаны на галоўным — як найхутчэй перамагчы ворага, з годнасцю пераможцы вярнуцца ў родны дом.

З новай наскай прыйду,
са штыком,
Не нічэмным, слабым
жабраном,
А як бацька прыйду я у дом,
Сонца ў дом
Прыйду на штыку...
Канкрэтна - гістарычныя аб-

лое. А. Куляшоў гэта робіць неаднойчы. «Грозная пушча» і пачынаецца словам аб часе («Час імчаў па зямлі, як жалезны вихор»). Да ўжо далёкіх трыццаціх гадоў ён звернецца яшчэ неаднойчы: і ў сваіх эпічных творах «Грозная пушча» і «Далёка да акіяна», і ў глыбока лірычным і горкім «Маналогу». Час як філасофская катэгорыя ўсё больш і больш пачынае прысутнічаць у творах Куляшова на сучасным этапе, у яго аўтарскім «я» і аб'ектывізаваным вобразе. Успомнім вершы з «Новай кнігі»: «Гадзінік мой — не сонца, што ў зеніце...», «Завяя лісцяў у сніжынак пух...», «За годам год...», «Адвечны час з нябачных нам дарог...» і іншыя. З праблемай часу, з эпохай навукова-тэхнічнага прагрэсу звязана ён самым істотным спосабам: быць ці не быць нашай планеце, жыццю на ёй, шчасцю і свабодзе.

Галоўная тэма творчасці Куляшова, як і ўсякая вялікая літаратура, — гуманістычная: чалавек і час, сацыяльна-гістарычнае і агульначалавечае, асабістае і грамадскае, часовае і вечнае ў іх складаным перапляценні і ўзаемазалежнасці. Гэта і тэматычна, і ідэяна-філасофскі яе стрыжань. Імпенне да мастацкага сінтэзу асабіста ўласціва для сучаснага этапу творчасці паэта. «Новая кніга», «Маналог», «Цунамі» — розныя па жанру і стылю, але блізкія па сваёй гуманістычнай накіраванасці, пастаючы самых важных праблем сучаснасці. Канечнасць і бясконасць сусвету, жыццё і смерць, сэнс чалавечага быцця, прага пазнання і творчасці, любоў і рэўнасць, дружба і маладосць, сумленнасць і справядлівасць — важнейшыя праблемы філасофскай лірыкі вырашаюцца ў «Новай кнізе» ў межах светаадчування і светаарумення самога паэта, яго аўтарскага «я». Разам з тым у куляшоўскай лірыцы пастаўлена самая істотная для мастацтва і літаратуры праблема — праблема чалавечай асобы ва ўсіх яе аспектах, максімальнай духоўнай вышні і псіхалагічнай напоўненасці. У паэтычнай практыцы гэта і ёсць тая мера якасці, калі верш працуе на камунізм (аб чым нядаўна гаварыў М. Танк у сваім інтэрв'ю карэспандэнту «ЛіМа»), вершы неадлучны ад асобы чалавека нашага часу, ад яе глыбіні і высокай — духоўнасці, калі браць, вядома, у ідэале. У самой гістарычнай сапраўднасці аўтар шукае і знаходзіць постаці, вартыя паэтызацыі. Гэта змагар за свабоду і дэмакратыю К. Каліноўскі (паэма «Хамуціус»), бацька Мінай, герой Айчынай вайны («Балада аб чатырох заложніках»), С. Прытыцкі, адважны ўчынак якога ўслаўлены ў «Грознай пушчы», А. Твардоўскі, паэт грамадзянскай мужнасці, Ю. Таўбін і З. Астапенка — «ахвяры радавых крутых гадоў, бязлітасных судоў». У лірыцы А. Куляшова бачым шматгранную чалавечую асобу, якую прасвечваецца чалавек будучыні.

ЗМАГАЦЦА ЗА ШЧАСЦЕ ЛЮДЗЕЙ

Да выхаду пяцітомнага Збору твораў народнага паэта Беларусі Аркадзя КУЛЯШОВА

творцаў стала іншай. У 1-м том увайшлі вершы ад ранняй пары да «Новай кнігі». Чамусьці ў лірыку цяпер трапіла паэма «Баранаў Васіль», а заместа «Маналог», шырока змэстаўнасць і эпічнасць якога не выклікае сумнення.

У новым выданні паўней прадстаўлены пераклады: у 1-м томе — лірыкі розных паэтаў, у 4-м — паэм «Мцыры» і «Дэман» М. Лермантава, «Спеў аб Гаявапе» Г. Лангфела, «Энеіда» І. Катлярэўскага. 2-гі і 3-ці томы склалі арыгінальныя паэмы і вершаваныя аповесці. У 5-ым увайшлі новыя творы — вершы са зборніка «Хуткасць», паэмы «Варшаўскі шлях» і «Хамуціус», франтавы рэпартаж, раннія паэмы і крытычныя нататкі.

Выхад новага Збору твораў А. Куляшова — значная падзея ў літаратурным жыцці рэспублікі. Ён дапамагае далейшым, выкладчыкам, прапагандыстам літаратуры шырэй глянуць на творчасць гэтага выдатнага паэта, вызначыць больш пэўна яго месца ў нацыянальным і ўсесаюзным літаратурным працэсе.

Творчасць А. Куляшова ўжо надрэзана распрацавана. Варта назваць кнігі Н. Перкіна, Р. Бярозкіна, М. Грынчыка, раздзелы ў нашых гісторыях літаратуры, шматлікія артыкулы, нататкі А. Твардоўскага, змястоўны ўступ да пяцітомніка В. Бочыка, каб пераканацца ў гэтым. Вядома некалькі дысертацый па розных раздзелах творчасці беларускага паэта ў нас і ў суседніх рэспубліках: «Паэзія Аркадзя Куляшова» Ганны Ігнашэні (Кіеў), «Духовны свет пакалення 30—40-х гадоў у лірыцы Аркадзя Куляшова» М. Губернатарова, «Аркадзь Куляшоў — перакладчык» М. Кенькі. Але творчасць Куляшова — аднаго з лепшых паэтаў сучаснасці — жывая, невычэрпная з'ява. На кожным новым этапе ў жыцці нашага грамадства яна раскрываецца па-іншаму, свежа і непаўторна. Колькі б аб ёй ні пісалі, а сказаць заўсёды будзе што. Вылучэнне ж такой яе грані, як паэтыка, толькі пачынаецца.

Куляшоў не так часта выступае з дакладамі і артыкуламі аб літаратуры. Тым больш прыемна бачыць яго крытыч-

сваю непаўторную сцяжыну, свой стыль! Ужо ў ранні перыяд (1927—1934) у творчасці паэта мы знаходзім удалыя спробы заглянуць ва ўнутраны свет чалавека, паўней раскрыць сваё лірычнае «я».

Першы том адкрываецца вершам «Дарогі» (1930), дзе бачым эпічнасць малюнка, спасціжэнне супярэчлівых пачуццяў, што поўняць душу юнака-творцы.

Усе радасці дзіцячае пары,
Усё горкае ў таемны сшытак
вынес...
І лёгка мне было, і планаў я,
Таму што ўсё смяляцца навокал,
Таму што ў радасці не чуеш
горніх слёз.

А перад гэтым быў верш «Бывай...» (1928), які стаў цяпер вядомай песняй пра першае незваротнае каханне і балючую ростань. У ім сапраўднае, шчырае і вельмі асабістае пачуццё. Дзіўна, што ён мог быць напісаным ў такім раннім узросце і ў пару, калі індывідуалізацыя перажывання некаторых зусім сур'ёзна лічылі перажыткам, учарашнім днём. Лепшымі вершамі юнага паэта былі якраз тыя, у якіх ён гаварыў ад імя свайго лірычнага «я», а не ад усяго пакалення адрозна. Праз індывідуальнае, непаўторнае найбольш прасвечвала тыповое, масавае. Каб паўней раскрыць духоўны свет пакалення 30-х гадоў, Куляшоў працягвае цікавасць да канкрэтных біяграфій сваіх аднагодкаў, шукае адпаведныя сродкі тыпізацыі новай рэчаіснасці. Прыходзіць адчуванне, што не хапае вопыту і майстэрства. «Усё часцей і часцей звяртаюся да крыніц народнай творчасці, да твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа, Пушкіна і Някрасава. Пішу паэмы «Васіль Баранаў», «Песня аб разведчыках», — зазначана ў аўтабіяграфіі.

Выхад да канкрэтнага героя — пагранічніка Васіля, разведчыка Адама, змагара за камуну Антона — героя з імем і біяграфіяй, з выразным сацыяльным абліччам і ў ранніх паэмах засведчыў творчы рост паэта, плённасць яго пошукаў у галіне сюжэтабудовы, паглыблення лірызму, драматызацыі пачуцця. Вядома і роля паэмы А. Твардоўскага «Краіна Муравія» ў станаўленні творчай індывідуальнасці Ку-

там, яны сведчаць аб узабагачэнні лірычнага «я» паэта. На першым месцы тут матывы сяброўства, узаемнай падтрымкі, кахання, дружнай калектыўнай працы. Можна, аж занадта ў іх веселасці, ідылічнасці, бесклапотнасці («Воблака», «Ельнік», «Карусель»). Больш праблемнасці і неспакою ў вершах аб творчасці, аб тым, якім павінен быць творца:

Хачу неспайнона хмарай
грымець,
Маланкіма ўвесь апаўтэ,
Наб джына адрозна было
зразумець
Ці вокам акінуць, які ты...

Трывожныя прадчуванні з'яўляюцца ў творах Куляшова канца 30-х — пачатку 40-х гадоў. Найбольш яскрава яны выказаны ў лірыцы - публіцыстычнай паэме «Хлопцы апошняй вайны».

Грамадзянскай, патрыятычнай, высокаідэяльнай становіцца паэзія Куляшова ў перыяд Айчынай вайны. Узрастае і яе майстэрства — сіла выразнасці, напал пачуцця, драматызм лірычнага перажывання. Балады Куляшова ваеннай пары, яго паэма «Сцяг брыгады» сталі дасягненнем усёй савецкай літаратуры, ярчайшымі творамі пра подзвіг нашага народа ў гадзіну смертэльнай небяспекі. Грунтоўны разгляд паэмы ўпершыню зрабіў А. Твардоўскі, даў ёй высокую ацэнку як твору народнаму, нацыянальнаму. Паэма «Сцяг брыгады» была вядома і ў блакадным Ленінградзе. Яна была і там, як сведчыць М. Дудзіп, духоўнай падтрымкай і апорай. «Гэта быў чуд пранікнення паэзіі ў самую святую сутнасць народнай душы» (Уступ да кнігі А. Куляшова «На паўмільярдным кіламетры», М., 1974).

У творчасці Куляшова ваенных гадоў бачым ідэяна-маральны рост героя, створаны ім гераічны характар патрыята-змагара. Такім з'яўляецца Алесь Рыбка, верны да канца воінскай клятвы, камісар Зарудны з паэмы «Сцяг брыгады», млынар з аднайменнага верша, які выносіць прысуд здрадніку, байцы, што хаваюць старога Русяй і клянучца «варожай крывёй напаць беларускія рэкі», юнак-касамалец, што, ідучы на смерць, смяецца

ставіны вымагалі таго, каб героём становіўся самы звычайны чалавек — юнак - камсамалец, мінчанін Алесь Рыбка, моцна прывязаны да свайго кутка, да дзяцей, хатніх рэчаў, свайго Нова-Маскоўскай вуліцы. Гераічным характарам значнага абгаўнення з'яўляецца і Мірон Гукай з паэмы «Перамога» (1949), якая раней мела назву «Простыя людзі». У самім загалюку крылася значная ідэя — простыя людзі, народ вырашаюць зыход вайны, лёс краіны, а народ неспяротны. Якія толькі выправаванні ні ўставалі на шляху салдата Мірона — ён пераадолеў усё і дайшоў пераможцам да Берліна.

Творы гераічнага зместу з'яўляюцца ў Куляшова і ў мірны час: паэма «Новае рэчышча», дзе паказана праца па аднаўленню і будаўніцтву, «Грозная пушча» з яе вельмі важнай нацыянальна-гістарычнай ідэяй уз'яднання Беларусі.

Першае пасляваеннае дзесяцігоддзе — не лепшае ў гісторыі нашай літаратуры. Некаторыя творы не былі пазаўлены схематызму, ілюстрацыйнасці. Але Куляшоў і ў гэты час працаваў інтэнсіўна і плённа. Амаль што ўсё, створанае ім тады, не страціла свайго ідэяна-эстэтычнага вартасці. А такія творы, як «Камуністы», «Слова да Аб'яднаных Нацый», «Маё пасведчанне», «На полі бою», з'яўляюцца яркімі помнікамі эпохі. «Толькі ўперад» і цяпер застаецца неперасягнутым узорам лірычнай паэмы, што ўвабрала жыццёвы вопыт пакалення паэтавых і равеснікаў. Аўтар звяртаецца да перажытага, да 30-х гадоў, перагукваюцца з вершам «Бывай...», які, як і паэма, мае, відаць, аўтабіяграфічную аснову. Тут як бы два героі: чалавек, які многа перажыў і ўбачыў, і час з яго змелівацю і суровым драматызмам. Праз успаміны героя, што апынуўся ў родных мясцінах, на Бесядзі, ажываюць у памяці і ў сэрцы эпоха і людзі перадаваеннай пары. «Толькі ўперад» — адзін з самых інтымных, асабістых твораў Куляшова. Тут сталася думкі і глыбіня лірычнага пачуцця.

Мастацтва здолела павярнуць час назад, ажывіць бы-

лое. А. Куляшоў гэта робіць неаднойчы. «Грозная пушча» і пачынаецца словам аб часе («Час імчаў па зямлі, як жалезны вихор»). Да ўжо далёкіх трыццаціх гадоў ён звернецца яшчэ неаднойчы: і ў сваіх эпічных творах «Грозная пушча» і «Далёка да акіяна», і ў глыбока лірычным і горкім «Маналогу». Час як філасофская катэгорыя ўсё больш і больш пачынае прысутнічаць у творах Куляшова на сучасным этапе, у яго аўтарскім «я» і аб'ектывізаваным вобразе. Успомнім вершы з «Новай кнігі»: «Гадзінік мой — не сонца, што ў зеніце...», «Завяя лісцяў у сніжынак пух...», «За годам год...», «Адвечны час з нябачных нам дарог...» і іншыя. З праблемай часу, з эпохай навукова-тэхнічнага прагрэсу звязана ён самым істотным спосабам: быць ці не быць нашай планеце, жыццю на ёй, шчасцю і свабодзе.

Галоўная тэма творчасці Куляшова, як і ўсякая вялікая літаратура, — гуманістычная: чалавек і час, сацыяльна-гістарычнае і агульначалавечае, асабістае і грамадскае, часовае і вечнае ў іх складаным перапляценні і ўзаемазалежнасці. Гэта і тэматычна, і ідэяна-філасофскі яе стрыжань. Імпенне да мастацкага сінтэзу асабіста ўласціва для сучаснага этапу творчасці паэта. «Новая кніга», «Маналог», «Цунамі» — розныя па жанру і стылю, але блізкія па сваёй гуманістычнай накіраванасці, пастаючы самых важных праблем сучаснасці. Канечнасць і бясконасць сусвету, жыццё і смерць, сэнс чалавечага быцця, прага пазнання і творчасці, любоў і рэўнасць, дружба і маладосць, сумленнасць і справядлівасць — важнейшыя праблемы філасофскай лірыкі вырашаюцца ў «Новай кнізе» ў межах светаадчування і светаарумення самога паэта, яго аўтарскага «я». Разам з тым у куляшоўскай лірыцы пастаўлена самая істотная для мастацтва і літаратуры праблема — праблема чалавечай асобы ва ўсіх яе аспектах, максімальнай духоўнай вышні і псіхалагічнай напоўненасці. У паэтычнай практыцы гэта і ёсць тая мера якасці, калі верш працуе на камунізм (аб чым нядаўна гаварыў М. Танк у сваім інтэрв'ю карэспандэнту «ЛіМа»), вершы неадлучны ад асобы чалавека нашага часу, ад яе глыбіні і высокай — духоўнасці, калі браць, вядома, у ідэале. У самой гістарычнай сапраўднасці аўтар шукае і знаходзіць постаці, вартыя паэтызацыі. Гэта змагар за свабоду і дэмакратыю К. Каліноўскі (паэма «Хамуціус»), бацька Мінай, герой Айчынай вайны («Балада аб чатырох заложніках»), С. Прытыцкі, адважны ўчынак якога ўслаўлены ў «Грознай пушчы», А. Твардоўскі, паэт грамадзянскай мужнасці, Ю. Таўбін і З. Астапенка — «ахвяры радавых крутых гадоў, бязлітасных судоў». У лірыцы А. Куляшова бачым шматгранную чалавечую асобу, якую прасвечваецца чалавек будучыні.

Збор твораў Аркадзя Куляшова ў пяці тамах... Гэта цудоўная лірыка, вяршыняй якой з'яўляецца «Новая кніга», дваццаць паэм, кожнай з якіх пазначан пэўны этап творчых пошукаў аўтара, мастацкія пераклады, як арганічная частка яго творчай работы, што ўзбагаціла нашу літаратуру новымі каштоўнымі здабыткамі... Хіба раскрыць зместаўнасць і вартасць яго ў адным артыкуле? «Шчасце ў тым, каб змагацца за шчасце людзей», — пісаў Куляшоў у паэме «Толькі ўперад». Письменніцкае шчасце ў тым, каб ствараць кнігі, якія ў духоўна ўзбагачалі людзей, рабілі іх лепшымі, шчаслівейшымі, вучылі бяспэчнай праўдзівасці і чалавечнасці.

Марына БАРСТОК.

Многім, напэўна, запомніўся артыкул Янкі Брыля «Пра здзіўленне і зайдрацц», прысвечаны першай кнізе Анатоля Кудраўца «На зялёнай дарозе», шчырыя словы пра тое ўражанне, якое на яго зрабіла «ціхая, мудрая і сардэчная чалавечнасць, якую зусім арганічна і вельмі па-нашаму, па-беларуску прасякнута кніга, усё, што аўтар бачыць і чуе, пра што ён мае патрэбу расказаць».

Гэтыя словы пра чалавечнасць як адну з важнейшых якасцей сапраўднага мастацтва нагадалі мне, калі я чытаў брылёўскія нататкі пра апавяданні Чорнага. Брыль піша: «Не выпадкова гэта, што ў яго (Чорнага. — С. А.) столькі месца займае жанчына-маці».

Нашы запісы для кнігі «Я з вогненнай вёскі...», расказы многіх беларускіх маці пра іх пакуты, — і ўласныя, і за дзяцей, — яшчэ раз сведчаць, які народны, які чалавечны быў яго талент».

К. Чорны — Я. Брыль — А. Кудравец. Пры ўсёй магчымай знешняй нечаканасці гэтага раду ёсць у ім глыбінная ўнутраная сувязь менавіта па лініі чалавечнасці і народнасці. Сёння Кудравец сваёй творчасцю годна і паспяхова мацуе гэтую сувязь. І асабліва яна адчуваецца ў паказе жанчыны, жанчыны-маці».

Ужо ў першых апавяданнях праявіліся жаночыя вобразы вылучаліся значнай звычайнай змястоўнасцю, псіхалагічнай глыбінёй, чалавечай прывабнасцю. Іваніха, Марута, Маня, сяструха Яніна... Яны поўныя жыццёвай неспраднансці і складанасці, глыбокай маральнай устойлівасці. Іхняе светаадчуванне жыццёсцвярдальнае і жыццятворнае.

Кожнага дня «каля поўдня, калі так гвалі на ранкі, і пад вечар, калі каровы вярталіся на ноч», на вясковай вуліцы можна было бачыць старую жанчыну. Ідучы крокі праз чатыры ззаду за стамкам, тая «паволі перастаўляла тоўстыя, усё ў сінках набраклых вен, ногі... Яна цяжка несла сваё сагнутое, быццам перабітае пасярэдне цела, апіраючыся на цёмны арэхавы кій. Раз за разам яна выкідала яго наперад і, заграбуючы сівы пыл плоскімі сухімі ступнямі, рабіла некалькі крокаў. Здалёк здавалася, што старая не ішла, а кожны раз з сілай падцягвала да кія сваё цяжкае, разбітае цела». Гэта — Іваніха з аднайменнага апавядання. Ужо само апісанне знешняга выгляду жанчыны пранізана спачуваннем і ўнутраным, як бы спрашаным, драматызмам. Іваніха шмат на сваім вяку пабачыла, перажыла, выцярпела. У калектывізацыю ад варожай рукі загинуў муж. У часы фашысцкай навалы «зняла Іваніха з бярозы і сваю Клаву»: згвалчаная фашыстамі, яна не захачала жыць на свеце. Адзіны яе сын жыве ў горадзе. Маці не прыслаў ніводнага пісьма.

Здаецца, жанчына не жыве, а дажывае апошнія дні, страціўшы цікавасць да ўсяго на свеце. Ды гэта знешняе ўражанне. Пад цяжкімі жыццязгубнымі напластаваннямі, якія лёс так неміласэрна абрынуў на чалавека, жыве неадольная цікавасць да навакольнага свету, нейкая асабістая далучанасць да ўсяго, што чыніцца ў ім. У Іваніхі ёсць клопат за жыццё, боль за яго. Пісьменнік гэта перадае скупымі, але выразнымі псіхалагічнымі штрыхамі.

Жанчына не адзін дзень слухае, сядзячы на лавачцы, як адтуль, дзе калісьці быў вясёлы бярэзнік, разлягаецца густы гул бульдозераў. Маўчыць. Востра заўважае, што ў торфе, які горнуць перад сабою бульдозеры, «як вырваныя жылы, бялелі абадраныя карэнні, паклычаныя пні...» Твар «яснее, выцягваецца ў радасным здзіўленні, калі яна там, дзе працуюць бульдозеры, бачыць раптам зайца. На суседава шкадаванні, што няма двухстволкі, Іваніха з горыччу, стомлена бурчыць: «Двухстволку... Вам бы ўсё нішчыць».

Гісторыя Іваніхі — гісторыя моцнага жыццёвага драматызму, хаця аўтар не робіць ніякіх намаганняў драматызаваць падзеі. Драматызм нібы азвучаны. Лёс

ваць, толькі не навучыліся радавацца». Яніна надзелена ўменнем, здольнасцю радавацца жыццю, адчуваць яго паўнаці, багацце яго праяў. Яна жыве з верай у шчасце, з вялікім унутраным жаданнем яго. Гэта ўзвышае характар, робіць яго прыгожым, значным. В. Палтаран у свой час вельмі дакладна заўважыла: «У Анатоля Кудраўца ёсць адна неадчэпная, пастаянная думка: чалавек павінен быць шчаслівым».

Перачытваючы творы пісьменніка, добра адчуваеш, што жыццё ў яго ўнутрана ўвесь час як бы судноснасцю з духоўнасцю (найчасцей як душэўнасцю), ёю выяваецца і вымяраецца. Прычым, духоўнасць — гэта не толькі пазіцыя герояў, характар іх адносін да свету і да

Дзесьці падобная псіхалагічная і маральная сітуацыя відаць і ў апавяданні «На балоце скрыпелі драчы». Бульдазёрныст Максім, які прывык ужо жыць па прынцыпу «ныне — здесь, завтра — там», якога такое жыццё прывычалі да ўсяго адносіцца бесклапотна, у першы ж вечар сустрэчы з Маняй, дзяўчынай спакойнай, унутрана засяроджанай, дзяўчынай нялёгкага жыццёвага лёсу, нечакана губляе сваю бесклапотнасць, упэўненасць. Неяк па-іншаму зірнуў на жыццё, на сваё месца ў ім. Зразумела, Кудравец — пісьменнік не такі неўны, каб прычыну ўнутранага пералому ў чалавеку выводзіць з адной толькі сустрэчы з дзяўчынай. Максім і раней адчуваў незадаволенасць жыццём, як бы

гэтай жанчыны ніколі эстэтычна не вылучаны з рэальнай жыццёвай плыні. Як бы звычайны лёс у такім няпростым жыцці народа. Усёй мастацкай логікай твора пісьменнік нібы імкнецца давесці: кожны чалавек лёс драматычны, нават самы звычайны, бо гэты лёс звязаны з лёсам іншых людзей, бо знаходзіцца ў жорсткай залежнасці ад абставін. Пазнейшыя творы Кудраўца пераканальна гэта пацвердзяць.

Лёс Яніны («Сяструха») не такі жорсткі, як лёс Іваніхі, хаця ў сваёй чалавечай канкрэтнасці таксама надзвычай складаны і драматычны.

Адна дачка ў бацькоў, «асірацела Яніна ў пачатку вайны з немцамі — загинуў бацька, потым памерла маці». Жаніх-партызан таксама загинуў. Выйшла замуж. Нарадзіла пяцёра дзяцей. Муж піў. Выпадкова загинуў і ён. Меншая дзяўчынка нарадзілася калекай. Жыццё, ой, якое не лёгкае. Ды чалавек жыве. І не проста жыве. Пры такім жыцці можна напоўніцца злосцю да ўсяго і да ўсіх, можна ачарсцець, стаць абыхавым. Усякае можа быць, усякае і бывае. У канчатковым выніку ўсё вырашае той зарад сардэчнасці, душэўнасці, які ёсць (павінен быць!) у чалавеку. У Яніны ёсць свой сэнс у жыцці, свая радасць. Яна добра разумее, што «ў кожнага сваё жыццё», разумее, што людзі «навучыліся... гавараць, навучыліся шкада-

людзей. Гэта найперш атмосфера, у якой яны дзейнічаюць і якую ў значнай ступені самі ствараюць. Атмосфера гэтая даволі шчыльная і, разам з тым, вельмі натуральная. Характары, падзеі ў такой атмасферы нібы паглыбляюцца і ўзбуўняюцца. Чалавека бачым не толькі ў ягоных учынках, паводзінах, думках. Сам змацыянальна-інтанацыйны лад мовы, сама шчырасць, рухомасць і чуйнасць і голасу аўтара, і голасу герояў вывяляе, акрэслівае ў характары, у чалавеку штосці больш істотнае і вызначальнае. Толькі з улікам усёй складанасці мастацкага свету пісьменніка можна зразумець значнасць характараў, у тым ліку і такіх, як Іваніха ці Яніна.

Дарчы, роля жаночых характараў у ідэйным змесце твораў А. Кудраўца не адназначная. Кожны з іх мае глыбокі сэнс і сам сабою — як маральны прыклад, уласабленне чалавечнасці і душэўнасці, і як крыніца моцнага ўздзеяння на іншыя характары.

Пісьменнік прама не гаворыць, як, напрыклад, на Аркадзе паўплывала сустрэча з Янінаю. Ды і нельга было б чакаць нейкага раптоўнага відэочага і вырашальнага ўплыву. Але добра адчуваецца, што сустрэча выклікала ў Аркадзевай душы ўзрушэнне, адчувальна закрунула сумленне. Магчыма, у жыцці чалавека адбудзецца істотны пералом. Ва ўсякім разе — спадзяванне на гэта ўнікае.

некую пустату ў ім. Сустрэча ўзварушыла душу, абудзіла, узняла ў ім чутцё чалавечнасці, асабістай долучанасці да клопатаў і турботаў іншых.

Ідэйна-мастацкая засяроджанасць, згучанасць пафаса чалавечнасці ў вобразе жанчыны, у прыватнасці жанчыны-маці, надзвычай шырока і моцна выявілася ў аповесці «Раданіца».

Раданіца — гэта «такі дзень, калі ўсе разам — і слёзы, і радасць, і жывыя, і мёртвыя, калі да кожнага чалавека прыходзяць думкі пра тое, што ён і хто ён, куды ідзе і адкуль ідзе, і ці ёсць у яго на гэтым свеце яшчэ што-небудзь акрамя яго самога...» Так думае, як бы падводзячы вынік перажытаму за некалькі дзён, у канцы аповесці галоўны герой яе Іван Купцоў. На раданіцу героі аповесці (жывыя і памёршыя, як, напрыклад, Іванаў бацька Лявон Купцоў) нібы яшчэ раз перажываюць сваё жыццё. Магчыма, як ніколі, у гэты дзень напамінае чалавеку пра сябе памяць, «непадуладны і непадкупны суддзя». Памяць не проста вяртае чалавека да мінулага, яна яго правярае і судзіць: чалавек сённяшні, добры ён ці дрэнны, створаны мінулым.

Лёкса, маці Івана, вяртаючыся разам з усімі з могілак, некалькі адстае. Яна чула, што гаварылі астатнія, «а сама жыла сваім. Цяжкім, страшным, але гэта было яе жыццё, хоць і далёкае, мінулае, і яна яго не баялася. Яна ведала, што

З ЧАГО ПАЧЫНАЕЦА КНІГА ДЛЯ ДАШКОЛЬНІКАЎ? ДЛЯ ЯГО, ДЛЯ КАГО СВЕТА АЗБУКІ ЯШЧЭ АМАЛЬ НЕЗНАЁМЫ, ПАЧЫНАЕЦА ЯНА ПЕРШ ЗА ўсё з малюнка. Чым ярчэйшы, чым больш уражлівы малюнак, тым больш цікавасць да кнігі. Ад ілюстрацыі ляжыць прамы плях да тэксту, дзе ўжо не толькі трэба глядзець, бачыць, заварожана заміраючы ад яркасці фарбаў, а дзе яшчэ трэба ўважліва слухаць, думаць, перажываць. З усім гэтым павінен лічыцца дзіцячы пісьменнік. Я думаю пра гэта, гартуючы старонкі новай вершаванай кніжкі Міколы Чарняўскага «Залатая ніва».

М. Чарняўскі. Парад. Для дзіцяй дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1976.

М. Чарняўскі. Залатая ніва. Для дзіцяй дашкольнага і малодшага школьнага ўзросту. Мінск. «Мастацкая літаратура» 1977.

М. Чарняўскі добра ведае псіхалогію свайго юнага героя і, як з роўным, адразу ж пачынае з маленькім чытачом зацікаўленую гаворку.

Зборнік гэты тэматычна роўны. М. Чарняўскі кіча свайго маленькага героя ў поле. І воль разам з бацькам хлапчук едзе ў вёску да дзядзькі-агранома. Там ён і даведваецца пра ўсё тая дзівосы, што дорыць нам родная ніва. Вось яны: жыта, пшаніца, ячмень, авёс, проса, грэчка... Пра кожную з гэтых культур паасобку і вядзе аўтар свой паэтычны расказ. (Будзе, відаць, больш справядліва сказаць «аўтары», паколькі іх двое — паэт М. Чарняўскі і мастак Я. Жылін, які вельмі тонка адчувае ўсе нюансы тэксту, ужываецца ў кожны вобраз, кожную дэталю і ўсё гэта па-свойму ярка перадае на малюнку).

Пачынаеш шкадаваць, калі наш герой, толькі з'явіўшыся, нечакана знікае. З першай старонкі мы збліжаемся з ім, добра адчуваем яго настрой. Але аўтары ставяць перад сабой іншую задачу. Ім трэба расказаць шматлікім чытачам пра скарбы поля. І, пакінуўшы свайго героя ў спакой, яны бяруцца за гэтую нялёгкаю задачу.

М. Чарняўскі шырока карыстаецца фальклорнымі сродкамі, смела ўплывае ў вершы матывы народных песень. І ўсё гэта ажыўляе змест кнігі. Тут у першую чаргу варта згадаць вершы «Лён», «Бульба», «Гарох». «Баба сее ла гарох...» — з гэтых вясёлых, кожнаму з дзіцінства вядомых радкоў, паэт пачынае размову пра гарох. Звонка прагучала канцоўка верша:

Узбуўў гарох,
Аж злёг,
Густа зелянее.
...Баба сее ла гарох.
Мы — таксама сеем.

Праўда, не ўсе вершы ў аднолькавай меры ўдаліся М. Чарняўскаму. Некаторым з іх пашкодзіла тэматычная задачнасць. Адчуваецца, што ў рамках яе паэту, нягледзячы на вопыт, было цесна.

Тут мне хацелася б звярнуцца да летаўнай кнігі М. Чарняўскага «Парад», якая, мне здаецца, добра дапаўняе зборнік «Залатая ніва». Ужо з першых радкоў мы трапляем у непаўторны, асветлены сонцам і шчасцем, дзіцячы свет. Колькі ў ім цікавага адкрывае аўтар! І смешная наіўнасць, і непаўраўнаважнасць дзіцячых досціп, і чыстае давер'е да ўсяго — гэта ўмее ўбачыць у дзіцячай натуре М. Чарняўскі. Вось дыялог хлапчука і птушкі-берасцянікі.

— Нашто табе бяроства трая?
— Сабе свіццёлачку зраблю.
— Чаму ж бяросты не адзіраеш?
— Шнада: бярэзнічак люблю.

А вось бабуля, зусім не злосна, дакарае маленькую ўпучку:

— Што рабіць з табой, унучка? Ты ж, унучка, — беларучка!
— Не, — сказала бабуля Ліля, — Рукі трошачкі ў чарніле.

Адказ дзіцячынкі выклікае шчырую ўсмішку. Добрае ўражанне ствараюць і казкі, якія ўвайшлі ў зборнік «Парад».

У новай кніжцы М. Чарняўскага творчых удач таксама нямала. Але ёсць і недахопы. Не даравальныя такія рыфмы, як: «поўдня — поля я», «стала — упала», «сабраў — прыдбаў», «побач — хлопчык», «падмурку — муляр» і інш.

Трэба пазабавляцца і невыразнасці зместу, як у вершы «Пшаніца»:

без таго жыцця не было б і яе сённяшняга дня». Тая жыццёвая ўстойлівасць, нават дзесьці нібы ўнутраная гатоўнасць да выпрабаванняў і непрыемнасцей, што відаць у характары Лёксы, створаны, выхаваны ўсім яе папярэднім жыццём. Як і лад душы, светаадчуванне.

У лепшых творах Кудраўца характар дзеяца не толькі ў ягоных сённяшніх праўленнях, у ягоным сённяшнім стане, але і ў сваіх вытоках, у сваёй жыццёвай і духоўнай гісторыі. Чалавек бачыцца глыбінна, аб'ёмна, а не плоскасна. Письменніка найперш цікавіць не якісьці выпадкі ў жыцці, нейкая жыццёвая гісторыя, а лёс чалавека, убачаны праз ягоную сённяшнюю духоўную сутнасць.

У «Раданіцы», як і ў многіх апавяданнях, у цэнтры ідэйна-вобразнай сістэмы чалавек цяжкага, драматычнага лёсу і адначасна высокіх духоўных якасцей. Лёкса — увасабленне спраўды народнага характару, народнай працавітасці, душэўнай шчодрасці, людскасці, народнай царпліваці. А колькі жанчыне прыйшлося перажыць, выцярпець! Відаць, спраўдны характар можа сфарміравацца толькі ў пераадоленні цяжкасцей, толькі ў напружанні ўнутраных сіл, толькі ў змабілізаванасці духоўных магчымасцей. З мінулага Лёксы ўзнаўляюцца (яна ўспамінае) падзеі асабліва складаныя і цяжкія, падзеі вышэйшай у вызначэнні і фарміраванні чалавечай сутнасці.

Калі ў жыцці ўсё добра, усё складваецца найлепшым чынам, тады чалавеку не цяжка быць добрым, уважлівым да іншых, чутым: асаблівых ўнутраных выдаткаў гэта не патрабуе. А вось застацца добрым, быць душэўна шчодрым, калі лёс да цябе жорсткі, больш таго, захаваць і нават пачаць гэтую душэўную шчодрасць, сардэчную дабрату, здольнасць адчуць і зразумець чужыя гора і бяда, выявіць ўнутраную гатоўнасць да суперажывання (і ўсё гэта натуральна, без ніякіх намаганняў) — такое ўласціва далёка не кожнаму. Гэтымі якасцямі звычайна надзелены натуры глыбокія, характары народныя. Менавіта такімі з'яўляюцца жанчыны ў творах Анатоля Кудраўца. Звычайна ў іх (як мастацкіх характарах) найбольш духоўна шчыльна і сканцэнтравана, найбольш завершана і ўзвемаўзгоднена, гарманічна увасоблены тыя якасці, з якімі ў народзе звязана разуменне спраўднага чалавека, — людскі чалавек. Гэтыя характары ў творах Кудраўца заўсёды «жывуць» у атмасферы высокай духоўнасці.

На першы погляд разважаны пра высокую духоўнасць могуць здацца некалькі нечаканымі: тут няма ніякіх асаблівых інтэлектуальных размоў, спрэчак, няма якіхсьці агульназначных высноў. Ёсць проста жыццё, жыццё самае звычайнае; у ім усё мае сэнс і цікавае. «Пра самы што ні ёсць жыццёвы будзень апавядае нам пісьменнік, пра тое, што з дня ў дзень адбываецца тут і там, часта праходзіць непрыкметна і не вельмі прыцягвае нашу ўвагу», — дакладна заўважае В. Бечык. Але ў гэтым узноўленым жыцці ёсць вышэйшая мэта і вышэйшы сэнс — сцвярдзенне духоўнасці; лёс герояў, уся падзейная аснова невідна, глыбока падпарадкаваны аснова-творчым маральным прынцыпам, імі сцэнтаваны і арганізаваны. Духоўнасць, маральнасць у творах Кудраўца — гэта ягоная эстэтычная пазіцыя, эмацыянальна-інтуітыўная і ўсвядомленая. Таму духоўнасць гэтая глыбінная, а не тэзісная. Яе вытокі — у глыбінях народнага жыцця, у драматычных чалавечых лёсах.

Іван Купцоў, прыязджаны ў вёску да маці, акупаючыся ў штодзённыя клопаты родных і блізкіх, пачынае разумець, душою адчуваць сваю далучанасць да лёсу іншых людзей, радасць звычайнага жыцця. У канцы апавесці ён прызнаецца: «Не ведаю чаму, але сёння я ўпершыню неяк зусім проста адчуў радасць ад таго, што жыю на свеце. Не ў сэнсе: «жыю — значыць, живу», у больш высокім: «жыю — значыць, дзейнічаю, памыляюся, спатыкаюся, люблю, ненавіджу». Словы гэтыя выражаюць жыццёвае крэда асноўных герояў твора. Больш таго, напэўна, і ідэйна-эстэтычнае крэда мастака.

Жыццё, поўнае ўнутранага драматызму, пастаяннай барацьбы і высокага імкнення да чалавечага самасцвярдзення, — вось сутнасць мастацкага свету Кудраўца. Адсюль этычная і эстэтычная ўстойлівасць гэтага свету, яго жыццёсцвярдзальная, гуманістычная эмацыянальная насычанасць. Жанчына ў гэтым мастацкім свеце займае цэнтральнае месца. Менавіта яна сваімі паводзінамі, сваімі адносінамі да навакольнага свету і іншых людзей сцвярджае жыццё творчае, чалавечнае, хаця сама ў гэтым жыцці далёка не заўсёды мае шчасце. Яна, здаецца, у большай ступені выконвае сваё жаночае і, разам, чалавечае жыццётворнае прызначэнне, чым здабывае, будзе сабе шчасце. Імкненне да шчасця, жаданне яго ў яе хутчэй жыццёвы інстынкт, натуральнае існаванне, чым усвядомленая мэта.

Письменнік глыбока разумее гэтую ўнутраную заканамернасць натуральнага нармальнага чалавечага жыцця. Менавіта чалавечага. Бо пры ўсёй натуральнасці гэтага жыцця, пры ўсёй яго мастацкай і ідэйнай незададзенасці ёсць у ім глыбокае пачуццё дабырні і прыгажосці, якое надае яму і мастацкую завершанасць, і маральна-этычную вартасць. Гэта — як адзіна непадзельная, як вызначальная якасць спраўднага літаратуры. Пачуццё гэтае, якое з'яўляецца пафасам, эмацыянальнай атмасферай твораў, належыць той рэчаіснасці, якую ўзнаўляе пісьменнік, тым людзям, якіх ён паказвае. Такое адчуванне ад таго, што Кудраўец жыццё ўзнаўляе, дае голас самаму жыццю. Письменнік моцна верыць у жыццё, у яго стваральны сэнс, верыць у чалавека, у яго добры пачатак, таму ў творах ён «дае» ім усе правы для самасцвярдзення і самавыяўлення. Сам мастак нібы знаека. Чуюцца голас жыцця, голас шыры, праўдзівы, суровы. Гэтым вызначаецца тон твораў, іх інтанацыйны лад, іх жыццёвасць і праўдзівасць: праўда мастацтва — праўда жыцця. У творах празаіка (апавяданнях, апавесці) мы бачым, адчуваем першаснасць жыццёвага матэрыялу, характараў, мастацкай формы, эмацыянальнага і інтанацыйнага ладу. Існуе арганічная суадпаведнасць паміж тым, пра што гаворыцца, і тым, як гаворыцца. Та-

кое мае за сваю крыніцу вернасць мастака жыццю і самому сабе, свайму таленту.

У кожнага пісьменніка свая рэчаіснасць — свая месца, свой час, свая прастора, свая зтыка і свая эстэтыка. У жыцці агульным ён адшуквае і бярэ сваё. Рэчаіснасць А. Кудраўца — рэчаіснасць вясковая, а можа, дакладней — зямная. Не толькі таму, што піша ён пераважна пра вёску. Менш за ўсё таму. Адтуль, з вёскі, ад зямлі, з народных глыбін вырастае Кудраўец як мастак, там выток ягоных этычных і эстэтычных поглядаў. Мабыць, з гэтай прычыны і тыя этычныя нормы, тыя законы агульнажыцця, па якіх жывуць ягоныя героі, нарэшце, тыя этычныя і эстэтычныя прынцыпы, па якіх будуюцца і «жывуць» ягоныя творы, моцна такую жыццёвую глыбіню, такую прэстую прыгажосць і ўстойлівасць. Але сарынтаванасць Кудраўца на народныя этычныя і эстэтычныя вытокі ні ў якой ступені не ядзе яго да ідэалізацыі жыцця вёскі, захвалення патрыярхальнасцю. У яго надзвычай моцнае пачуццё сучаснасці. Письменнік бачыць супярэчнасці сённяшняй вёскі, выяўляе іх і ў побыце, і ў працы, і ў сацыяльных узаемаадносінах. Далучанасць жа да народных вытокаў дазваляе яму ў паказе супярэчнасцей, драматызму жыцця заставацца ідэйна пэўным і ўстойлівым, эстэтычна цэласным.

Шырокае бачанне жыцця, адчуванне яго глыбіннага, гістарычнага мастацкага мыслення, узабагачаны моцным сучасным эстэтычным пачуццём, забяспечылі Кудраўцу ў апавесці і лепшых апавяданнях («Іваніха», «Сяструха», «Елачка», «Мікола вярнуўся», «Холад на пачатку вясны») магчымасць стварыць свой мікрасвет, які ў істотных, вызначальных якасцях і праявах раўназначны вялікаму свету жыцця. Гэта мікрасвет драматычнай штодзённай і светлай духоўнасці. У ім характары праходзяць самую прынцыповую і суровую праверку — паверху абставінамі. Абставіны гэтыя розныя. Найчасцей абставіны побыту, побыту моцнай сацыяльнай насычанасці. («Жыццё няпростое, а людзі розныя... Аднаму не хапае грошай на хлеб, другому — на машыну, і кожны хоча мець сваё...»).

Характары вытрымліваюць выпрабаванне. Вытрымліваюць Іваніха, Лёкса, Яніна, вытрымліваюць Іван Купцоў, Васіль («Другі варыянт»), Мірон Булойчык («Елачка»), іншыя. Не толькі вытрымліваюць, але і выходзяць пераможцамі. Пераможцамі не ва ўтылітарна-практычным сэнсе, а ў духоўным. У гэтай перамозе па сутнасці няма пераможаных. Ёсць толькі перамога і сцвярдзенне. Чалавечнасці, духоўнасці. Гэта — калі абстрагавацца ад эстэтычнай і жыццёвай штодзённасці твораў пісьменніка. Бо ў Кудраўца ёсць жыццё і «святло жыцця» (В. Бечык). У яго чалавечнасць і духоўнасць — гэта звычайны, нармальны стан чалавечага жыцця. Вытокі духоўнасці пісьменніка бачыць у глыбокай народнай традыцыі чалавечага агульнажыцця, у самой прыродзе чалавеча-творцы. Як ужо зазначалася вышэй, гэты жыццётворны пачатак, пачатак чалавечага існавання, ягонага існавання сярод людзей, у грамадстве найбольш натуральна, глыбока і поўна увасоблены ў вобразе жанчыны. Пачуццё чалавечай годнасці, прыроджанай сумленнасці, душэўнай дабыр-

ні і шчодрасці дазваляе ёй у любой сітуацыі, пры любых жыццёвых нягодах быць па вышнім духоўнаму прыкладу. Яна, жанчына, гэтыя якасці ўвасабляе, захоўвае, больш таго, як бы выпраменьвае, перадае іншым. І тыя перайначаюцца, духоўна ўзбагачаюцца, робяцца ўнутрана больш устойлівымі. Ужо гаварылася пра Івана Купцова, бульдазерыста Максіма, пра Аркадзя. Жаночая любоў, невымернае мацярынскае гора западаюць у душу хлопчыка Кастуся Глыбей, чым жыццё партызанаў, нават чалавечая смерць, нараджаюць моцнае пачуццё любі да жанчыны і нянавісці да ворагаў («Холад на пачатку вясны»).

Дарэчы, у Кудраўца вельмі глыбока, тонка і тактоўна заўважана: за высокім маральным прынцыпам і нормам чалавечага жыцця, якія жанчына сцвярджае сваімі штодзённымі паводзінамі, працай, адносінамі да іншых людзей, мужчына актыўна змагаецца. Прычым, у апошніх творах назіраецца як бы пэўны этычны максімізм. Іван Купцоў ужо лічыць магчымым, калі гэта патрэбна, выступіць за праўду з кулакамі. Кульгавы Косцік з апавядання «Мікола вярнуўся» можа ўжо і больш рашуча пастаяць за справядлівасць. Ён Міколу «лясныў» бутэлькай па галаве. Сам сабою ўчынак гэты недарэчны. Але пісьменнік даследуе яго вытокі, яго этычныя зыходныя прынцыпы. Мікола некалі забіў свайго айчыма. Гэта бачыў Косцік. Мікола адседзеў пяць гадоў, вярнуўся. Паводзіць сабе так, быццам нічога не было. Косцік усё гэта бачыць. Думае. «Няўжо можна вось так усміхацца пасля ўсёго таго, што было? Няўжо можна забыцца на ўсё?.. Хай сабе гэта было і пяць гадоў назад, але ж гэта такое, пра што нельга без жаху ўспамінаць. А тут усмехае, як у святога, як у нявіннага дзіцяці...» Унутраны маральны пратэст выліўся ў рашучае дзеянне.

Увогуле ў апошніх па часе творах пісьменніка герой, які ўвасабляе асноўныя маральна-этычныя прынцыпы, мае даволі шырокі кантакт з людзьмі, дыяпазон ягонай дзейнасці таксама шырышы, і дзейнасць гэтая больш адчувальная і эфектыўная.

Іван Іванавіч, галоўны герой апавядання «Дзень перад святам» думае наконт таго, што «гэта толькі гаворачы так: «непаўторны», «непаўторнае...» Усё можна паўтарыць. Паўтарыць нанова. Трэба толькі, каб жыла душа. Жыла і балела. Толькі балючая душа можа даць жыццё памяці, уваскрасіць мёртвае». Гэта так — і ў адносінах да чалавека, і ў адносінах да народа, яго гісторыі. Так гэта і ў адносінах да літаратуры. «Балючая душа» мастака дае штуршок эстэтычнай памяці, развівае, узабагачае і пажнае спраўду народную, спраўду чалавечую мастацкую традыцыю. Знешне не кідка, але поўная шычырага даверу да жыцця і «балючая душа» творчасць Анатоля Кудраўца, побач з творчасцю іншых, сёння развівае і сцвярджае ў нашай літаратуры глыбокую традыцыю праўдзівасці і чалавечнасці. Той чалавечнасці, сэнс і змест якой афарыстычна проста і дакладна выказаў у апавесці «Раданіца» Іван Купцоў: «Жыць чалавекам сярод людзей».

Серафім АНДРАЮК.

Струмень здаецца Залатым. Як быццам гэта — Не пшаніца. А кроплі сонца ці бурштын.

Сонца, бурштын ці золата? З трох гэтых параўнанняў аўтар не вылучае ні аднаго. Як жа тады гэта зрабіць дашкольніку?

Або яшчэ радкі:

...Чарапком у місці ім Палажыла грэцкай нашы, Наліла кампотом усім...

Так і не зразумела, куды ж налілі кампот. Выходзіць — у міску.

Думаецца, неправамерна ўжываць у беларускай мове слова «малышы».

...Паэзіі, у тым ліку і дзіцячай, няма без пошуку. М. Чарняўскі шукае і шукае пастаянна. Расце яго майстэрства. Ёсць у паэта свае, і ўжо не малыя, набыткі, да якіх дадаліся кнігі «Парад» і «Залатая ніва».

Казімір КАМЕЙША.

ДОБРАГА ШЛЯХУ

Імя Яўгена Лецік знаёма чытачу пераважна па яго крытычным выступленнях у перыядычным друку. Летась у часопісе «Маладосць» была надрукавана ў снарочаным выглядзе апавесць «Па цаліку», што засведчыла імкненне аўтара далучыцца да мастацкай прозы. І вось твор вышэйшай асобным выданнем. Далучэнне, можна сказаць упэўнена, адбылося.

Адкуль такая ўпэўненасць? Перш за ўсё, Я. Леціку удаецца некалькі разам, прычым на звычайным бытавым матэрыяле вясновага жыцця, узяць важную маральна-этычную праблему эстафеты паналення, адназначна маладога пакалення савецкіх людзей за справу сваіх бацькоў. Гатоўнасць моладзі ўзяць на сябе гэтую адказнасць перананальна раскрыта на вобразе вясновага хлопца, будучага інтэлігента, студэнта-юрыста Васіля Травяня.

Я. Лецік. Па цаліку. Апавесць. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1977.

Цікава, бо жыццёвая, налізія твора. У час Айчынін вайны двое суседзяў — Васіль бацька Рыгор і Аляксей Яцына — натрапілі, пасучы кароў, на цяжка параненага партызанскага камісара Рафіка Спандарана. Яцына, што называецца, умыві рукі, Рыгор жа зрабіў усё, што мог, для яго выратавання. Але Рыгора нехта выдаў, з-за чаго ледзь не паплаціліся жыццём і сам Рыгор, і яго сям'я, і партызан. Хто?

Хутчэй за ўсё Яцына, чалавек, якога «голымі рукамі не возьмеш». З гэтым як быццам пагаджаюцца ўсе вясноўцы, і толькі Васіль перананані, што зло ні ў якім разе дараваць нельга. Думаць гэтага не дае хлопцу спаною яшчэ са школьных гадоў. Відаць, таму ён і на юрфак падаўся, каб урэшце данаціцца да ісціны. І вось цяпер — спрэчка героя з Яцынам, спроба адкрыта, бескампрамісна выказаць свае думкі, праўду, якой бы жорстнай яна ні была.

Аўтар дакладна акрэслівае галоўнае ў характары Васіля — сацыяльную актыўнасць, маральную сумленнасць. Яго

паводзіны і перанананні — гэта не толькі праграма жыцця і ідэйнай пазіцыі героя, але і асуджэнне таго «ўсёдаравання», якое яшчэ калі-нікалі перашкаджае людзям гаварыць праўду. Моцнасць пазіцыі сына адчувае і бацька, не можа не адчуць. Спраўды, дзеці ў нечым павінны ісці далей сваіх папярэднікаў.

За некаторым знешнім максімалізмам Васіля ўсё-такі нам перш за ўсё бачыцца трываласць сацыяльна-маральнай асновы савецкай моладзі. Кампазіцыйна апавесць разгортваецца ў двух планах — паэдыя ў лесе па дрывы і вяртанне, калі адбываецца ўся гаворка з Яцынам; а побач — рэспрэнтыўна, па ўспамінах Рыгора — пададзены падзеі вайны, якія з'яўляюцца бы падводным струменем таго, што адбываецца сёння.

Праўда, нельга не заўважыць сям-там некаторай награванасці эпізодаў. Асабліва гэта датычыць тых мясцін, дзе расказваецца пра тое, як Рыгор Травяня, перш чым «добраахотна» з'явіцца ў ня-

мецкую камандатуру, успамінае сваё ранейшае «наведванне» беларускай дэфензівы. Што ж, у свядомасці героя маглі ўзнікнуць і такія думкі. Аднак, як нам падаецца, рэальнай усё-такі іншае. Рыгор хутчэй за ўсё павінен быў успомніць арыштаваных жонку і дачку, дзеля жыцця якіх і рашыўся на такі крок. Таму ўсе падрабязнасці няведання дэфензівы лішнія, яны запавольваюць дзеянне, адцягваюць увагу ад галоўнага, найбольш важнага і істотнага.

Шматслоўнасць назіраецца і ў такім выпадку. Рыгор, калі падыходзіць да мястэчка, нагадвае прыезд сюды ў далёкім маленстве. Фанты, якія падаюцца тут, другараднымі, не характэрныя.

Гэты творчы выдаткі — сведчанне пэўнай нявопытнасці Я. Лецік-празаіка. У цэлым жа апавесць маладога пісьменніка удалася. Застаецца толькі далучыцца да цэлага слова Алеся Адамовіча, які «благаславіў» апавесць у свет, і разам з ім пажадаць аўтару добрага шляху.

Валеры АТРАШКЕВІЧ.

Завеі снежаньскай пялёсткі

I

Не закавала сцюжа берагоў;
Яшчэ гудуць прылівы і адлівы.
...А тут снягі сярэбраных акоў
Не адпускаюць палазоў імклівых.

Я твой п'явучы, дрогі палазок,
Звіню ў прасторы. Бомкаюць
шумёлы.
І першы раз — праз тысячу
разоў —
Мой голас сённа лёгкі і вясёлы.

II

Яшчэ нядаўна сыпаў ліставей,
Хісталася аголенае вецце.
А два сляды ясналі на траве,
Як два лісткі на цэлым белым
свецел

Чамусьці іх вятрыска не чапаў,
Яны ляжалі цесна так і ціха
Уздоўж негаманкога ручая,
З якога поўню выпіла ласіха.

III

Гэй-гэй, — дарогі круціцца пятля!
Пялёсткаў вырай злятае на веі.
Кружляе нас так здружана зямля
У самым цэнтры маладой завеі.

На выбар — тры дарожанькі
лягло,
А я адной, вось гэтай самай —
рада,
Дзе аж па грудзі дрэвы замяло
І смутак мой, і сэрца перапады.

IV

Прашу цябе: і ты не ўспамінай,
Што там, на тым кручастым
павароце:
Ці то застаўся мой няўлоўны май,
Ці спеліцца мой жнівень
на самоце?

З усіх жаданняў і са ўсіх уцех,
Якіх я гэтак зведала нямнога —
Хай будзе снег, адзін бялёткі снег
І белазорай ціхая дарога.

V

Не выпусці ж тугой ляйчыны
з рук, —
Яна струна аснежанай стыхіі.
О, колькі ўжо наткалася разлук,
Пазначаных адчаем настальгіі!

А то было: ні лесу і ні зор,
Адно — начы занесеная ціша...
Услухайся: які вячысты хор
На дрэвах свята нашае калыша.

VI

Чырыканне праныры-вераб'я
Запіша ў свой блакнот бяздомны
аўтар.

ПАЭМА

...Шчэ не было такой бяды,
каб я
Развітвалася з тым, што ўспыхне
заўтра.
Свякроўка-цёмнач высцэле сцягу,
А вецер-свёкар здыме ўсе
пытанні,
А дзевяр-месяц пакладзе тугу
На паланез шчымлівага спаткання.

VII

Я не хацела быць такой лясной,
Такой пушчанскай і негаманкою
І за глухой каменнаю сцяной
Жыць без цябе. І кожны дзень —
з табою.

Я не хацела быць такой ручной,
У чужых руках спакусліваю
цацкай.
...Ці не таму сягоння голас мой
Завей белай высыпаў знянацку?

VIII

Ляжаць паўсюль вясельныя
снягі —
Такой зімы не помню я ад роду.
Сплаціўшы лістападу ўсе даўгі,
Мой чысты снежань выйшаў
на свабоду.

Гарлачык рэха спеліцца ў бары.
Мядзвездзь сабе
сапе па-халасцяцку.
Вяршыня елкі стромкай угары
Трымае зорку дрогкую,
як цацку.

IX

...Ах, неразумны зайчык, ты куды?
Сляды, няйначай, знойдуць
ваўкалакі!

Ды смешна,
што і самі ад бяды
Уцякаем мы, а следам —
брэх сабака!

Нас даганяе. (Хай пабрэша ён, —
Яму брахаць і даганяць, вядома!)
...Вось і шалёны скончан перагон
І у пялёстках маладых — салома.

X

Чаго не існавала на вяку!
Не нам, адным, крычалі дзесьці
«горка!»
...Па тонкім, непрадбачлівым
лядку
Нам ехаць вунь аж да таго
узгорка.

А там дарога пойдзе весялей —
Бярэзнічкам пярэстым
ды лагчынай.
І снегавая міма нас плыве,
Напятая, як выбух, аблачына.

XI

Прышколь свайго рахманага каня,
Хай на вятру яго пасецца грыва!
...Два палазы, як воўчая гайня,
Ляглі на грудзі беламу абрыву.

А паўз дарогі — елка ды сасняк,
Бянтэжыцца нервовая асіна;
Спрабуе урачысты снег на смак
Прагаладалы вывадак ласіны.

XII

Суцэльных зорак выраіўся шлях.
І пракаветны бор на вуха
звоніць.

Хай паспрабуюць нас
на «Жыгулях» —
Ні за якія грошы не абгоняць!

Дзень добры, засакрэчаны
прастор —
Нейтральная мяжа
Любові й Ласкі!
Які раптоўна выткаўся узор!
Цвітуць на ім якой Пяшчоты
краскі!

XIII

Не ведаю, дальбог, упершыню —
Хто мне паслаў цябе, якая доля.
Упала ў ногі быстраму каню
Ці не яго запрэжаная воля?

Ды слоў няма. Ды і не трэба іх —
Усё даўно на вуснах згаварона.
Нам цэлы век застаўся на дваіх
На вастрыі каменнага раёна.

XIV

Яшчэ далёка ехаць да канца.
А снегу, снегу, снегу —
па калена!

Знясу каню я хрумсткага сянца,
На палазах сама раскіну сена.

Прыслухайся: ні жалю, ні бяды.
Адны мы тут — на цэлым белым
свецце.

І паміж намі — беляя сады,
І беляя да ног злятае квецень.

XV

Мар'яніна бялеецца гара.
І курганок Іванаў заінены.
На хутары спакойная пара,
Тут нават крык — нямы
і адзічэлы.

Хістаецца ядро, рыпіць асвер,
Забутыя даўно людзьмі і богам.
Чакаюць нас вячэра і чацвер
За тым высокім сцішаным
парогам.

XVI

Я сто гадоў не ведала цябе,
Але і там — ты сніўся мне,
каханы.

І мой зялёны лісцік у журбе
Ці не табе лячыў на сэрцы раны?

О, як я мітусілася тады,
Ішла на нечы выгук пахапліва!
...Ты сніўся мне — хоць і гады
ў рады, —
Але заўсёды — светла і шчымліва.

XVII

Якім іскрыстым будзе новы год
І ўраджайным на лісты і квецень!
Прашу: растань, растанняў вечны
лёд,
На ўсёй зямлі, на ўсёй, як ёсць,
планеце.

Так хораша спіць сённа мілы мой
І так спакойна,
што чуваць, як ціша

Пялёсткаў белых неразлучных рой
Над сном яго прасветлена
калыша.

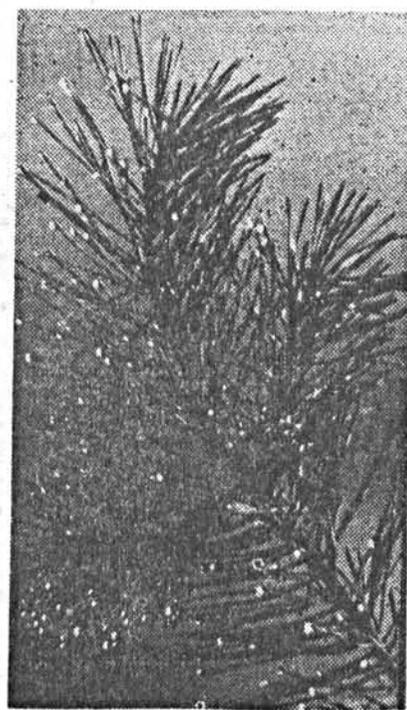
XVIII

Хай замятае снег пушысты след,
П'явучы палазок пад бом шумёлаў.
Такою нарадзіцца мне на свет —
І не інакш, як звонкай і вясёлай.

Не выпусці ж даўгой дарогі з рук!
Услухайся: для нас стагоддзяў
веча.

Не можа быць адных скразных
разлук,

Калі між нас
ёсць хоць адна сустрэча.

ЯК ПАВІСНЕ сонца над цёмна-сінім борам, які адбіўся ў нерухомай паверхні возера, як ападзе рас-плаўленая спёка летняга дня, зямля па-чынае чакаць надыходу начы. Летняя ноч прыйдзе незаўважна, узмахне ня-бачнымі цёмнымі крыламі, і лёгкі рух паветра асваяць твар вільготным па-хам возера, рамонак, сухога сена і ліпа-вага цвету. Памалу атухнуць далёкія і блізкія гукі на зямлі, і застануцца толькі тыя, якія ўсю ноч да раніцы будуць сцерагчы сон зямлі. Нечакана, быццам спрасонку, вырвецца адзіны крык кні-гаўкі, недзе далёка, як не за возерам, раўне матор і блізка-блізка, ля вяскова-га клуба на пагорку зальцеца срэбным

ахапак сена, адшпіліць цуглі, вышмаргне завязаную на пятлю супонь, і хамут, распяты дугой, порстка расслабіць свае клешчы на потных натруджаных плечу-ках коніка. Конік памыляе губамі, па-казваючы жоўтыя разцы, дрыготкімі ноздрамі ўдыхне пах перасохлага сена і нехаця ўтне пысу ў ахапак. А Мікола Гарбуз узлезе на воз, і разбіраючы пла-сты, каб лягчэй было, скіне сена, а по-тым перацягае яго ў паветку. Паправіць вупраж, і, асаджваючы назад коніка, вы-пхне калёсы на вуліцу, падсадзіць чар-нявага сына ў драбінкі, падасць яму лейка і зловіць шчаслівы погляд хлап-чука.

А сам, змахваючы з-пад потнага каў-

Адольф ВАРАНОВІЧ

Вечерні ЗВОН

смехам дзяўчына-вяселуха, і смех гэты, нібы звонкі ручаёк у аleshніку, прыму-сіць нават мужчыну ў гадах расправіць сегнутыя штодзённымі турботамі плечы і ўспомніць далёкую маладосць.

Але перад надыходам начы будзе яшчэ вечар, цёплы, як сырадой, залаці-сты, як ліпавы мёд, пахучы, як няско-шаны рамонкавы луг. Вечар, калі зямля, справіўшы дзённы клопат, нібы стомле-на апусціць рукі і спыніцца ў ціхай задум-е і разважлівасці. Велічная цішыня і слакой запануюць наўкол: высветліцца блакіт неба, паднімуцца ў высокую вы-шыню, а потым растуцца, ці сплыўць некуды за далёкія моры, за сінія горы лёгкія аблачкі. Цёмны і вялізны цень ад ліп упадзе на спаранелую страху Аленай хаты, будзе няўмольна разра-стацца, большаць, аж пакуль не заста-нецца невялічкі лапкі, звонка пазелоча-ны вечаровым сонцам, якое трапечацца дзесьці за старымі ліпамі, прашываючы промямі лапушыстыя кроны, аздобле-ныя, як сівізной, светла-жоўтым цветам.

Прагарахціць калёсы па бруку вяско-вай вуліцы, з працяжым скрыпам ад-чыняцца вароты ў дварышчы Міколы Гарбуза, і воз сухога, як порак, сена спыніцца ўпоравень з застрэшкам Мі-колавай хаты. Нетаропка і дзелавіта гас-падар развяжа вярхоў, скіне з воза цяжкі выслізаны рубель, і яловае жэр-дка, ударыўшыся аб дол, загудзе ціха і працяжна, як некалі ў лесе ў час на-вальніцы пад напорыстым непрыветным ветрам.

Мікола падкіне невялічкаму коніку

няра калкчую пацярху і выціраючы з ілба едкі пот, пойдзе праз агароды, праз няскошаны луг да возера, каб асваяць распаранае за летні дзень цела.

Хлапчук таргане лейкамі, і звонкае дзіцячае «но-о» адзавецца ў канцы вя-сковай вуліцы, але конік толькі стрыга-не вушамі і, не прыбаўляючы ходу, па-верне ў завулак да калгаснага двара.

Хлапчук доўга будзе блытацца ў вул-ражы, успамінаючы бацькаву навуку, пакуль выціпаць коніка з аглобляў, а той сам апусціць галаву, каб хутчэй ас-лабніцца ад хамута, і як толькі хлап-чук ускараскаецца яму на спіну, пры-пусціцца трушком па затравелай паля-вой дарожцы, абапал якой нахілілася жыта. Хлапчук учэпіцца рукой за грыву і будзе падскокваць на касістай спіне коніка, і ў твар яму дыхне цёплым пахам спелага жыта.

Сонца апусціцца яшчэ ніжэй над бо-рам, амаль дакранецца зубчастых вяр-шалін. У канцы вясковай вуліцы пака-жацца статак. Першай будзе спаважна ісці старая карова Міколы Гарбуза. Па восені ён збіраецца здаць яе, а таму гадуе і цялушку. Каровы прывычна і стомлена разбрыдзецца па свежых дварах, несучы пах летніх траў, пылу і цёлага малака. Промні сонца, прабіваючыся праз прагаліны паміж хатамі і дрэвамі, будуць выхопліваць і азалочваць іх кру-тыя бакі, хрыбцістыя спіны. Забразя-юць даёнкі па дварах, там-сям пауче-цца голас гаспадыні, якая прыкрыкне на сваю непаслухмяную рагулю.

Пуста і ціха будзе ў двары старой

Алены. Яна задуменна гляне ў акно і на вечаровае сонца, і на вясковы статак, і на пастухоў, абчэпаных венікамі, нарых-таванымі пры выпадку на зіму, і рап-там нібы спахоніцца, борздзенька, як дазваляе старасць, выскачыць на ганак, асветлены апошнім промнем, падслепа-вата прыжмурыць некалі сінія вочы і прыкладзе да пасечанага маршчынамі лба ўсохшую далонь. Пастаіць так, по-тым падасца праз агародні, спыніцца на пагорку, акіне прасцяг лугоў, спаласава-ных цёмнымі ценямі, і люстраную па-верхню возера з адбітым у ёй сінім борам, застыўшымі на месцы чаўнамі, і нечаканым для старэючага ўзросту го-ласам, нібы спрабуючы яго, звонка і працяжна выгукне ў вечаровую цішыню:

— Іва-а-анька, сыно-о-ок!

Насцярожана прыслушаецца.

Чуйная цішыня пакоціць яе словы над лугам, над круглымі лязнякамі, над зала-ціста-блакітнай паверхняй возера.

— ...а-анька, ...о-ок! — адгукнецца спа-гадлівае рэха, і толькі векавыя ліпы, ні-бы магутныя волаты, будуць глядзець на старую Алену зверху ўніз і не крануць ні лісточкам.

— Іва-а-анька, дадо-о-му пара! — стра-жэй гукне старая і зноў акіне прыглу-шанае ценямі наваколле, нібы шуканычы неслухмянае хлапчанё...

Зноў скакае і зноў паўторыць свой ма-цярынскі кліч, і здрыганецца ад нечакан-насці, прыкмеціўшы постаць Міколы Гар-буза, які вяртаецца ад возера, памкне-цца яму насустрач і прашэпча няўпэўнена:

— Іванька, каток мой...

І раптам нешта адкрыецца ёй, сьвядо-масць азорыць думкі, як вечаровае сон-ца наваколле, і толькі ў скронях, павя-лічаны ў многа разоў, загудзе камарыны звон. Схаваецца сонца, атухнуць фар-бы на зямлі, і высокія аблачкі будуць доўга-доўга залаціцца.

Падыдзе Мікола Гарбуз, высокі і ду-жы мужчына, з сівізной у чорных віль-готных валасах, абдыме старую за плечы і, нібы ў чымсьці вінаваты, прамо-віць:

— Пойдзем, цётка, дахаты...

На зямлю насунецца прыцемак, чар-нявы Міколаў сын прынясе ёй гладыш малака, а старая да самай начы будзе сядзець ля акна, глядзець, як у вокнах Гарбузовай хаты бліскаюць сіняватыя маланкі ад уключанага тэлевізара, і яе абвостраны слых зловіць далёкую стра-ляніну.

Мікола Гарбуз ляжа на свежым сене ў паветцы, расслаблена пацягнецца і ўспомніць грудок на чужой старане, дзе пахаваны Аленін сын Іван. Доўга не возьме яго сон, доўга будзе думаць ён пра лёс людзей на зямлі, пра войны, пра Алену, якая састарэла ў адзіноце, і вось цяпер амаль кожны вечар, забуйшыся пра вайну, заве сына...

Спакойна акіне зямлю цёмная ноч, а з ёй прыйдзе і сон, і хоць на нейкі час пазбавіць людзей турбот, трывог і ўспа-мінаў.

Ціха, дрэвы! Ціха, лугі і палі! Людзі адпачываюць!

Пятро РАБЯНОК

Горкія цітаўкі

— А я, Пятро Піліпавіч, не магу. У нас трусой многа. Трэба ж ім траву рваць.

І зноў я пайшоў да калгаснай канто-ры.

— Кандрат Міканоравіч, — папрасіў Сашкавага бацьку, — адпусціце, калі ла-ска, сына на экскурсію. Няхай хлопца пабачыць музей, зварынец, пакаштуе марожанага...

Бухгалтар, як і пры першай нашай размове, усё марудзіў з адказам — ба-рабаніў па стале палцамі.

— Ну, увогуле я не супраць, — нарэ-шыце выдыхнуў ён. — Толькі як жа тру-сы? Іх карміць трэба.

— Ды колькі іх там у вас? — не стры-ваў я. — Нарваце які мяшок травы і...

Мой субяседнік задаволена захіхікаў: — Хе-хе, мяшок... У мяне іх каля сот-ні, а вы кажэце, мяшок... Затое восен-ню — свежая капейка.

...Набраўшы яблыкаў, Сашка зноў уз-лазіў на паркан. Падае мне спелыя, бы сокам налітыя, цітаўкі. Не паспеў я ўзяць іх, як з глыбіні саду чуюцца неза-даволены голас Кандрата Міканоравіча:

— Сашка! Ты каму гэта, паршывец, яблык раздаеш?

Хлопчык сціскаецца ў камячок, нібы ад удару:

— Гэта я Пятру Піліпавічу, татка...

Голас за парканам мякчэе:

— А-а-а, настаўніку. Ну, то дай-дай. А так — нечага...

Адчуваю, як чырвань залівае мой твар. У пошуках выйсця не знаходжу ні-чога іншага, як схлусціць:

— Дзякуй, Сашка. Толькі — салодкіх яблыкаў я не люблю...

Хлопчык шымае носам, гатовы вось-вось расплакацца.

Як відаць, хітраць мая не ўдалася.

Нап'яненне

Кажуць: вялікая любоў, а нап'яніў любоўю... Хіба бывае маленькая лю-боў? Да радзімы, да людзей і куль-туры, якую яны ствараюць з паня-лення ў пакаленне, да мовы, на якой гавораць не толькі людзі, а і травы, і дрэвы, і рэкі радзімы. А цераз гэ-тыя зямныя куточак — і да ўсіх нацый, якія насяляюць нашу «планету лю-дзей»? Мусіць усё прасцей: любоў ёсць любоў і не патрабуе ніякіх мерак. Таму што адзінай пятай, чым можна аддзяліць лёс за тое, што адарыў талентам на гэтым пацучце, можна быць толькі ўласнае жыццё, не з на-шых слоў, а з нашых учынкаў ство-ранае.

На пытанне паэтэса Май Львовіч, а якіх моў яна перакладае на Украін-скую, быў атрыман адказ: з польскай, з чэшскай, з сербахарвацкай, з рускай. Але найбольш багата і п'яна — з беларускай. Паэзію М. Ва-гдановіча, М. Танка, П. Панчанкі, А. Пысіна, А. Вялюгіна, А. Вяршы-скага, Р. Барадулліна, М. Стральцова, Д. Віцэль-Загнетавай... — прышлося б даваць спіс амаль усіх нашых паэ-таў, каб пералічыць крыніцы, з якіх няўтомна чэрпае натхненне гэ-тая перакладчыца; Варта згадаць толькі два самыя буйныя выданні — двухтомную «Беларускую савецкую паэзію» і «Калінавыя масты». — дзе пераставарэнне многіх беларускіх арыгіналаў пазначана імем Май Львовіч. А ненадрукаванага шмат больш, і гэта, мабыць, запанамерна, калі чалавек працуе па душэўнай патрэбе. Не абдылена ўвагай М. Льво-віч і проза, асабліва творчасць Яніі Врыля, Вячаслава Адамчыка, Ана-толя Кудраўца.

Кніга Я. Врыля, А. Адамчыка і У. Калесніка «Я з вогненнай вясні...» ідзе да чытача нашай братняй рэс-публікі ў перакладзе М. Львовіч. Выключная ўвага чуйнасць да пер-шароднасці слова стараннае вывуч-ненне дыялектных асаблівасцей укра-інскай і беларускай моў — ні не сь-мае галоўнае, што абумовіла поспех перакладчыцы.

Вось і думаеш, ці бывае маленькая любоў?..

Прапаную чытачам «ЛіМа» вершы М. Львовіч у сваім перакладзе.

Ніна МАЦЫШ.

Мая ЛЬВОВІЧ

Ластаўка

І ўсё ж нязбытнае зямное Даступным хочацца лічыць. Адчынім фортыяну зімою: А можа, ластаўка ўляціць!

А. ПЫСІН.

А можа, часам, ластаўка... І гэтак Ты верыў, прагнуў, што і сапраўды Яна ўляцела да цябе!.. Не з пета: Спазнала птушка толькі халады. Пакутвала. Дзе толькі брала сілы... Завею лютую перамагла. Жалезнымі ад сцюжы сталі крылы. Забыла і не прагнула цяпла. А вось жа прыляцела!.. Не саргэцца, Хоць зледзянелі крылы, а — саргэць Тым, шчодрым, нерастрачаным, што сэрце

Аберагала, поўнае ушчэрць. Дзеля каго? Ды ёсць відаць, такая Душа... А ты гукнуў: «Даверся мне, Я — родны той, што ластаўку чакае Зіму ўсю пры адчыненым акне!»

Як толькі вырвецца змагла... Не вернеш... Жывому сэрцу брацца лёдам зноў. А можа, ластаўка... Ты гэтак верыў. Так прагнуў ты: адчынена акно...

Пераклад

Паэце, дзякую за верш. Ён — твой, у ім звiніш ты ўвесь

Ды ў ім — і я, ды ён — і мой. Дзвэцца нават: быць ён мог

Тым вершам, што калісьці мне Прымроіўся, прычуўся ў сне,

І воблакам растаў, і знік. Сустрэлася з тваім — як з ім.

Хоць мы з табою — розных моў, Твой верш азвацца раптам змог

Маёй і радасцю й журбой, Маёй мелодыяй жывой.

Так поўніцца душа... Калі б У пераклад свой пераліць...

Мой сон далёкі ажывеш!.. Паэце, дзякую за верш.

— Пятро Піліпавіч!

Паварочваюся на голас. На высокім парконе, што, нібы сцяною, акружае сад, мой вучань Сашка Лескавец. Па вя-сёлым тварыку хлопца бачу: рад ён сустрэ-чы са сваім настаўнікам.

— Пятро Піліпавіч, — шчабеча Сашка. — Мо яблычкаў пакаштаваць хочаце? У нас вельмі сало-о-одкая цітаўка. Я — зараз.

І, не чакаючы майго згоды, ён саскок-вае дапоў і бяжыць да бліжняе цітаўкі.

...Сашка — лепшы вучань майго клас-а. Па праўдзе кажучы, гэтага ціхага, паслухмянага хлопчыка мне трохі шка-да. Ужо больш як два гады ён ходзіць у адным і тым жа касцюмчыку, які даў-но стаў яму цесным. Пра гэта я сказаў аднойчы Сашкаваму бацьку Кандрату Міканоравічу — нашаму калгаснаму бух-галтару. Разглядаючы свае дужыя, па-рослыя густымі чорнымі валасамі рукі, ён з хвіліну маўчаў, быццам збіраючы-ся з думкамі, а тады ўжо давеў:

— Кажэце: мой сын два гады адзін касцюмчык носіць? Ну і што ж тут та-кога? Дзед яго — нябожчык — усё жыццё адны боты носіў. Ды, нарэшце, малады чалавек, грошы я не ў кузні кую, а гарбом сваім ды мазалём зараб-ляю...

А неяк летам, калі я наважыўся павез-ці свой шосты клас у горад на экскур-сію, усё вучні тут жа ўхвалілі маю пра-панову, толькі адзін Сашка, нізка апус-ціўшы галаву, сказаў:

На працягу гэтага года на старонках штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» пад рубрыкай «Сельскі Дом культуры: практыка, пошук» ішла ажыўленая дыскусія, якая закранула многія аспекты арганізацыі культурна-масавай работы на сяле. У гаворцы, якую пачаў сваім артыкулам «Патрэбы чараўнікі» старшыня калгаса «Светлы шлях» Маладзечанскага раёна Герой Сацыялістычнай Працы У. Калачык, прынялі ўдзел дырэктары сельскіх дамоў культуры, загадчыкі раённых аддзелаў культуры, кіраўнікі калектываў мастацкай самадзейнасці, вучоныя. Акрамя гэтых выступленняў, быў змешчан шэраг нарысаў, карэспандэнцый, замалёвак пра вопыт лепшых культасветустановаў рэспублікі.

Нядаўна ў калгасе імя Дзімітрова Талачынскага раёна ў рамках гэтай дыскусіі было праведзена пасяджэнне выязной рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва», у якой прынялі ўдзел больш як 60 культасветнікаў Талачыншчыны, а таксама намеснік начальніка Віцебскага абласнога Упраўлення культуры М. Шматкоў, намеснік старшыні райвыканкома А. Ішунюў і загадчык раённага аддзела культуры З. Ізрыт.

Калі рыхтавалася справаздача аб пасяджэнні выязной рэдакцыі, радыё і газеты прынеслі радасную навіну: Цэнтральны Камітэт КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі пастанову «Аб мерах па далейшаму паліпшэнню культурнага абслугоўвання сельскага насельніцтва».

Многія праблемы, якія ўзнімалі ўдзельнікі нашай дыскусіі, у тым ліку і на пасяджэнні ў калгасе імя Дзімітрова, цяпер, згодна з пастановай ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР, будуць вырашаны. Змяшчаючы справаздачу з пасяджэння выязной рэдакцыі, мы не заканчваем дыскусію. Рэдакцыя спадзяецца, што прапановы, меркаванні, выказаныя ўдзельнікамі пасяджэння, выклікаюць далейшую цікавасць у шырокага кола нашых чытачоў, і ў першую чаргу ў тых, хто прысвяціў сябе вышэйшай справе — рабоце на іміе культуры.

Але ж якая яна прыгожая, сапраўдны твор мастацтва. Я прыводжу гэтыя лічыбы не дзеля таго, каб некага ўразіць, тым больш пахваляцца. Мы навіны памятаць, што не хлебам адзіным жыве чалавек, што трэба задавальняць яго арганічную патрэбу прыгажосці, далучаць да высокіх узораў мастацтва, дасягненняў нашай сацыялістычнай культуры.

Працуе пры Палацы культуры вялікі хор, танцавальныя калектывы, духавы аркестр, спартыўная секцыя.

Палац гэты вядомы сваімі цікавымі тэматычнымі вечарамі пасвячэння ў калгаснікі, провадаў у Савецкую Армію, шанавання ветэранаў працы. Расказаў

Усхвалявана, з горыччу расказвала аб сваёй рабоце дырэктар Азярыцкага СДК, што ў калгасе імя XVIII партызэда, Надзея Петаковіч.

Яна дыпламаваны спецыяліст, — закончыла культасветучылішча, — любіць сваю прафесію, але справа не ладзіцца, не ладзіцца таму, што Надзея Петаковіч не адчувае сябе ў калгасе патрэбным чалавекам. Яе прапановы, задумы, ініцыятывы не былі падтрыманы ні старшынёй калгаса, ні праўленнем, ні другімі грамадскімі арганізацыямі. Вось і нядаўні выпадак. Вырашылі ў гаспадарцы ў гонар 60-годдзя Савецкай улады прэміяваць лепшых хлебарабаў. Надзея складала сцэнарый вечара, дзе былі і музыка, і вершы,

Ідзе пасяджэнне выязной рэдакцыі «ЛіМа».

АРЫЕНЦІРЫ ПОСЛЕХУ

Пасяджэнне выязной рэдакцыі «Літаратуры і мастацтва» ў калгасе імя Дзімітрова Талачынскага раёна

КАЛІ праехаць ад Талачына па Маскоўскай шашы 12 кіламетраў, дык злева ад яе можна заўважыць невысокую браму з надпісам «Калгас імя Дзімітрова». Яшчэ некалькі хвілін мы едем па сціскай вясковай вуліцы, дзе на кожным кроку прыкметы глыбокай восені — і сумныя мокрыя дрэвы, і гарнаваты пах прэлага лісця, і шэры туман, што плыве з блізкага тарфяніка, — і раптам, за паваротам, на высокім узгорку — каменны гмах. Гэта і ёсць вядомы на ўсю акругу калгасны Палац культуры.

Адсюль далёка відаць. Унізе люстэрна возера, пасярэдзіне якога бяле на невялікім астраўку бярозавы гаек. Крыху далей будынік фермы, а на самым далёгладзе — цёмная шчотачка лесу.

Чалавека, які прыехаў сюды ўпершыню, абавязкова ўразіць не толькі памеры палаца (гледзельная зала тут на 400 месцаў, ды сцена, якой пазайздросціць іншы гарадскі тэатр), але і яго інтэр'еры — дэкараваныя керамікай і чаканкай сцены, мініяцюрны «каменны сад», спартыўная зала, шматлікія пакоі для гуртовай работы, артыстычныя фая, касцюмныя і г. д.

Па вечарах увесь гэты будынак напаяняецца гукамі музыкі, спевамі, вясёлым гоманам гасцей. Але сённяшняе шматлюддзе крыху незвычайнае — сюды сабраліся культасветнікі раёна на пасяджэнне выязной рэдакцыі штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва», прысвечанае праблемам арганізацыі культмасавай работы на сяле.

Трэба сказаць, што месца пасяджэння выязной рэдакцыі было выбрана не выпадкова. Калгас імя Дзімітрова здаўна слаўны не толькі высокімі эканамічнымі паказчыкамі (грашовы даход тут складае больш як 2 мільёны рублёў у год), але самай пільнай увагай да развіцця культуры вясцоўцаў. Мабыць, таму з такой цікавасцю і было ўспрынята прысутнымі выступленне старшыні калгаса, Героя Сацыялістычнай Працы Канстанціна Васільевіча Смірноў.

У гады Вялікай Айчыннай вайны ён партызаніў у гэтых мясцінах, неўзабаве пасля вызвалення ўзначаліў калгас імя Дзімітрова, якім і кіруе ўжо звыш трыццаці гадоў.

Людзі старэйшага паналення помняць тыя пасляваенныя калгасы, дзе ўсё трэба было пачынаць спачатку — і хлывы паставіць для дзесятка-другога нароў, і такі-сякі інвентар набыць, і пустое поле хаць б трошкі ўгнаць. Усё гэта ўжо гісторыя. Але і ў тыя цяжкія гады былі светлыя дні перамог, калі калгаснікі, падлічыўшы набыткі, а яны з кожным разам станавіліся ўмачэйшымі, дазвалялі сабе адпачынак. Збіраліся ў хаце-чытальні, каб паслухаць, як спяваюць вясковыя дзяўчаты, а, галоўнае, пачуць, як іграе на баяне сам старшыня Смірноў.

Ішлі чаргоўю год за годам, конны з іх быў нечым адметны. У адным паставілі новы кароўнік, у другім — збожжасховішча, у трэцім справілі навасельле некалькі калгаснікаў. Помняць тут, як адкрывалі першы калгасны клуб на дзевяць месцаў. Быў ён драўляны, па цяперашніх мерках не вельмі прыгожы, але колькі радасці прыносіў ён вясцоўцам. А той хор, якім так ганарыўся старшыня, ганарыўся мо яшчэ і таму, што быў адным з першых яго ўдзельнікаў.

— Сродкаў на развіццё культуры мы не шкадуем, — кажа Канстанцін Васільевіч. — Пры складанні штогадовага плана сацыяльнага развіцця гаспадаркі мы абавязкова прадугледжваем і 2 працэнты ад агульнага даходу на культурныя патрэбы. У нашых умовах гэта складае прыкладна 40 тысяч рублёў у год. Ну, наш Палац культуры вы бачыце. Выдатны, праўда? Яго будаўніцтва абышлося калгасу ў 800 тысяч рублёў. Гэта толькі, як кажуць, сцены. Мы не паскуніліся і на аздабленне яго. Напрыклад, заслона ў гледзельнай зале каштуе больш за 5 тысяч рублёў.

старшыня аб адным такім вечары, на які прывезлі калгаснікаў-пенсіянераў з усіх вёсак. Быў і пачастунак, і па бакалу шампанскага, а галоўнае — людзей цёпла падзякавалі за шматгадовую працу. А навагодняе ёлкі для дзяцей і для дарослых з музыкай, танцамі, падарункамі...

Добра разумее старшыня і праўленне калгаса і тое, што развіццё культуры на вёсцы ў многім залежыць ад кадраў культасветработнікаў — ад іх вопыту, спрыту, адданасці справе, парэчце, таленту. Калгас гэты ніколі не адчуваў дэфіцыту кадраў культасветработнікаў. Чаму? Вось пра гэта і зайшла зацікаўленая гаворка.

Культасветнік на вёсцы... Ад чаго залежыць поспех яго работы? Відаць, у многім, ад таго, як ставіцца да культуры кіраўніцтва сельскага Савета, калгаса ці саўгаса. Тут і матэрыяльная база, і маральная падтрымка, і наогул усё, што стварае, як кажуць, спрыяльны клімат для развіцця ініцыятывы культасветніка.

Прыкладам такіх адносін і з'яўляецца калгас імя Дзімітрова. Дырэктам Палаца культуры тут працуе выпускнік Мінскага інстытута культуры Мікалай Ерашоў. Дарэчы, ён быў накіраваны па згодзе з раённым аддзелам культуры непасрэдна ў гэтую гаспадарку. І зарплата выплачвае яму, і кватэрай забяспечыў яго — калгас. Выплачвае сельгасарцель зарплату і кіраўнікам танцавальнага калектыву і духавога аркестра, інструктару на спартыўнай рабоце. Зразумела, што не ўсе калгасы могуць сёння ўзяць на сваё забеспячэнне культработнікаў. Ды, відаць, гэта і неабавязкова. Але, скажам, заахвочваць таго ж загадчыка клуба, кіраўніка мастацкай самадзейнасці адпаведнай грашовай даплатай — справа карысная. Пра гэта, дарэчы, гаворыцца і ў апошняй пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР, аб якой мы ўспаміналі вышэй.

Гэта, відаць, разумеюць усе. Але ад разумення да практычных спраў бывае вялікая дыстанцыя.

і танцавальныя нумары. Можна ўявіць сабе крыўду культасветработніка, калі яна пачула ад старшыні калгаса:

— Даём табе на тваё мерапрыемства 30 мінут, а далей не перашкаджай нам...

Два калгасы — два падыходы, ну і, натуральна, розныя вынікі.

Сельскі клуб, сельскі Дом культуры, сельская бібліятэка... Гэтыя ўстановы неабходна больш шырока выкарыстоўваць для мабілізацыі працаўнікоў вёскі на выкананне планаў эканамічнага і сацыяльнага развіцця, арганізацыі культурнага адпачынку працаўнікоў. Менавіта пра розныя аспекты развіцця культурна-масавай работы на сяле і вялі гаворку ўдзельнікі сустрэчы.

Вось, напрыклад, праблема ўзаемаадносін клуба, бібліятэкі і кінафікацыі. Гэта, фактычна, тры кіты, на якіх трымаецца культура ў вёсцы. Але ж часам атрымліваецца, як у той байцы пра лебедзя, рака і шчупака. Кожны цягне ў свой бок. У кожнага свае інтарэсы, свой план, свае казначыкі работы.

А тое, што аўдыторыя ў іх адна, — нярэдка забываюцца.

Вельмі часта клуб і бібліятэка знаходзяцца ў адным памяшканні, але раздзяляюць іх нібы кіламетры. Яны не цікавяцца работай адзін аднаго, не дапамагаюць адзін аднаму. Гэта ў той час, калі бібліятэкар можа і падказаць тэму вечара, і дапамагчы падараць літаратуру, напісаць сцэнарый. Гэта вельмі важна. Асабліва калі ўлічыць, што загадчыкамі многіх сельскіх клубаў з'яўляюцца ўчарашнія дзесяцікласнікі, а бібліятэкары, як правіла, маюць спецыяльную адукацыю.

Пра п'ён, які дае такую сумесную работу бібліятэкі і клуба, можна было меркаваць па выступленню загадчыцы бібліятэкі, што ў саўгасе «Рыдомльскі» Ядвігі Кахновіч. Усе мерапрыемствы праводзяцца клубам пры самым цесным кантакце з бібліятэкай.

— Мы разам складалі план работы, прысвечаны 60-

К. Смірноў.

К. Святчанка.

А. Сурыновіч.

Л. Семінік.

М. Ерашоў.

Я. Кахновіч.

годдзю Кастрычніка, — расказала яна. — Разам п'салі сцэнарыі вечароў, рыхтавалі эмблемы, наглядную агітацыю. Нам дзякавалі хлеббаробы за такія вечары, як «Герой жніва-77», «Ад штурму Зімяга, да штурму космасу», «Я Радзімы абаронца», «Этапы вялікага шляху» і г. д.

А вось яшчэ адна праблема: клуб — кіно. Належаць яны да розных ведамстваў. Фармальна кінафікатары арандуюць клубныя памяшканні для дэманстрацыі фільмаў. Фактычна ж яны часта проста выцягваюць сапраўдных гаспадароў клуба і сельскага Дома культуры. Большасць з гэтых асяродкаў не мае спецыяльных пакояў для рэпетыцый, гурткавай работы. Усё даводзіцца праводзіць на сцэне, ды па вечарах пасля працоўнага дня. А ў гэты час акурат у клубе дэманструюцца кінафільмы.

— Ці не было б лепей, — сказаў у сваім выступленні старшыня калгаса імя XX з'езда КПСС Л. Грыгаровіч, — каб кінафікацыя і культасветустанова былі ў адных руках. Ва ўсякім разе ў сельскай мясцовасці, дзе мала, або зусім няма стаяніннарных кіназатраў. Талды б можна было лепей спалучаць культурна-масавую работу з кінапрапагандай. Бывае, што культасветработнікі падрыхтоўваюць цікавы вечар, прысвечаны, напрыклад, маральнаму абліччу савецкага чалавека, а кінафікатары «паднацоўваюць» яго сваёй планавай «Каралевай Шантэклера». Або, скажам, трэба ў клубе выпусціць светлавую газету. Сваёй апаратуры ён не мае, трэба ісці на паклон да кінамеханіка. А таму нічога не варта і адмовіць. Ён жа незалежны чалавек, падпарадкоўваецца толькі аддзелу кінафікацыі, якому, у сваю чаргу, не баліць галава за стан культасветнай работы.

Апошні прыклад, які прывёў Л. Грыгаровіч, даў штуршок для размовы пра аснашчэнне культасветустаноў тэхнічнымі сродкамі.

— Мы на кожным кроку чуем, што жывём у эпоху навукова-тэхнічнай рэвалюцыі, — сказаў дырэктар Палаца культуры калгаса імя Дзімітрова Мікалай Ерашоў, — але, на вялікі жаль, НТР яшчэ не прыйшла ў культасветустановаў. Дагэтуль у нас кіруюцца нарматывамі, якія былі зацверджаны шмат гадоў назад і даўно састарэлі. Згодна з гэтымі нарматывамі, напрыклад, тэрмін эксплуатацыі магнітафона складае 6 гадоў. Ды ён за два выходзіць са строю, бо выкарыстоўваецца амаль кожны дзень.

Праблемы, праблемы... Іх нямала яшчэ ў рабоце амаль кожнага сельскага Дома культуры, сельскага клуба. Узв'язь хача б развіццё мастацкай самадзейнасці. Есць у гэтай справе ў талачынаў пэўныя здабыткі. Як заўважыў намеснік старшыні райвыканкома А. Ішукоў, калі дзесяць гадоў назад калектывы самадзейных артыстаў меліся толькі ў палавіны гаспадарак і школ раёна, дык цяпер амаль ва ўсіх. І ўсё ж узровень выступленняў некаторых калектываў па-кідае жадаць лепшага. Адно з самых вузкіх месцаў — падбор рэпертуару. І дырэктар Палаца культуры М. Ерашоў, і загадчык аддзела культуры райвыканкома З. Ізрын, і некаторыя іншыя прамоўцы ў адзін годзе скардзіліся на адсутнасць рэпертуарных зборнікаў, бібліятэчак для сельскага хормайстра, іншай метадычнай літаратуры па мастацкіх жанрах, па новых абрадах і г. д.

Не адчуваецца сапраўднай дапамогі і ад металыстаў абласнога Дома народнай творчасці, якія вельмі рэдкія госці на раёне.

Між тым, многімі ўдзельнікамі пасяджэння было падкрэслена, што патрабаванні да мастацкай самадзейнасці з кожным годам узрастаюць, абы-што на самадзейнай сцэне ўжо глядзець не жадаюць. І гэта зразумела. Амаль у кожным доме сёння тэлевізар, па якому вясковцы знаёмяцца з лепшымі ўзорамі мастацтва.

У гэтым месцы гаворкі нёхта з залы дадаў, што нярэдка госці на вёсцы і прафесійныя артысты і з вобласці, і са сталіцы...

Але тут запярэчыла загадчыца Высокагарадзецкага Дома культуры Клара Дзядзечкіна.

— Прафесійныя артысты, якія да нас прыежджалі, — з крыўдай сказала яна, — пакінулі ў глядачоў пачуццё прыкрасці. Па-першае, прафесіяналы не рыхтуюць спецыяльных праграм для вясковых клубаў з іх невялікай сцэнай. Але гэта яшчэ паўбяды. Галоўнае, што артысты, часам, лічаць, што і як на вёсцы не выконвай, будзе добра. Маўляў, публіка тут непрабавальная.

Вось і апошні выпадак. Прыязджала да нас Акадэмічная харавая капэла БССР. Сабралася чалавек дзвесце слухачоў. Дарэчы, канцэрт быў платны — білет каштаваў паўтара рубля. І вось увячце, к канцу ў зале засталіся лічаныя людзі. Астатнія пайшлі. Чаму? Таму што слухачы артыстаў было няёмка — галасы хрыпатыя, а саліст наогул выступаў «пад хмяльком».

Так, мастацкая самадзейнасць, бадай, самы галоўны аспект клубнай работы. А ці можа адзін загадчык сельскага клуба «падняць» адразу некалькі жан-

ра? Не, нават калі ён дыпламаваны спецыяліст (чалавек, які заканчвае, напрыклад, харэаграфічнае аддзяленне культасветвучылішча не валодае ніякім музычным інструментам). Дык гэта спецыяліст, а што казаць аб учарашняй дзесяцікласніцы ў ролі загадчыка клуба? А такіх большасць.

Вось тут і паўстае адна з самых вострых праблем — праблема падрыхтоўкі кадраў культасветработнікаў. Характэрныя лічбы прывёў З. Ізрын. Дзесяць гадоў назад у раёне было 40 устаноў культуры, цяпер — 87. Колькасць жа спецыялістаў павялічылася толькі ў паўтара раза.

— Відаць, рабіць ств'яку толькі на кадры, якія прышлюць у раён па размеркаванні, пельга, — заўважыў ён. — Многага можна дабіцца сумеснымі намаганнямі. Тут, на Талачынішчыне, у адной з школ у васьмьх-дзесятых класах увялі факультатыўныя заняткі па клубнай справе. Добра было б увесці такія факультатыўныя хача б яшчэ ў дзвюх школах. Тры гады вучобы дадуць юнакам і дзяўчатам навыкі культасветработы. Гэта ўжо пэўны рэзерв для папаўнення кадраў культасветнікаў. Частку гэтай моладзі мы пашлём на абласныя курсы павышэння кваліфікацыі, а хто захоча, будзем рэкамендаваць для паступлення ў інстытут культуры або культасветвучылішча.

Яго падтрымала старшыня райкома прафсаюза работнікаў народнай асветы Кацярына Святчанка.

— Так, — дапоўніла іх дырэктар Пlosкаўскага сельскага Дома культуры Ларыса Семіняк. — Далучаць да мастацтва, напрыклад, да харэаграфічнага, якім я займаюся, трэба ўжо дзясней. У нашым Доме культуры працуе танцавальны калектыв. Адначасова я займаюся са школьнікамі пяціх-шостых класаў. Гэта наш рэзерв мастацкай самадзейнасці.

І К. Святчанка, і Л. Семіняк маюць рацыю. У пастанове, між іншым, указваецца на неабходнасць шырэй прыцягваць грамадскасць калгасаў і саўгасаў, моладзь устаноў і прадырстваў, а таксама школьнікаў да работы ўстаноў культуры на сяле.

Многія з удзельнікаў дыскусіі, якая вядзецца на старонках «Літаратуры і мастацтва», адзначалі недаканаласць існуючай арганізацыі культурна-масавай работы на сяле. Як правіла, найбольш актыўным культурным асяродкам з'яўляецца сельскі Дом культуры. І гэта зразумела. Тут звычайна і памяшканне добрае, і штат большы — дырэктар і мастацкі кіраўнік, і забяспечаны Дом лепей музычнымі інструментамі і рознай апаратурай. У той жа час сельскі клуб, звычайна, усяго гэтага пазбаўлены. Вось чаму зараз шырока абмяркоўваецца пытанне аб цэнтралізацыі клубных устаноў, стварэнні так званых культурных комплексаў, дзе б усе культработнікі, скажам, сельскага Савета працавалі па адзінаму плану, дапамагалі адзін аднаму.

Не абышлі гэтае важнае пытанне і ўдзельнікі пасяджэння вярэзной рэдакцыі.

— Сапраўды, аднаму загадчыку сельскага клуба, — сказаў М. Ерашоў, — вельмі цяжка дамагчыся сапраўднага плёну. Яму нават параіцца няма з кім. Металыстаў у раёне ўсяго два. Да кожнага клуба яны проста не даязджаюць. А калі, напрыклад, пяць-шэсць культработнікаў, што працуюць на тэрыторыі сельскага Савета, аб'яднаць разам, стварыць адзін мастацкі савет, дык тут ужо паяўляюцца рэальныя магчымасці як след наладзіць работу не толькі ў СДК, але і ў самых аддаленых клубах.

— Тут не ўсё так проста, як гэта здаецца з першага погляду, — запярэчыў яму А. Ішукоў, — калі ўсё культурна-аградары сабраць разам у СДК, дык, я баюся, сельскія клубы наогул спыняць сваю работу. Думаецца, большую б карысць дало стварэнне на тэрыторыі раёна некалькіх аперных сельскіх дамоў культуры, якія б з'яўляліся і метадычнымі цэнтрамі.

Дырэктар Рэспубліканскага метадычнага кабінета Міністэрства культуры БССР А. Сурыновіч падкрэсліў, што адзінага рэзюмента цэнтралізаванай культасветустановаў, відаць, быць не можа. Трэба зыходзіць з канкрэтных умоў кожнага раёна.

— Напрыклад, у Вілейскім раёне, — сказаў ён, — стварэнне культурных комплексаў ідзе паспяхова, а ў Стаўбцоўскім — пакуль што не атрымліваецца. Але ўсё ж такі будучыня за цэнтралізацыяй, хача яна зможна набываць розныя формы. Нам трэба толькі ў час прымяняць і раснаўсюджваць станоўчы вопыт.

У ГЭТАП справаздачы мы спыніліся на самых асноўных, магістральных напрамках культасветнай работы на сяле, закранутых удзельнікамі пасяджэння. Размова была яшчэ больш шырокай. У прыватнасці, прысутныя абмянялі думкамі аб ходзе цэнтралізацыі бібліятэк, дзе таксама яшчэ ёсць шмат праблем, аб статусе вясковага культасветніка, аплата яго працы і г. д.

Так, размова адбылася. Размова зацікаўленая, патрэбная. Спадзяёмся, што думкі і меркаванні, выказаныя яе ўдзельнікамі, вартыя пільнай увагі і глыбокага роздуму.

НА СУРМАХ БАРАВЫХ

ДА 60-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ МІКОЛЫ СУРНАЧОВА

Есць у Рагачоўскім раёне на Гомельшчыне невялікая вёска Слабада. Яе абступілі нажэнаватыя дубы, беластвольныя бярозкі. Восенню дол вакол вёскі ўсцілае залатая лістоцта. Тут у 1917 годзе нарадзіўся Мікола Сурначоў. Некаторыя з жыхароў Слабоды старэйшага веку добра памятаюць яго маці і бацьку. Мусіць, ад маці Мікола пераняў гарачую любоў да роднага слова, да малюнічых лагчыні і светлых палян у ваколіцах Слабоды.

Менавіта гэтая любоў да зямлі паспрыяла таму, што пасля заканчэння сямігадовай школы хлопчэ доўга не вагаўся, куды паступаць вучыцца. Ён падаў дакументы ў Гомельскі сельскагаспадарчы тэхнікум.

Там жа, у тэхнікуме, Мікола і напісаў свае першыя вершы. І хоць яны былі яшчэ недасканалыя, у іх адчуваўся неспрэднасць, спроба расказаць у пазытыўнай форме пра тое, што хвалявала юнага аўтара.

Пасля заканчэння тэхнікума М. Сурначоў працуе ў адным з малгасаў Рагачоўскага раёна. На жаль, гэтая старонка ў жыцці паэта даследавана слаба. Іван Сцяпанавіч Кацура, які жыве ў вёсцы Гадзілавічы, расказвае аб працы ў той час маладога агранома. Мікола кілапаўся пра ўрадлівасць палёў, часта да позняй ночы засяджваўся ў гаспадары кватэры над

газетами, у якіх расказвалася аб вядзенні гаспадарні ў перадавых калгасах краіны.

— Душэўны, слаўны быў чалавек, — успамінае Іван Сцяпанавіч. — Часта на вечарах у нашым клубе ён і вершы свае чытаў. Харомныя вершы...

Але М. Сурначоў адчуваў, што тыя вершы яго былі яшчэ недасканалымі. Яго, быццам магнітам, прыцягвае да сябе газетная праца, і ён пераходзіць у рэдакцыю рагачоўскай раённай газеты «Камунар».

А потым — вучоба ў Гомельскім педагагічным інстытуце...

З першых дзён Вллікай Айчынай вайны М. Сурначоў апранае салдацкі шыбель і ўдзельнічае ў баях з азярзлым ворагам. Тады ён піша вершы пра савецкага салдата, што застаўся ляжаць на полі, апаленым гарачым дыханнем вайны. Не пераборшваючы, можна сцвярджаць, што гэта быў адзін з першых твораў, напісаных непасрэдным удзельнікам Вллікай Айчынай вайны:

Ніколі не ехаць
Хлапчу маладому
Да блізкага гаю,
Да роднага дому.

Над ім вясняюцца
Слушкія краіні,
Абмяленыя колае
Схіліўся да маці...

М. Сурначоў не дажыў да светлага дня Перамогі. Ён загінуў у баях на подступах да Берліна. Сябры паэта любючына сабралі яго пазытыўныя творы і выдалі ў невялікіх зборніках — «На сурмах баравых» і «Барвовая зора».

У 1971 годзе маскоўскае выдавецтва «Молодая гвардия» выпусціла яго вершы ў перакладзе на рускую мову — «Одна любовь».

Паэту пасмяротна была прысуджана літаратурная прэмія імя Мікілава Астроўскага. Пэзію ўручылі бацьку паэта, які тады яшчэ быў жывы...

Вось дзясенны здымак Міколы. Яго прынес у рэдакцыю «Гомельскай праўды» пачынаючы літаратар Рыгор Андрэевіч Фатаграфію дала яму сястра паэта, якая жыве ў Слабадзе. У Юдзіцкай васьмігадовай школе — на радзіме паэта — створаны мемарыяльны куток. У ім любючына сабрана ўсё, што з'явілася ў друку пра Міколу Сурначова, яго вершы.

Міхась ДАНИЛЕНКА.

З КАГОРТЫ МАЛАДНЯКОЎЦАЎ

ДА 75-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ АНАТОЛЯ ВОЛЬНАГА

Анатоль Вольны належаў да той акрыленай рэвалюцыйнай кагорты першага пакалення беларускіх савецкіх пісьменнікаў, якая з юнацкім запалам і максімізмам у складаных абставінах жорсткай класавай барацьбы ўключылася ў культурнае будаўніцтва новай Беларусі, разам з Янкам Купалам, Янубам Коласам, Цішкам Гартным і іншымі прадстаўнікамі старэйшай творчай інтэлігенцыі, што прынялі рэвалюцыю як сваю, закладвала асновы беларускай савецкай літаратуры.

А. Вольны (сапраўднае прозвішча Анатоль Іўсцінавіч Анжрэі) нарадзіўся 19 лістапада 1902 г. на станцыі Пухавічы Мінскай вобласці ў сям'і служачага. Вучыўся ў былой Ігуменскай гімназіі. Ён з радасцю сустраў рэвалюцыйныя падзеі і семнаццацігадовым юнаком добраахвотна ўступіў у рады Чырвонай Арміі, прымаў удзел у баях з інтэрвентамі.

Пэст быў адным з заснавальнікаў літаратурнай арганізацыі «Маладнік».

Ян вядома, маладнікоўцы не замыналіся ў вузкіх прафесійных інтарэсах, яны былі актыўнымі памочнікамі партыі і насамола, праводзілі вялікую культурна-асветную і ідэйна-выхавальную работу сярод насельніцтва, моладзі, выўлялі і пад-

трымлівалі таленты з асяроддзя рабочых і сялян. А. Вольны быў у гущыні гэтай работы, яе арганізатарам і правадніком. У значнай ступені і талент мастака быў скіраваны на патрэбы дня: у свой час папулярнасцю карыстаўся драматызаваныя агітсцэнікі «Калі дзяк гаворыць праўду», «Міколка», «У агранома» і іншыя, напісаныя на дзённа-альбумна грамадска-палітычныя тэмы, прасякнутыя пафасам сацыялістычнага будаўніцтва.

Акрамя таго, што А. Вольны пісаў вершы, пражыццёвы творы (зборнік вершаў «Табе», апошніх «Два» і інш.), ён захапляўся новым і нявыклімым жанрам — інавадатургіяй. Яго сцэнарыі леглі ў аснову фільмаў «Хвоі гамоняць», «Атэль «Савой», «У агні народжаная», «Сонечны паход», «Новая радзіма».

Творчасці А. Вольнага ўласцівы, вядома, недахопы маладнікоўства, але талент пісьменніка развіваўся ў рэчышчы маладой беларускай савецкай літаратуры, і тое, што ён паспеў зрабіць, засталася адметнай стэронай у яе гісторыі.

А. ПАПКОУСКІ.

Л. Грыгаровіч, А. Ішукоў, З. Ізрын, Н. Петаковіч.

СЕННЯШНІ кінаэкран — багаты па тэмы і жанры, праблематыку і вобразную структуру фільмаў. Арыентацыя ў такой стэрэаграфіі нялёгка, можна часам і абмінуць найбольш значныя кінастужкі. Але тая, што закранае жыццёва важныя праблемы, звычайна не праходзіць міма ўвагі грамадскасці: іх прыкмятаюць, аб іх спрачаюцца. Да такіх твораў належыць новая мастацкая каларыя фільма «Нядзельная ноч» вытворчасці студыі «Беларусьфільм».

Калі рэжысёр Віктар Тураў браўся за пастаноўку сцэнарыя Аляксандра Петрашкевіча па матывах яго п'есы «Трывога», ён, вядома,разумеў складанасць творчай задачы. Не аб тым, «прыемным для ўсіх», ішла гаворка. Трэба было рынуцца ў бой супраць з'яў, якія закранаюць усіх, а правярэных шляхоў вырашэння не маюць. Пра гора сем'і і асобных людзей, выкліканае «злёмным змеем», даводзіцца чуць не так ужо рэдка. Падзеі, пакладзеныя ў аснову фільма «Нядзельная ноч», — не інфармацыя для роздуму. Аўтары фільма ўзнаўляюць іх як мастацкі-публіцысты, у якіх ёсць свая грамадзянская пазіцыя. В. Тураў неаднойчы падкрэсліваў, што ў сцэнарыі А. Петрашкевіча ён убачыў магчымасць павесці прыняцыйную размову аб адказнасці чалавека перад людзьмі і грамадствам, а грамадства перад чалавекам. Такая размова і складае змест новага кінатворца.

Сярод вартныхых ній і лугоў размясцілася вёска Дабрынева. І жыццё бы ёй шчасліва пад мірным небам, а тут гнеламалы хлопца, а другога судзіць як збойцу. Не збылося шчасце маладых закаханых... Сцэнарый пачынаўся менавіта з гэтай сітуацыі: па залітай сонечнымі праменямі дарозе беглі адзін аднаму насустрач юнак і дзівачка, з шырока раскінутымі рукамі, нібы збіраліся ўзляцець... «Палёт» закаханых насустрач адзін аднаму раптам абрываўся... Рэжысёр пачынае кінаапазданне з больш драматычных нот, скарыстаўшы для гэтага дакументальна знятыя кантрастныя кадры: дзеці — здаровыя, раласныя — і іншчасныя дзеці бацькоў-п'яніц. Так ішоў да назвы фільма і цэтраў на экране ўзнікае прадчуванне трылогіі... У складанай кампазіцыі фільма гэтыя кадры будуць сфарміраваны неаднойчы — як напамін, як сігнал. Сюжэтна яны не вельмі арганічна звязаны з асноўным дзеяннем, эмацыянальна ж дзейнічаюць з сілай незвычайнай. І праблема выходзіць далёка за межы лёсу герояў фільма. Камера апэратара Д. Зайцава вынесе на экран разнакалерны пейзажы, чароўныя віды ракі, узлесся, а тым кароткія, трывожныя кадры ўсё ішоў стаяць перад вачамі...

Стваральнікі фільма «Нядзельная ноч» не дазваляюць нам доўга затрымавацца на амаль ідэальным стане прыроды. Не да гэтага, калі ёсць больш важныя клопаты. Тут жа, на беразе ракі, куды прыехалі адпачыць сакратар райкома партыі Навіцкі з сынамі і рэдактар раённай газеты Манаева, адбываецца зусім не святочная размова. Неўзабаве прыехалі старшыня райвыканкома Шупеня, пракурор Размысловіч, абураны тым, як закопчыўся судовы працэс з паводу забойства ў вёсцы Дабрынева. Зразумела, чаму рэжысёр вынес гэтую размову са сцен райкома, як было ў першааснове фільма, на ўлонне прыроды. Была задума падкрэсліць кантрастнасць падзей — як у радасную атмасферу наівай рэчаіснасці ўрываюцца падзеі драматычныя. Разам з тым была рызыка статыстычнай раздвоенасці, бо характар размовы — больш прыдатны для афіцыйнай установы. Відэц, пастаноўчыя разлічваюць, што пераадолець такую цяжкасць.

Які ж асноўны канфліктны вузел новага кінатворца і які ён развязаецца рэжысерамі? Высветліўшы гэта, можна будзе пераканацца, наколькі глыбока асэнсаваны жыццёва важныя праблемы, з якімі кінематаграфісты звяртаюцца да гледачоў. Канфлікт і яго вырашэнне — асялок, на якім правяралася і грамадзянская пазіцыя, і творчая індывідуальнасць мастака.

Вёска Дабрынева ўзрушана: пасля «дуэлі» на трактарах адзін з хлопцаў (Сцяпан Юрскі) загінуў, другі (Міхась Дабрынеўскі) падлягае суду як забойца, а дзівачка (Алена Матулевіч), якую яны абодва кахалі, страціла зрок. Такі выхадны момант драматургіі фільма. У ім ёсць свае шансы, важныя для далейшага развіцця сюжэтных сітуацый. Двое кахалі адну, значыць — трагічны паядынак мог быць з-за рэўнасці? Так, нейкім штуршком да ўчынку Сцяпана (ён хапеў трактарам разбурыць хату дзівачкі, якая кахае другога — Міхася) было пачуццё рэўнасці. Але гэты матыв праходзіць другім планам. Для драматурга і рэжысёра было важней паказаць, што шлях да трагічнага канца Сцяпана пачаўся тады, калі ён стаў

піць гарэлку. Вось і ў гэты вечар, калі аднавіскоўцы веселіліся, Сцяпан з сабутыльнікамі дыводзіў сябе «да кандыцыі». Артыст У. Новікаў у нямногіх эпізодах, дзе дзейнічае яго персанаж, сумее паказаць бездухоўнасць чалавека, абумоўленую сістэматычным п'янствам. Спусціўшы душы і бязвольна прывялі адоранага прыродай юнака да бяспалаўнай гібелі. Даследуючы трагічную сітуацыю, драматург і рэжысёр папярэюць і паглыбляюць канфлікт, акцэнтуюць увагу на акалічнасцях, якія садзейнічалі і могуць садзейнічаць таму, што адбылося ў Дабрыневе.

Скарыстаўшы судовы працэс у якасці прыёму для выяўлення больш глыбокіх прычын трагічных здарэнняў, стваральнікі фільма судзіць аб'явацца і безадказнасці. З грамадзянскім пафасам і публіцыстычным наівам аўтары адстойваюць пазіцыю тых герояў, якія лічаць п'янства сацыяльнай праблемай, а

«справу» пракурор. «Вы зараз казалі рэч здзіўляючую, — заўважае сакратар райкома. — Вы, відэц, ужо так звыкліся са звычайнымі трагедыямі ў звычайных акалічнасцях, што яны не выклікаюць у вас ужо звычайных, у такіх выпадках, пачуццяў...»

За «справой» — людзі, іх лёс. Вось што турбуе герояў, якім аўтары давяраюць свае думкі і пачуцці. Гэта сакратар райкома Навіцкі, суддзя Зубрыч, настаўнік Крыніца (А. Масюліс), старшыня калгаса Трубочка (Л. Дзвіжкоў), рэдактар райгазеты Манаева (В. Лысенка) — пасля таго, як зразумела, што паспяшалася «закляіміць» Дабрынеўскага.

Мне не ўпэўнена арыгінальным вобраз старога настаўніка Крыніцы: адчуваецца сцэнарная задаценасць, рытарычнасць мовы. Але жыццёвая пазіцыя гэтага героя прываблівае. Яго хвалюе ўсё, што адбываецца навокал, як паводзіць сябе ў жыцці яго былыя вучні. Сцяпан сам слаба загубіў. Яго ўжо не

ніў, дык няма і «сацыяльнага зла». Аўтары шчырыя з тымі, да наго звярочваюцца: яны не прапануюць готовых рэцэптаў, апрача аднаго — ніякай цярпымасці і патурання п'янству, біць трывогу з кожнага выпадку, бо гаворка ідзе аб пагрозе людзям, грамадству.

У тых, хто прызвычаўся «закрываць вочы», свая логіка: фінансавы план, нельга абмяжоўваць патрэбы... Логіка, можа, і ёсць, а мастацкай пераканаўчасці яе экраннага праўлення нестася. Праціўнікі аўтарскай пазіцыі — персанажы відэацына абмежаваныя. Новаму сакратару райкома партыі не так ужо цяжка пераканацца, каго падтрымаваць, а каго дзесяці там, за экранам, здымаць з пасады. Артыст П. Вельямінаў, праўда, даволі тактоўна «расцягвае» абумоўлены драматургіяй выбар дзеянняў.

Па сур'ёзнасці праблематыкі, вострыя канфліктныя сітуацыі, характару іх вырашэння «Нядзельная ноч» — сацыяльная драма. «Вытрымаць» гэты жанр азначала паказаць сутыкненне не толькі пазіцыяў, але і характараў. Не персанажы, а асобы заўсёды цікавыя — ці добрыя яны справы робяць, ці памыляюцца. Не ўсе героі новага фільма ўзяліся да маштабу асоб (я маю на ўвазе тых, што стаяць у цэнтры падзей), з-за чаго паслабляецца мастацкае абгрунтаванне жанру. Разам з тым у фільме ёсць героі, у характары і лёсе якіх спалучаюцца глыбіня і мастацкая адметнасць.

Выканаўца ролі суддзі Зубрыч артыстка Л. Зайцава атрымала спецыяльны дыплом на X Усеаюзным кінафестывалі. Яе гераіня — блізка нам не толькі сваёй пазіцыяй. Яна жывы, са сваім характарам, эмацыянальным ладам чалавек. Усё, што адбылося ў Дабрыневе, чым жыве раён, — гэта і яе асабістыя клопаты. Хвалюванні, прапушчаныя праз сэрца гераіні, не могуць не знайсці водгук. Вобраз суддзі дапаўняецца і закадравай біяграфіяй. Ніна Антонаўна Зубрыч у дзяцінстве перажыла трагедыю свайго народа, згубіла бацькоў, яе прытулілі і выхавалі дабрынеўцы. Маці Алены Матулевіч была і для яе маці. Ці можа яна быць аб'явацца да таго, як жывуць гэтыя людзі сёння? Такая ўзаемасувязь, аднак, не пераходзіць камуністэ Зубрыч заставацца прышчыповай там, дзе патрэбна савецкі закон прымяніць. Рэжысёрскім адкрыццём можна лічыць вобраз сялянкі Ульяны, сын якой загінуў у трагічную нядзельную ноч. Адкрыццём па выбару выканаўцы, увазе да праўды характару. Для артысткі Л. Пісаровай з тэатра імя Якуба Коласа экранны дэбют аказаўся падзвычай яркім. Несуццёўна драму маці, непаўторныя рысы народнага характару артыстка даносіць так арганічна і шчыра, што знікае адчуванне экранна — нібы сама рэчаіснасць змяніла яго.

Простую, як само жыццё, мастацкую праўду народнага характара даносіць і Т. Мужэнка ў ролі Міхаліны Матулевіч, маці Алены. Лёс жорстка абшоўся з гэтымі добрымі і клапатлівымі жанчынамі; сын адной загінуў, другой — лічыцца забойцам. Ім цяжка абедзюм — артысткі трымаюць сваіх гераіняў на дыстанцыі, абумоўленай трагічнай сітуацыяй, але ў глыбіні душы яны гатовыя паспакуваць адна адной і падтрымаць у бядзе.

Смелым сутыкненнем розных па эмацыянальнаму напалу сцэн, уладжаннем рэтраспектывы, успамінаў, супастаўленнем ігравых эпізодаў з дакументальнымі кадрамі рэжысёр падкрэслівае сваё жаданне ўключыць нас у роздум над тым, што хвалювала яго і ўсю творчую групу. І ўключае, настройвае так, што хочацца нешта рабіць, каб не было дабрынеўшчыны. Адначасова адчуваець рытмічна і эмацыянальна «збоі», дэкарацыйнасць там, дзе павінна была быць мастацкая пераканаўчасць. Так, не ўсё здзейснена ў фільме на бездакорным узроўні. Тым не менш павага да аўтараў вялікая, бо твор іх — вельмі антуальны, можна сказаць, адзіны ў сваім родзе, цэльны ў ідэйным накірунку.

У біяграфіі рэжысёра В. Турава «Нядзельная ноч» — другі фільм, дзе ён выступае як мастак-публіцыст (гэты накірунак яго творчасці адзначаны спецыяльным дыпламам журы апошняга Усеаюзнага кінафестывалу). Дылогія «Час яе сыноў» пацвердзіла, што не толькі лірызм, душэўная адкрытасць уласцівыя таленту пастаноўшчыка карцін «Праз могілкі», «Я ролам з дзяцінства», «Вайна пад стрэхамі» і «Сыны ідуць у бой». Час і яго героі, магчымасці асобы, роздум над лёсам Радзімы — такі дыяпазон пошукаў яму таксама даступны. «Нядзельная ноч» пацвердзіла гэта і выявіла новыя рысы мастака.

Ефрасіня БОНДАРАВА.

Кадр з фільма. На першым плане артысткі Л. Пісарова і Т. Мужэнка ў ролях Ульяны і Міхаліны.

КАБ НЕ ПЛАКАЛІ МАЦІ...

прамое ці ўскоснае патуранне яму — элітызму перад людзьмі і грамадствам. Каб пераканаць у гэтым і нас, асноўная частка дзеяння адведзена эпізодам судовата пасяджэння і адносіні кіраўнікоў раённых арганізацый да вызначэння суда. Старшыня райвыканкома Шупеня абураны не столькі здарэннем у Дабрыневе, колькі прыватным вызначэннем суда «аж у пяць інстанцый... З довадаў, якія прыводзіць старшыня, з «лабай» манеры трактоўкі вобраза артыстам У. Платавым складваецца характар аднапланавы. Блізкі да яго і раёны пракурор Размысловіч (А. Рамашыні). Адмоўныя героі сапраўды ўдалых твораў — людзі больш складаныя, узброеныя «сучаснымі» аргументамі. Такімі хацелася б бачыць іх і ў вельмі сур'ёзным па праблематыцы фільме «Нядзельная ноч».

Уключымся ў спрэчку, якія адбываюцца на экране. Сакратар райкома Навіцкі (артыст Пётр Вельямінаў) — новы ў раёне чалавек, яму нялёгка разабрацца ў складанай сітуацыі. А яго падтрымка вельмі патрэбна народнаму суддзі Зубрычу (Людміла Зайцава). Гэта па яе настаўніцтву суд запісаў «прыватныя вызначэнні» ў адрас райвыканкома, райспажыўсаюза, раённага аддзела аховы здароўя, школы і праўлення калгаса. Усе яны павінны ў тым, што адзін юнак загінуў, а другога судзіць, што беспрабуда п'юць такія, як Закружны. Навіцкі не спынаецца з вывадамі, бо хоча супаставіць усе аргументы, а галоўнае — высветліць сапраўдныя абставіны.

Рэакцыя на выпадак у Дабрыневе ў старшыні райвыканкома звывкае: «закляіміць ганьбай збойцу», «стварыць напружанне», «адматаць на поўную катушку». Як «звычайнае забойства пры звычайных акалічнасцях» разглядае

ўваскрэсі, а за жывога трэба змагацца. «Як магла ты, Воўга, яшчэ да суда назваць хлопца злачынецам? — з горыччу пытае настаўнік Манаева, аўтара фельетона. — Ці таму я вучуў цябе?» Воўга і сама разумее, што намяляла партрэт «злачынцы», нават не пабачыўшы яго, але... «у прынцыпе ўсё правільна... Рэзні адпор такой пазіцыі дае настаўнік, і сама журналістка, зрэшты, прызнае сваю памылку (выканаўца ролі апраўдана зменліваецца характару).

Цэнтральнае месца ў творы займае вобраз суддзі Зубрыч. Калі сакратар райкома Навіцкі — герай становіцца ў адпаведнасці з адведзенай яму сюжэтнай функцыяй і лінія паводзіць яго нікім не аспрэчваюцца, то Зубрыч вымушана адстойваць сваю пазіцыю. Жыццёвыя акалічнасці сутыкаюць гераіню Л. Зайцавай не толькі з калегам па зорыспрудацці (пракурорам Размысловічам), але і з кіраўніком раёна (старшыней — выканкома Шупеням) і другім сакратаром райкома Дробышам). Тут недастаткова кіравацца толькі пунктамі судовата кодэксу. Патрэбны іншыя важкія аргументы. Галоўныя з іх прадвызначаны драматургіяй — партыйная прышчыповасць, чулыя адносіны да людзей, зацікаўленасць іх лёсам. Артыстка дапаўняе іх унутранай пераканаўчасцю.

Пазіцыя такіх герояў, як Навіцкі, Зубрыч, Трубочка — пазіцыя і саміх аўтараў фільма. Яна раскрываецца ў дыялогу пра галоўную праблему. Гэта ж і да нас звяртаецца дабрынеўскі старшыня з горнім прызначэннем, што мы вызываліся ўжо глядзець на п'яных без сораму і абурэння. Суддзя пераканава, што праблема, «на люю мы закрываем вочы», набывае памеры сацыяльнага зла. І выбар дзеянняў, здавалася б, зразумелы: усім і ўсюды вынароўваецца зло. Зразумелы, але, аналізуюцца, не для ўсіх. Шупені і Дробышы палюхаюцца самага паніжэння «сацыяльнага праблема». Па іх логіцы, калі няма «сацыяльных карэн-

«Пранануеца наступны парадак дня: справаздача мясцома, справаздача... камісія... для даклада мае...» Пры гэтых словах абуджаецца здзіўная ўласцівасць: слухаць і не чуць. Думкі блукаюць недзе па-за межамі залы. Першае, што ўспамінаецца, — нечаканая сонечная ўсмішка, якая прарвалася скрозь панураць лістападаўскай раніцы. Ёю сустрэла наш цягнік брэскага неба.

Потым прыгадваецца «паўднёвы» каларыт запознавай брэскай восні. Сухарлявымі букетамі — пірамідальнымі таполі, белыя акацыі ў зялёным, але сусаным і пакрычаным, нежывым ужо лісі. Някідкая стойкая кветка руж на плошчы. І яшчэ — тымі днямі Брэст упрыгожвалі кастрычніцкія плакаты, сцягі...

Здаецца, надшыоу адпаведны настрой, і варта толькі ўключыцца ў атмасферу: сходу, як пацягнуцца з памяці ланцюжок назавашанага.

«За мінулы год адбылося 7 прэм'ер. Праведзена 49 лекцый і гутарак пра тэатр. Паназана 8 спентакляў і канцэртаў для воінаў. Заклучаны шэфскі дагавор з пагранзастанаві імя Кіжаватава. Наладжана дапамога мастацкай самадзейнасці ў раёнах...»

Ідзе справаздачна-выбарчы прафсаюзны сход Брэскага абласнога драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. Першае адступленне ад яго ўяўнага пратакола — у інфармацыю, без якой немагчыма зразумець жыццё калектыву.

ЗАМЕСТ ДАВЕДКІ

Законны існавання тэатра такога тыпу, шчыра кажучы, суровыя. Няўнясна трывалай базы ў абласным горадзе не дазваляе назваць яго вандруным. І ўсё ж гэта тэатр на колах: пры 24-х рабочых днях за месяц іграецца 12—15 выязных спектакляў у радыусе 100 км ад Брэста. Няхай сабе яны і не кожны дзень: калі вяртацца з выезду даводзіцца пачу, а ў тваім заўтрашнім графіку пазначана ранішня рэпетыцыя і вячэрні спектакль, акцёрскі тоіну наўрад ці будзе стабільны. Таксама наўрад ці ўдасца захаваць творчы стан, калі адна і тая ж пастаноўка, бывае, паказваецца па ўсёка калі 90 разоў. «Адаспацца», раслабіцца за кошт дзённага часу не дазваляе жорсткі, амаль вытворчы план. У сезон тэатр вывоні выпускаць 7 прэм'ер: 2 класічныя, 4 сучасныя творы, 1 — для дзяцей. На падрыхтоўку спектакля адводзіцца, у сярэднім, 47 рэпетыцый.

Ох, ужо гэты гаспадарчы разлік!.. Але калі, жартаў, непазнаўшы, паспрабаваць правесць алгебрай гармонію тэатра — нічога не выйдзе. Тэатр усё ж мастацтва, а не індустрыя. Не аўтаматычная лінія, а чалавечы калектыў. Якому, акрамя ўсяго, хочацца яшчэ і самастойнай, няпланаванай творчасці, і цікавай грамадскай работы. І — а што тут дрэннага — больш вольнага, асабістага часу.

Вядома, нельга і ўявіць творчы калектыў без канкрэтнага плана. Але які гэта мае быць план? Калі тэатру пранануеца «гнаць» да 600 спектакляў у год, а ён сядзюма «ідзе» на 510, аптымальным жа лічыць 460, значыць, 460—500 — тая мяжа, за якой большая колькасць пераходзіць у горшую якасць. Калі тэатру рэкамендуецца п'есу, у якой дзейнічае 15 сацыяльных герояў і наогул прадугледжана 28 выканаўцаў на мужчынскія ролі, а ў калектыве іх толькі 23 і амаль усе — зусім маладыя хлопцы, значыць — старонняе кіраванне рэпертуарнай палітыкай недастаткова гнуткае. Есць яшчэ «аб'ектыўныя непрыемнасці», якія ўплываюць на творчасць усюсна. Скажам, незалежны ад тэатра праблемы транспартнага цэха — асновы асноўнага выязнога спектакля.

Першым з гаража выпраўляецца грузавік. У кузаве ўсё тое, што называецца агульным словам «мастацкае афармлен-

не». Па тэхніцы бяспекі ў кузаў чалавек не пасадзіш; побач з шаферам можа ехаць толькі адзін рабочы. Машына прыбывае на месца і якую гадзіну прастойвае, пакуль разам з творчым саставам не прыедзе аўтобусам другі рабочы сьпіны. Пасля спектакля ўсё адбываецца ў адваротным парадку: акцёры чакаюць, пакуль разманціруюць і пагрузыць дэкарацыі, — чакаюць сям'ера аднаго. І рэйсавыя аўтобусы — не выйсе: нязручны ў іх расклад. Далей. Пасажырскай «ЛАЗ», аказваецца, зусім не прыстасаваны для тэатральных вандравак. Летам ратуеся ад спеці, у сцюдзёны час — ад холаду, у бездарожжа «маліся», каб не забуксаваш...

дас — з'яўляюцца паклоннікі сцэны: пераважна з асяроддзя інтэлігенцыі, студэнцтва. Наведваюць тэатр рабочыя, школьнікі. Самы «неахоплены» калектыў — вучні 6—8 класаў, самыя загадкавы і неспадзяваныя — той, што на выездзе. У інтарэсах тэатральнага выхавання (Волкаў тут салідарны з Эфрасам) аўдыторыя павінна быць змешанай.

Як тады вывучаць яе запатрабаваны і густы? Ва ўмовах, калі мы пачынаем задумвацца, што сёння лепш: даглядаць аповісную серыю тэлефільма ці схадзіць на прэм'еру, тэатр вымушаны ўзброіцца ўсімі магчымымі формамі і метадамі барацьбы за глядача. За глядача,

цяпер зразумела, чаму падзеі ў тэатры стала работа над пастаноўкай «Р.В.С.» наводзе Гайдара.

З сёлетняга сезона арганізаваны ўніверсітэт тэатральных ведаў для школы. Уводзіцца новая форма работы «Іду ў тэатр з татам і мамай»: каб, у процівагу культпаходам і класным абмеркаванням, была магчымаць абмяняцца ўбачаным з бацькамі. Гэта ўсё — для школьнікаў. А як справы з глядачом больш сталага ўзросту?

Па-шчырасці, глядача свайго тэатр як след не ведае. Есць, праўда, такія-сякія лічбы. На адну тысячу жыхароў — у год 1.113 наведванняў. Фармальна няблага, па сутнасці — не суця-

магаліся ўберагчы ад майго вонка спектакль «Мы — мужчыны» на п'есе М. Байджыева. Есць у калектыве «дзень» больш ці менш любімыя, гэты ж — зусім пасынак. Няўдалыя спектаклі любяць параўноўваць з мёртванароджанымі дзеньмі. Як жа так: яны ж, гэтыя спектаклі-недапоскі, жывуць. Псууюць людзям настрой ці густ — у залежнасці ад таго, з кім сустракаюцца Устрымаюся ад разніску гэтага спектакля. Не таву, што ён — выпадковая з'ява; з выпадковасцей таксама няшкодна рабіць вывады. А таву, што ён самі калектывам аднадушна асуджаны на хуткае забыццё. Толькі некалькі радкоў пра гэтую «выпадковую з'яву».

План, цэйтнот, рэжысёра не маглі знайсці — усё гэта, зразумела, вярта спагада. А чаму ж так позна спахапіліся — толькі на ўнутрытэатральнай здачы ўгледзелі брак? У спектаклі занята 10 артыстаў, у тым ліку 1 народны. З заслужаных. Няўжо і яны на працягу ўсіх рэпетыцый куплялі ката ў мяшкі? Не так і важна, што зрабіў пасля Г. Волкаў, каб надаць «Мужчынам» больш-менш прыстойны выгляд. Брак не падзяляецца на гатункі: вышэйшы, першы, другі. Брак ёсць брак. Хаця чаму б не сказаць: «брак вышэйшага гатунку»?

Нічога звышшкоднага ў пастаноўцы няма. Герой яе просты саветскі людзі. Нават капітан міліцыі ёсць. Так што пасля ніхто не кінецца здзяйсняць крамольныя задумы. І каму якая справа да адзіення глядацкай рэакцыі на сцэнічны падзеі?

Мабыць, з-за таго, што не атрымаўся гумар у лепшым сэнсе, жыццё герояў спектакля выглядае надуманым, недарэчным, прымітыўным, плоскім. Кожны іх рух, жэст, кожнае слова вылікае ў зале пошлы рогат (ситуацыя мяняецца ў 2-й палове пастаноўкі). І здаецца, што ў гэты момант інтэлект глядача пераносіцца ў каменны век. Там, наводзе адной гіпотэзы, «пацучце гумару» абуджалася, калі людзі бачылі надобнага да сабе ў самых натуралістычных акалічэннях...

Фальшывая нота гэтай пастаноўкі, вядома, патанае ў 32-галосым хоры афішных назваў. «Vencememos!» Г. Баравіка, «Нашчадак» і «Апшняя інстанцыя» М. Матукоўскага, «Даходнае месца» А. Астроўскага, «Жаніцьба» М. Гоголя, «Каса марэ» І. Друцэ — усё гэта «трывалыя» работы. Сёлета больш за ўсё, канечне, гавораць пра юбілейную прэм'еру — «Трэцяе пакаленне» М. Мірашнічкі, (рэжысёр Г. Волкаў, мастак В. Галубовіч).

Апублікаванае ў нумары 11-м часопіса «Тэатр» выступленне Настуся Губарэвіча дазваляе не нагадаць зараз тэму п'есы, сутнасць канфілікту, расстануючы сіл, характарыстыку дзейных асоб, мастацкае афармленне. І, тым больш, не паўтараць сказынае. А вось тэкст «Трэцяга пакалення», змешчаны ў нумары 9-м таго ж часопіса, дазваляе заўважыць, наколькі творца і, разам з тым, ашчадна аднёсся тэатр да драматургічнай асновы спектакля. «Рэжысура» падзеі, прапанаванага аўтарам друкаванага варыянта «Трэцяга пакалення», не супадае з іх сцэнічным вырашэннем. Паставачыны «перабудовы» Г. Волкава выраўнялі і зрабілі больш лагічнай кампазіцыю драматургічнага матэрыялу; адмаўленне ад шарагу рэплік наддало «прасвятленне» і большы мэтаанакіраванасць тэксту спектакля. І ўсё роўна п'еса засталася цяжкай ношай. Для рэжысёра, якому даводзілася літаральна ператвараць рэпетыцыі ў палітінфармацыі і астралумачваць значэнне тых ці іншых выразаў, тэрмінаў. Для акцёраў, якім усё не ўдавалася «падцяць» цяжкачытальны тэкст сваіх рэплік. Нават цяпер, асабліва ў пачатку першай дзеі, адчуваюцца патугі «ўзяць ноту чыста і на гатэ» — хуценька і гладзень-

(Працяг на стар. 14).

ТЭАТР ЗАДАЛЕ ПЫТАННІ

Вось і марыцца пра не такую ўжо і фантастычную «кібітку» — добрай манеўранасці, з кандыцынерамі ў салоне. Або пра спецыяльны фургон з кабінай на двух пасажыраў і вадзіцеля.

Яшчэ адна мара — пра агульную паліграфічную базу для тэатраў рэспублікі. Надта ж ужо непрывабная атрымліваецца рэклама, выкананая мясцовымі сродкамі. Не будзем абмяркоўваць, якія асацыяцыі выклікае выгляд кволай ружаватай паперы. Не будзем абмяркоўваць, наколькі мастацкім атрымліваецца афармленне афіш, якія выпускаюцца не ў літаграфіі, а на машынае дарэвалюцыйнай канструкцыі. Не будзем прадрэкаваць лёс графічных эскізаў, што трапіць да друкароў. Яны загадзя панярэджваюць: каб машына не сапсавалася, малюнак павінен быць 10×15 і вось такой формы... Буклет у Маладзечне заказвалі — атрымалі не тое, што хацелі.

Праўда, сёлета на адну матэрыяльную праблему паменела: у тэатры прайшоў капітальны рамонт. Інтэр'ер лагодзіць вонка не пабляклымі яшчэ фарбамі, абноўленай фурнітурай. А вось бессаромна-ружовы вонкавы колер будынка дзейнічае раздражняльна. Нават сярод акцёраў — здзіўленне: прыдумаў жа нехта тэатру такую «кашчулю!».

БАЧЫЦЬ ГЛЕДАЧА

«Прэм'еру паказалі на вясковай пляцоўцы — саромеліся, далалі дзіркі на хаду. Ад слёжы хаваліся! Ці даравальна, калі работа над класікай нагадвае лямеся, як у глыбінцы разумеюць тоннасці. А ці заўсёды мы на выязных, дый на стацыянары, імкнёмся быць на ўзроўні глядача?»

Паважаць глядача — сябе паважаць. Ведае тэатр сваю аўдыторыю? Па словах галоўнага рэжысёра Георгія Волкава, адказ на гэтае пытанне, увогуле, знойдзены. Як і паўсюль, ёсць у Брэсце прэм'ерны гля-

«экспраправанага» кіна-і тэлеэкранам. Хто ведае, магчыма, тое, што пакуль здаецца эскізам нерэальнага тэатральнага жыцця, і спраўдзіцца некалі. Маю на ўвазе напавуафіцыйную гутарку ў абласным упраўленні культуры.

«Можа лепш паказаць мала, але так, каб гэта быў эстэтычны зарад на працяглы час? Мы ж, дзякуй тэлевізару, усё прывыклаем параўноўваць з лепшымі ўзорамі! — гаварыў мой субяседнік. — Лічу, што 70 працэнтаў рэпертуару ідзе на звышаматара, янога цікавіць не п'еса, а спентакль. Асноўнай масе нецікава параўноўваць, як іграюць адзін і той жа твор розным тэатры. Асноўнай масе важная сама інфармацыя, сюжэт. Гэтыя бласонцыя гастролі — адно і тое ж, адно і тое ж! Абласныя тэатры альбо снараціць тэатра — няхай адзін некалькі тэрыторыі абслугоўвае, альбо спецыялізаваць. Адзін, дапусцім, па рускай класіцы, другі — па дзіцячаму рэпертуару, трэці — па музычных камедыях. Тады і абмен гастролімі быў бы цікавы. За кошт чаго трымаюцца тэатры ў Маскве? Не за кошт жа нарэзнага насельніцтва! Хто пераважае ў зале? Турысты і камандзіраваныя... Абласному ж тэатру на прыездных даўка не паехаць...»

А гэта ўжо больш «зямяная» гутарка. Дастаткова афіцыйная, каб не спаслацца на імя субяседніка, дырэктара тэатра Міхаіла Лукашукі.

Калі б не было праблемы дзіцячага глядача, не было б і праблемы глядача дарослага — ён у гэтым перакананы. Калі за 10 гадоў вучнёўства школьнік паглядзіць 70—80 спектакляў, кім бы ён ні стаў пасля, ён застанецца тэатралам. Дык, здавалася б, у чым жа пытанне: рабіць добрыя пастаноўкі для школьнікаў — і ўсё тут! А пытанне ў рэпертуары. Калі самых малодзых захапляюць казкі, дык для вучняў 4—7 класаў яны нешквалія. Сучасны рэпертуар, класіка — зразумела, 16-гадовым падлеткам — таксама не для іх. Няўжо няма дзіцячых п'ес? Есць. Але такія, дзе патрабуецца 5-6 травесці. У тэатры ж знойдзена 2-3 актыўны гэткага амплуа. Вось

шальна. У горадзе штогод адчувальны прыток студэнцкай моладзі, а тэатр застаецца на-замайной яе эстэтычных інтарэсаў. Паладаў культуры ў Брэсце няма — і едуць хлопцы, дзяўчаты на выхадныя бавіць час у роднай вёсцы.

Цяпер — паказчыкі праблемы «вытворчай» аўдыторыі: зтраты рабочага на тэатр па электрамеханічным заводзе ў сярэднім — 4,92 рубля, а па фабрыцы «Дынама» — 4 капейкі. Са слоў М. Лукашукі, дадзеныя даволі прыблізныя, хацелася б мець калі не вычарпальную, дык дакладную інфармацыю пра тых, да каго звяртаецца тэатр. Таму знаёмства з глядачом трэба паставіць на сапраўдную навуковую аснову, а без старонняй дапамогі гэта немагчыма.

Тэатр звяртаўся з просьбай дапамагчы вывучыць глядача, правесці анкетаванне да Інстытута філасофіі і права АН БССР, браў на сябе выдаткі — усё пакуль што скончылася абчэнкамі. Не адчуваецца зацікаўленасць грамадскіх арганізацый падпрямстваў у выкарыстанні тэатра як ідэйна-выхаваўчага сродку — у гэтым напрамку станоўчы эффект можа даць толькі пільная ўвага гарадскога і абласнога партыйных камітэтаў. Са свайго боку, тэатр можа спасцігаць глядана вопытным шляхам, вымяраючы «тэмпературу» залы ў час спектакля, прыслухоўваючыся да людзей у час творчых сустрэч. Але гэты шлях больш марудны, пакутлівы, не ва ўсім надзейны. Чаму спектаклі, які ў трох вёсках прымаюць «на ўра», у чацвёртай праходзіць пры магільнай цішыні?

ШТО У АФІШЫ!

«А цікавасць да таго, што мы робім, — якая? З 24 лютага «Жаніцьба» прайшла выш 60 разоў. Добра. «Дні нашага жыцця» — 11. Не справіліся. Яўная няўдача з п'есай «Мы — мужчыны». Па пэўных прычынах ніхто з нашых трох рэжысёраў не мог сваёслова заняцца ёю — што з таго? Нішто не апраўдвае неабдуманнага запрашэння выпадковага пастаноўчыка. Выйграўшы ў часе, мы страцілі нешта большае». Не выпадкова ў тэатры на-

АДНОЙЧЫ вечарам вы прапанавалі сваім спадарожнікам зайці адпачыць у адзін з рэстаранаў горада. Вас, вядома, вабіць сюды не толькі смачна прыгатаваная ежа або пікантны фірменны катэйль. Сапраўды, не з-за таго ж перад дзвярамі «Юбілейнага» і «Каменнай кветкі», «Мінска» і «Турыста» кожны дзень выстройваецца значны чэргі.

Вы, як і многія іншыя наведвальнікі, сярод якіх нямае гасцей нашай сталіцы, хацелі б абавязкова трапіць сюды, бо спадзеяцца — у гэтай утульнай зале з прыгожым інтэр'ерам вас ветліва і добразначліва сустране метрдотэль, які пажадае вам прыемна правесці час. На працягу ўсяго вечара ў вас будзе магчымасць паслухаць папулярныя рытмы і мелодыі ў выкананні сучасных музычных ансамбляў, патанцаваць, пагаварыць з сябрамі. Адным словам — адпачыць...

Аркестр у рэстаране... Мабыць, не ўсе з наведвальнікаў рэстаранаў зусім ясна ўсведамляюць, дзеля чаго ён тут існуе. Некаторыя ўспрымаюць яго як своеасаблівы «гарнір». Але ж няхай паспрабуе афіцыянт дрэнна сервіраваць ваш столік або прынесці халодную каву!.. Адрозніе ж пойдзе ў ход кніга скаргаў... А вось каб вы паскардзіліся адміністрацыі на дрэнную, непрофесійную ігру аркестра — такога, бадай, сустракаць не даводзілася.

Музыка ў рэстаране... Яна заклікана несці такую ж эстэтычную нагрукку, як любая музыка — канцэртная праграма. Тут за адзін вечар вы можаце пачуць так многа музыкі (на ўсё густы): ад незабытых песень Дунаеўскага да сённяшніх шлягераў Мартынава, ад інтымных танга Строка да блюзаў у стылі «біт-біт». Такого шматграннага рэпертуару, бадай, не знайдзеш ні ў адным філарманічным канцэрте. Наогул, ні адзін эстрадны ці вакальна-інструментальны калектыў філармоніі не мае што вечар такой велізарнай аўдыторыі слухачоў, як музычны ансамблі, што іграюць у рэстаранах. Толькі ў нашай сталіцы працуе 23 рэстараны прыблізна на 5.000 месц. Кожны вечар іх наведвае ў сярэднім да 10 тысяч чалавек.

У рэстаранах Мінска іграюць і спяваюць 105 артыстаў з бюро музычных ансамбляў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Адным словам, працуюць прафесіяналы. Чаму ж тады мы, часцей за ўсё справядліва, папракаем гэтых інструменталістаў і вакалістаў у нізкую выканаўчую культуру і мнотым іншым, што нас не задавальняе ў іх творчай дзейнасці?

Аб гэтым мы сёння і пагаворым.

...Рэстаран «Колас», што на вуліцы Клумава. Рэстаран, па ўсім відаць, не з лепшых. Але ж наведвальнікаў многа: у зале — банкет. Натуральна, і мы, паглядзеўшы меню, напасілі афіцыянтку аформіць заказ. Яна нешта нам пракрычала, суправаджаючы свой маналог выразнай мімікай і жэстыкуляцыяй. Урэшце мы яе зразумелі. «Прабачце, калі ласка, нічога не чую, вось перастануць іграць, тады і вазьму ваш заказ!..» Яе невялікая прамова перарывалася грукатам ударнай устаноўкі і нейкім незвычайным поўсцітам бас-гітары і мікрафона. Праўда, у гэтай неверагоднай какафоніі мы здолелі «ухапіць» ледзь улоўную мелодыю папулярнай эстраднай п'есы з кінафільма «Закаханыя». Потым нас прымусілі слухаць (бо, натуральна, размаўляць мы не маглі пры ўсім нашым жаданні) песню «Салаўіны гай», што ігралася і спявалася ў неймаверным тэмпе, з нейкімі «фантастычнымі» імправізацыямі, і многае, многае іншае, ад чаго, наогул, можна было аглухнуць.

З кожнай новай песняй ці танцавальнай мелодыяй у гасцей рэстарана, якія прыйшлі сюды павіншаваць з юбілеем свайго сябра, таварыша па рабоце, паступова псаваўся настрой. Аказваецца, і ад лёгкай музыкі бывае цяжка. Затое з якой палёгкай ўздыхалі людзі, калі гаспадары эстрады, паклаўшы свае інструменты, крочылі на паўгадзінны перапынак...

Мо каму падасца, што гэта, маўляў, выключэнне. Нарэшце, у нас жа ёсць шэраг першакласных рэстаранаў.

На жаль, эфект ігры, які пабудаваны толькі на нюансе фортэ-фартысіма, уласцівы, без перабольшання, усім музычным калектывам, што працуюць у рэстаранах нашага горада.

...Мы набылі білеты ў «Каменную кветку». Прыйшлі сюды недзе за восьмай гадзіне вечара. Аркестр яшчэ не пачынаў іграць, і ў зале быў уключаны магнітафон. Чулася вельмі прыемная, павольная мелодыя...

Але ж вось на сцэну выйшлі музыканты...

Вядома, што біт-музыка — жанр зусім не камерны. Гэта масавае мастацтва, якое разлічана на вялізныя аўдыторыі, на вялікую колькасць слухачоў. І каб лепш данесці гэтае мастацтва да іх, выкарыстоўваецца магутная тэхніка ўзмацнення гуку. Але ж толькі пры чым тут аркестры рэстараннага, каму і калі прыйшло ў галаву, што менавіта тут трэба іграць так, каб не чуно было чалавечага голасу? Калі ж гаварыць пра чыста прафесійны рэчы,

музыканту, відаць, нельга забывацца на тое, што ў любой партытуры, акрамя forte, ёсць яшчэ шмат іншых нюансаў.

На жаль, артысты з «Каменнай кветкі» не ўлічваюць гэтых акалічнасцей. І тут усё ігралася па прынцыпу «чым гучней, тым лепш». Канцэртная праграма, якую тут давалі артысты філармоніі, проста раздражняла гасцей, бо ўсё было і вельмі гучна, і вельмі рэзка. Музыканты і салісты ігралі так, што, можна сказаць, перайшлі «болеваю мяжу слыху».

Такім чынам, простая на

Нейкія мямлі. Вось раней у нас былі музыканты дык музыканты. Тыя не давалі кліентам сумаваць... І план заўсёды быў...

Адна з самых балючых праблем у творчасці рэстараннага аркестра — праблема рэпертуару.

Вернемся ў «Колас». Адзін з гасцей банкета звярнуўся да музыкантаў з просьбай, каб яны выканалі «дамскі вальс». Яму адмовілі, бо гэта не дазваляецца: трэба выконваць зацверджаны рэпертуар. Але ж і з гэтага рэпертуару іграецца

ён выконваў ужо не па праграме. Аказваецца, можна спяваць і добра, калі гэта не «за так». Пошлыя шлягеры, нізкая выканаўчая культура, нетактоўныя паводзіны... Прэтэнзіі наведвальнікаў рэстаранаў даволі сур'ёзныя. Чым жа яны выкліканы?

Паслухаем музыкантаў. Кіраўнік музычнага ансамбля рэстарана «Нарач» Б. Шыцько:

— Па-першае, чыста бытавыя цяжкасці. Няма асвятлення на сцэне, разеткі, у якія мы павінны падключыць апаратуру, не працуюць. Вентыляцыя дрэнная, але ж затое скразнякі гуляюць па эстрадзе. Цяпер — творчыя пытанні. Рэпетыцыйнага перыяду няма. А цякучасць кадраў вялікая. Калектыў стабільна не скамплектаваны: сёння прыйдзе піяніст, заўтра — гітарыст, паслязаўтра — арганіст. Іграй з імі, як хочаш... Наогул, чамусьці ў кіраўніцтва бюро існуе такая дрэнная традыцыя, як перавод музыкантаў з аднаго саставу ў другі. Напрыклад, гітарыст Бараннік з мая пераводзіўся ўжо 8 разоў. Ці можна тут гаварыць аб якасці?..

...Усё гэта, на жаль, праўда. Калі я знаёмілася з бюро музычных ансамбляў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, якое кіруе работай рэстараннага аркестраў, у пакой увайшла маладая жанчына. Прынесла дакументы, каб уладкавацца на працу ў рэстаран «Нарач» салісткай. Ёй прапанавалі прыйсці туды назаўтра, каб знаёміцца з калектывам.

Якое ж было маё здзіўленне, калі на наступны вечар новая салістка, якая ні разу не прарэцэпіравала ні адной песні з незнаёмым ёй аркестрам, выйшла на сцэну (натуральна, слухаць яе было сорамна)!

— Няма часу на рэпетыцыі, — растлумачыў кансультант-дырыжор бюро музычных ансамбляў П. Кандрацок. — Чаму? А таму, што ў 23-х рэстаранах Мінска, з якімі філармонія заключыла дагаворы, толькі 6 прафесійных спевакоў. Натуральна, адміністрацыя патрабуе, каб што вечар на сцэну кожнага рэстарана абавязкова выходзіў саліст-вакаліст, як гэта і прадугледжвалася па дагавору. Таму выбару ў нас няма: сёння, напрыклад, першая рэпетыцыя, калі яна наогул будзе, сёння ж і выхад на эстраду. А калі яшчэ новы спявак не мае пэўнага рэпертуарнага багажы, дык усё і робіцца, што называецца, на халтуру.

Вось так, усяго 6 прафесійных спевакоў. У астатніх рэстаранах спяваюць людзі далёкія ад вакалу. Жалкія становіцца, калі падумаеш аб тым, чым яны «частуюць» публіку...

Як гэта ні дзіўна, але філар-

ІГРАЕ Ў РЭСТАРАНЕ АРКЕСТР...

першы погляд рэч — празмерная гучнасць — перарастае на справе ў праблему, праблему таго, як чыста тэхнічныя аспекты, прызваныя палепшыць якасць выступлення, вядуць да безгустоўнасці.

Справа тут не толькі ў прафесійнай некомпэтэнтнасці музыкантаў. Гэта гучыць як анекдот, але... Адзін з удзельнікаў аркестра, які іграе ў рэстаране «Нарач», раскажаў, што тут над публікай праводзяць своеасаблівыя «эксперыменты». Іх арганізатары — самі работнікі рэстарана, адміністрацыя.

— Калі мы пачынаем іграць творчыя лірычныя, спакойныя, нашым афіцыянтам чамусьці гэта не даспадобы, — сказаў басыст Барыс Шыцько. — Адрозніе ж бягуча да нас і пачынаюць патрабаваць: «Што вы робіце? У нас жа гарэлку не заказваюць, план не выканаем! Давайце хутчэй што-небудзь у тэмпе, і каб гучней было»... Ну, мы і выдаём...

А хіба толькі ў «Нарачы»? Адміністратар рэстарана «Колас» Тамара Васільеўна Хрэкава на пытанне, ці магчыма такое, сцэпанула плячамі і сказала:

— Ну што гэта за аркестр!

толькі 4—5 твораў з (17—20). Значыцца, афіцыйная праграма — фармальнасць?

І ўсё ж такі практыка заказаў музычных твораў існуе. Толькі... нелегальная.

Неаднаразова даводзілася бачыць, ды і вы, відаць, былі сведкамі таго, як да аркестра «накіроўваецца» падпішы грамадзянін і, выцягнуўшы з кішэні грошы, заказвае «музыку для душы». Потым другі, трэці... А музыканты толькі паспяваюць абвешчаць: «па просьбе нашага гасця з...», «вінуем з днём нараджэння нашу гасцю Святлану А...». Што толькі не выконваюць «па заяўках» — і пошлыя шлягеры, і песенькі накшталт «Мясцадаўскай».

Прыблізна такую ж карціну наглядзілі мы на адным з вечароў у «Каменнай кветцы». На жаль, тая канцэртная праграма, якую тут прапанавалі, не вызначалася ні рэпертуарным, ні выканаўчым бляскам.

Затое, калі пачалося «чацвёртае» танцавальнае аддзяленне, пайшлі ў хрд «прэзенты». Публіка засталася задаволеная і спеваком, у якога наогул аказаліся прыемнымі голас і манера выканання, і тымі папулярнымі сучаснымі песнямі, што

ТЭАТР ЗАДАЕ ПЫТАННІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

ка выдаць сваю чарговую порцыю публіцыстычнай лексікі.

Немудрагелістая «газетная верстка» спектакля мае на ўвазе лаканічнасць сродкаў і дынамічнасць рытмаў. Немудрагелістыя, але каварныя: спажываная глеба для пралікаў. Вось, скажам, дзве аналагічныя па форме сцэны ў процілеглых лагерах: дзень нараджэння Эльзы Хольман і «тайная вчэра» пад старшынствам Ліня Джоу. Да Эльзы прыходзяць сябры з сацыялістычных краін. Яны веселяцца пад музыку цнатлівага вальса. Іх мізансцэны — злева ад гледача Справа ўступаюць у змову «правыя» сілы. Яны таксама веселяцца: пад адпаведнае музычнае суправаджэнне «выломваюць» неверагодную

пародыю на заходні танец. Такое спрошчанае, лабавае рацінне збядняе спектакль.

Тэмпа-рытм «Трэцяга пакалення» патрабуе ад выканаўцаў максімальнай творчай аддачы. Са славесных паядынкаў экспазіцыі мае быць зразумелым, хто ёсць хто. Часам жа яны «правісаюць». Іх колеры лёгка пераблытаць: выканаўцам нестасе пераканальнай апантанасці свайго ідэяй. Разам з тым, нават на такім нягнуткім, складаным матэрыяле атрымаліся запамінальныя, псіхалагічна паглыбленыя вобразы: Эльза—Эміліі Кавальчык, Вальтэр—Аляксандра Гаманюка, Ева Мюлер—Людмілы Сінельнік, Тао—Тамары Майсеенка, Фрыш—Віктара Лабінцава.

Да беглых назіранняў можна дадаць шрых пра фінал. Бес-

памылкова зробленая канцоўка — выхад акцёраў у залу пад спева «Гімна дэмакратычнай моладзі» — успрымаецца як квінтэсэнцыя ўсяго спектакля.

Не бяруся сцвярджаць, што «Трэцяе пакаленне» — вышэйшы пілатаж для брастаўчан. Лепшы спектакль усё ж наперадзе. Які? «Брэсцкая крэпасць» — візітная картка тэатра—з'явіцца неўзабаве ў чацвёртым варыянце; разам з драматургам М. Магукоўскім будзе рыхтавацца новая работа — «Таварыш Вера». У гэтым праяўляецца традыцыйны героіка-рамантычны напрак брэсцкага рэпертуару. Рэжысёра Сяргея Еўдашэнку, які нядаўна паставіў у Люблінскім тэатры імя Юліуша Астэры «Неспакойную ста-

расць», і яго зацікавіла п'еса І. Шамякіна «І змоўклі птушкі». Дарэчы, падбіраецца твор, для работы над якім будзе запрошаны калега з Любліна. Выходзіць на сцэну «Любоў невытлумачальная» Н. Гарданава, якую нам давялося пабачыць яшчэ ў «чарнавых накідах» на рэпетыцыях Г. Волкава.

Але пытанне «што іграць?» не здымаецца з парадку дня. Рэпертуарны голад на п'есы са станючым героем, з тэмай сцвярджэння савецкіх і выкрыцця буржуазных ідэалаў... Яшчэ ж—кляпчат пра так званыя паралелі: калі, скажам, у «Брэсцкай крэпасці» заняты пераважна мужчынскі састаў, дык трэба шукаць і «жаночую» п'есу.

ПАТРАБУЕЦЦА ВАКЦЫНА!

«Сядзім, чакаем нагосці, хто падбяра нам п'есу, узніме ўзровень майстэрства... Цяжкі на пад'ём калектыў, калі кожны

заняты толькі сабою: свайго кватэрай, тэлевізарам, сваімі інтэрэсамі, якія не маюць дачынення ні да тэатра, ні да мастацтва наогул! У тэатры раўнадушша да прафесіі, якое не ўскальніцуць. Заклікае людзей ствараць у сабе акцёраў — глупства...».

За час знаёмства з брастаўчанамі давялося ўгледзець у тэатральным арганізме трывожныя сімптомы. Уявім сябе на месцы ўрача, які збірае анамнез і піша гісторыю хваробы.

«Заслугуе ўвагі маладая творчая група акцёраў, якая працуе ў спрыяльнай атмасферы пераемнасці пакаленняў. Стан калектыву добры, сёлета прынята 5 пачаткоўцаў». На тым жа рахунку—наступнае: «Былая традыцыя вечароў-напсунікаў стала знікаць. Затое ў мінулым годзе мясцом 7 разоў збіраўся па пытаннях парушэння працоўнай дысцыпліны 32-ма чалавекамі. На працягу некалькіх гадоў не ўда-

У ЧАС АДПАЧЫНКУ

СВЕТ ЗАХАПЛЕННЯУ АРТЫСТАУ МІНСКА

монія пакуль што не спрабава- ла знайсці выйсце з гэтага становішча. Падумалася, а чаму б не наладзіць творчыя кан- такты з Мінскім музычным ву- чылішчам, у якім ёсць аддзя- ленне, што рыхтуе эстрадных спевакоў? Хай бы частка сту- дэнтаў праходзіла б у рэстаран- нах горада вытворчую практы- ку, а таго, хто падыходзіў бы да гэтай спецыфічнай канцэрт- най пляцоўкі па сваіх сцэніч- ных і вакальных дэзенах, маглі б пасля заканчэння рэкаменда- ваць у штат філармоніі. Ды і ў інстытуце культуры ёсць ар- кестравае аддзяленне.

Вельмі востра стаіць сёння і пытанне кадраў інструмента- лістаў. У кнізе загадаў, з якой мне давялося азнаёміцца ў бюро музычных ансамбляў, па- значана, што за няпоўны ле- ташні год з рэстаранаў звольні- лася больш як 50 музыкантаў (а ўсяго ў гэтай сістэме праца- вала 130 чалавек — штатныя су- працоўнікі і сумяшчальнікі). Як высветлілася, многія з му- зыкантаў не маюць нават спе- цыяльнай адукацыі...

Мне прыгадаўся адзін выпад- дак. Мы з дырэктарам-кансуль- тантам П. Кандрацюком павін- ны былі паслухаць адзін з рэ- стараннах калектываў. Але прыйсці Павел Яўгенавіч не змог.

— У рэстаране «Лета» няма аркестра. Увесь састаў звольні- нуўся, — тлумачыць ён. — Сёнь- ня бегаў па ўсяму гораду, заві- ніў сваім знаёмым, каб дапа- маглі знайсці 5—6 хлопцаў са сваёй апаратурай, проста, як гаворыцца, з вуліцы, каб за- поўніць гэтую «дзірку»...

Надзёжна стаіць перад рэстар- аннымі калектывамі і прабле- ма інструментаў і апаратуры.

— Так, добрых інструментаў і апаратуры, на вялікі жаль, не хапае, — гаворыць дырэктар музычных ансамбляў Пётр Пятровіч Кастузік. — Філармонія забяспечвае ўсім неабходным у першую чаргу эстрадныя ка- лектывы. А нам ужо аддаецца тое, што спісваецца як непа- трэбнае, ды і тое не заўсёды. Ну, а хлопцы тое ламачча ра- мантуюць за свой кошт... Ад- сяго і шэраг праблем, з-за якіх мы не можам рэальна па- высіць ні якасць рэпертуару, ні ўзровень выканаўчай куль- туры. Сорамна гаварыць, але мы вымушаны прымаць на пра- цю не таленавітых, вопытных музыкантаў, а выпадковых люд- зей, якія ведаюць два-тры прымітыўныя акорды. І толькі таму, што ў першых няма сваіх уласных інструментаў, а ў апо- шніх яны ёсць. Парадокс? Але

пакуль што, на жаль, працуем менавіта па гэтым прынцыпу. Вось чаму ў нас яшчэ вельмі многа неўкамплектаваных са- ставаў...

Выпадковыя людзі на эстра- дзе... Вось адкуль і шэраг праблем, звязаных не толькі з прафесійным, але і з мараль- ным аспектам творчай дзей- насці артыстаў, што працуюць у музычных ансамблях рэстаран- наў.

Прывяду адзін ярскі пры- клад. У рэстаране «Папараць- кветка» ўсе артысты ў жніўні атрымалі чарговы адпачынак. На гэты час туды запрасілі су- праваджаць танцавальныя ве- чары калектыву, які наогул ні- якага дачынення да штату фі- лармоніі не меў. І вось што ўбачыў той жа П. Кандрацюк, калі аднойчы патрапіў сюды.

— Паверце, такога я ў сва- ім жыцці, бадай, не сустракаў, — гаворыў Павел Яўгенавіч. — Уявіце сабе вялізную чаргу, якая стаіць не ў буфет за дэ- фіцытам, а... да аркестра, дак- ладней да чалавека, які сядзіць побач з эстрадай і нешта засяроджана запісвае. Я паспрабаваў падыйсці бліжэй да стала, каб дазнацца, што ж здарылася? Але мяне з кры- камі: «Куды ўзвеш?! Цяпер мая чарга, я і так прпусціў два танцы!» адштурхнуў раз'ю- шаны хлопец і хуценька падаў 5 рублёў кіраўніку ансамбля, які, як высветлілася, прымаў «заказы» на музыку...

Потым ужо ў філармоніі я даведалася, што, натуральна, такія прыкрыя выпадкі тут не пакідаюць без увагі. Кіраўні- цтва прымае самыя суровыя меры: звальняюць, хай сабе гэ- та будучы і неблагія музыкан- ты, ці пераводзяць у іншае мес- ца, як гэта, напрыклад, зрабілі з ансамблем рэстарана «Мінск». Але ж што скажуць людзі, якія пабывалі ў той вечар у «Папараць-кветцы» ці на тым жа шостым паверсе ў «Мінску», на свае вочы бачы- лі ўсю гэтую маральную раз- бэшчанасць, пагоню за тэк званым «ганарарам»?

Рэстаранная музыка... Апо- шнім часам гэтыя словы, ста- лі, на жаль, своеасаблівым вы- значэннем нечага не вельмі прыстойнага, што і мастацтвам не назавеш. Крыўдна, вельмі крыўдна. Мастацтва не павін- на раскладвацца на гатункі — першы, другі, трэці... Яно ўсюды павінна заставацца Мас- тацтвам. З вялікай літары. У тым ліку, вядома, і там, у рэ- старане...

Л. КРУШЫНСКАЯ.

юцца вытворчыя нарады: кры- тэрыі работы паставачнага калектыву згублены. Многа га- варылі пра самастойную рабо- ту актэраў, а эксперыменталь- ная сцена так і не адкрылася. Ірэаліза, патрабавалі — даюць працаваць, а быццам бы і не хочацца...

І такое: «Убраць афіцыйшы- ну на вытворчых нарадах, вы- знавацца аб спектаклі ўсім да аднаго! Змяніце ўмовы: дайце мне паслухаць Бетховена, па- ставіце самавар — і я магу га- варыць пра што хочаце!».

І гэта: «Пасіўная моладзь — рэжысёр віваты. Яму ўжо абыхава: з 57-га года ва ўлас- ным соку...».

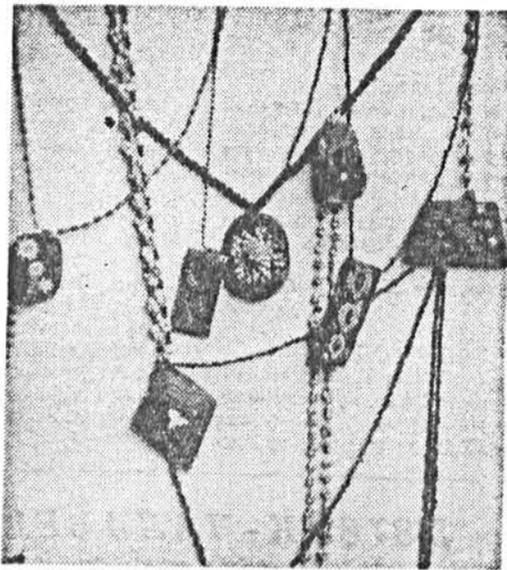
І яшчэ: «З году ў год нан- статуем раўнадушша, а не зма- гаемса. Адзін з метадаў — кон- курс, адлічэнне з налентыву. Раўнадушша ўзаемазразлівае, плён яго страшны. Творчае га- рэнне не можа працягнуць ада- соблена: толькі сумесна. Што можа зрабіць рэжысёр? Калі ў калектыве няма шчырай, дзіч- чай веры ў матэрыял, на твор- часці можна ставіць крыж. Спецсіс у мастацтва — шнод- ная рэч. Трэба перш-наперш узмацніць ІНДЫВІДУАЛЬНУЮ палітыку-выхаваўчую работу. Па ўсіх цэхах тэатра».

Дыягназ пастаўлены сур'ёз-

ны: раўнадушша. Гучыць — як прысуд. Толькі, можа, фарбы крыху згушчаны? Лю- бы тэатральны арганізм — «веласіпедная» ісціна — не бывае бездакорна здарова. Калі ж сам хворы ведае свае хранічныя болі, ён лягчай з імі спраўляецца, бо ведае і мета- ды лячэння. Кіраўніцтва брэсцкага тэатра не адмаў- ляе і метадаў «хірургічнага ўмяшання» ў тую частку «творча незадаволеных», што дазваляюць сабе спазняцца на рэпетыцыі, прыходзіць у тэатр выпіўшымі, з'яўляцца на сцэне без грыву, прпуская масоўкі...

З мэтай захавання ўрачэб- най тайны не названы про- звішчы многіх удзельнікаў раз- мовы. І рэцэпт не выпісаны: калектыву і без яго ўжо шукае і стымулятар росту, і допінг пошукаў, і эліксір вечнай ма- ладосці.

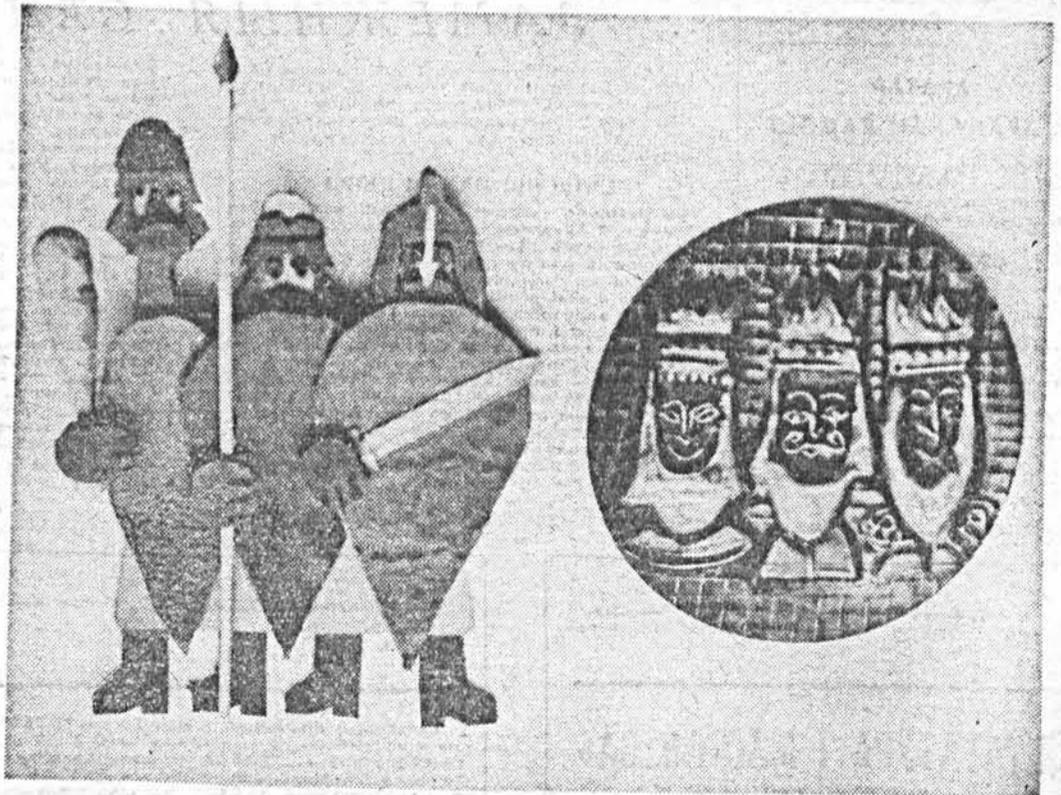
С. БЕРАСЦЕНЬ.

Кулоны С. Станюты.

«Антарктыда» (бітае шкло) Б. Дакальскай.

«Волаты» (скура) і «Чараўнікі» (чаканка) А. Саннікава.

Такія афішы, расклееныя ва ўсіх тэатрах і канцэртных арганізацыях Мінска, выклікалі вялікую цікавасць у творчай інтэлігентнай го- рада. Зала і гасцінны паной рэспубліканскага Дома мастацтваў не маглі змясціць усіх, хто жадаў прысутнічаць на гэтым вечары.

Усе мы ведаем, як насычаны актёрскія дні. Чым займаюць актёры кароткія антракты паміж рэпетыцыямі, спектаклямі, выездамі, шэф-скімі канцэртамі, працай у кіно і на тэлеба- чанні? Аказваецца, што і ў час адпачынку не панідае іх прага ствараць прыгажосць.

Яны пішучы песні (У. Шалестаў, Рускі тэатр), вершы (А. Жук, ТЮГ), казкі (Л. Улашчанка, ТЮГ), п'есы (А. Дудароў, ТЮГ). Старэйшая ар- тыстка тэатра імя Купалы Стэфанія Міхайлаў- на Станюта прадставіла багатую экспазіцыю караліў, пацерак, калё, бранзалетаў, зробленых з прыроднага матэрыялу. Саснозая нара, галоўкі мака, раванікі, фініквыя і персіна- выя костачкі, арэхі, жалуды, насенне акацыі — усё гэта ператвараецца ў рукамі Стэфаніі Мі- хайлаўны ў сапраўдныя творы мастацтва. І артысты купалаўскага тэатра, спачувваючы захваленню Станюты, вязуць ёй з гастрольных паездак, водпуснаў, падарожжаў усё, што зда- ецца ім цікавым з энзатычнай флары.

Ёсць, зразумела, у Стэфаніі Міхайлаўны свае сталыя панлонкі і паслядоўнікі. Адна з іх — Тацяна Назараўна Аляксеева. Яна спецыялі- зуецца на тэатральнай біжутэрыі, Шклянныя і перламутравыя гузікі, дэталі срэбных па- шкляннаў робяцца на сцэне бліскучымі на- штоўнымі дыядамамі, кулонамі, бранзалетаў, завушніцамі. Аляксеева шчодра раздае іх ся- броўкам па сцэне. І калі вы, напрыклад, уба- чыце Галіну Талкачову ў спектаклі «Забіць Герастрата», звярніце ўвагу на яе раскошныя ўпрыгожанні — яны зроблены рукамі Таця- ны Назараўны.

...Два зялёныя астравы-ўзгоркі ў фіялетавым моры. Над імі свеціцца праз туман агністы шар — ці то сонца, ці месяц, ці ягасць не- вядомай зорка, а можа, усё наша Галактыка. Але ўгледзецца уважліва... Гэта ўзгоркі ці мур- дыя вочы чалавек? Можа, гэта ў іх, у ча- лавену, змясціўся ўвесь свет? Не ведаю, ці пра гэта хацеў сказаць артыст тэатра Купалы Фама Варанецкі ў сваёй акварэлі «Ода Чур- лёнісу», але так прачыталася мне, так пра- чыталася многім іншым. У акварэлях Варанецка- га адчуваецца прыгні пошук гармоніі і дасна- маласці.

У апошні час даводзіцца чуць шмат добрых слоў у адрас артыста тэатра юнага глядача Мі- калая Смірнова — увагу грамадскасці звярнулі яго работы ў эксперыментальных спектаклях «Апошні тэрмін» і «Эдзіт Піаф». На выстаўцы ў РДМ ён паказаў сябе і як здольны мастак. Яго малюнкi, зробленыя пяром і наляровымі алоўкамі, складваюць самую вялікую экспазі- цыю выстаўкі. Перш за ўсё яны цікавыя тым, што ў іх адчуваецца вобразнае, нестандартнае мысленне артыста. Сярод іх няма ніводнай жанравы, бытавой замалеўкі. Кожны — сім- вал, гратэск, у кожным — завостранае аголе- нае пачуццё.

Падоўгу затрымліваюцца наведвальнікі ля стэндаў, аддаючы даніну майстэрству і фантазіі артыста тэатра Купалы А. Падабеда (разьба па дрэву, акварэлі), рэжысёра Белдзяржфілармоніі В. Дудкевіча (лясная скульптура), выкладчыка Інстытута культуры А. Саннікава (лясная скульптура, чаканка, біжутэрыя), артыстаў тэатра лялек В. Кабелева (чаканка), Л. Мікулы (вязанне), У. Уласава (мастацкая фатаграфія).

Сярод экспанатаў выстаўкі ёсць творы, зроб- леныя бяспрэчна, прафесійна. Ёсць і работы, створаныя «самадзейнай» рукой. — з тых, што паназваюць сябрам у сябе дома. Думаецца, што і работы, прафесійна недасканалыя, але сагр- тыя цёплым сэрца, адзначаныя пячаццю індывідуальнасці, маюць права займаць месца ў экспазіцыі. Бо рэспубліканскі Дом мастацтваў павінен быць, павінен стаць родным домам для актэраў.

С. КЛИМОВИЧ.

Рыгор
БАРАДУЛІН

З вясёлага сшытка

СПАЛУЧАЙ!

Турбот спрадвечных мліва
Жаданнем не суроч,
Для працы —
Дзень руплівы,
Для ўцехі ціхай —
Ноч.

Старайся не дарэмна,
Турбот не клянучы,
Шчыруй удзень нядрэмна, —
Ды не праспі начы!

НЯЧЫСЦІК ВІНАВАТЫ

Віною ён, нячысцік той,
Дальбог жа, не хлушу:
Падбіў прасціца на пастой,
Адкрыў жа мне душу!

Бадай бы чмут
Засмяг і счах,
Няўжо й яму нлўцям,
Што ў веснавых тваіх вачах
Зацесна ужо чарчым?!

ЦЕЦЕРУКОВА КЛЯТВА

Што за стук,
Што за грук?
Страхі крые цецярук?

Кляўся ж на тану цяцерам,
Што для кожнай
зробіць церам...

Па вясне —
Махнуў хвастом
І прывіет суседцы!
У балоце пад кустом
Цяцера нясецца...

НАЧНЫ КАЗЁЛ

На згон зімы
Дадому муж
Таки дайшоў пад ранне,
Да жонкі ў наступ:
— Ты чаму ж
Не здзівішся з качання?

Капуста свежая!
У чарзе
Яшчэ б сталю, няйначай,
Ды ў міг апошні,
Балазе,
Свайго знаёмца убачыў.
Засумаваў я
Па траве
Па навіне зялёнай,
Луска ад воблы
На брыяе
Блішчыць слязой салонай.

Да мужавых турбот,
Да слоў
Не мае жонка жалю:
— Снажы, калі
Начных казлоў
Карміць капустай сталі?

Пятро РАБРО

АРАТАР

З ХРАЊІЧНАЙ ВАДОЮ

Ён выступаць усюды звык,
Хоць пасля гэтага і плача,
Бо ў яго дрэнна, а не лзын:
Наўперад думкі спрытна снача.

РЕЗОННА

Сказалі аўтару рамача
дэтэктыўнага:
— Як? Тут няма героя
пазтыўнага?
— Героем будзе той, — усім
гаворыць, —
Каго раман мой не заморыць.

Пераклаў з украінскай
М. БАЗАРЭВІЧ.

Марат БАСКІН

Час, Тарас і Парнас

З АРХІВА ПАЭТА ТАРАСА ПАРНАСАВА

І
Паважаны Тарасе!
Атрымалі Ваш верш «Рэчка Уша». На вялікі
жал, надрукаваць яго не маем магчымасці.
Ён слабы па зместу і па ўвасабленню гэтага
зместу. У вершы няма ні дынамічнага разгорт-
вання паэтычнай думкі, ні дасціннага паэтыч-
нага жарту. Параўнанні не новыя — яны ўзя-
ты Вамі з класічных твораў! Чытайце болей
класікаў.

З павагай літкансультант А. Л. Дубок.

2 ПРАЗ ПЯЦЬ ГОД

З рэцэнзіі на вершы зборнік Т. Парнасавы
«...слабы верш «Рэчка Уша». Дынамічнае
разгортванне паэтычнай думкі перашкаджае
ўспрымаць яго змест. Узнікае жаданне прыпы-

ніцца, паслухаць, аб чым гамоніць сведка ста-
годдзяў — рэчка Уша, але паэт не дае нам
гэтай магчымасці. Ён імчыць чытача, бы цягнік.
Трэба, праўда, адзначыць дасціпны гумар вер-
ша і цікавыя параўнанні.

Крытык А. Дубок.

3 ПРАЗ ТРЫЦЦАЦЬ ГОД З ПРАДМОВЫ ДА «ВЫБРАНАГА» ТАРАСА ПАРНАСАВА

«...Яшчэ ў раннім вершы «Рэчка Уша»,
яскрава бачны адметныя рысы вялікага тале-
нту: дынамічнасць, дасціпны гумар. А якія цу-
доўныя паэтычныя параўнанні напачаткі чы-
тача ў гэтым вершы! Зараз бы такія вершы на-
пым маладым паэтам! Якая філасофія ў ма-
ленькім вершы!..»

Крытык Аляксей Дубок.

ДЗІВАК — ЧАЛАВЕК...

Паўло ГЛАЗАВЫ

КЛІМАВА ДЫСЕРТАЦЫЯ

Зранку гул у інстытуце,
Нібы прэмію даюць —
Клім Гарох абараняе

Дысертацыю сваю.
Ён з трыбуны прамаўляе
Сухаватым галаском:
— Даўганосіка я ўрэшце
Скрыжываў са святляком. —
Апанент спытаў: — Навошта ж
Здаўся гэты вам чараяк?
— Я хачу, каб даўганосік
Засвяціўся, як святляк.
— Выбачайце мне, налега, —
Зноў узніўся апанент, —
Чым практычна дапаможа

Гэты ваш эксперымент? —
Дысертант вусы патузаў.
Закруціў угору іх:
— Мы прымусім засвяціцца
Даўганосікаў усіх,
На плантацыі, дзе будуць
Даўганосасветлякі,
Абрабляць мы зможам нават
Цёмнай ноччу буракі.

Пераклаў з украінскай
М. МІРАНОВІЧ.

Віктар ШАУЧЭНКА

ЗАМЕЖНЫЯ СЕНСАЦЫ

Газеты капіталістычных краін вельмі пад-
кілі да ўсёякіх сенсацый. Прапаную
ўвазе чытача-судзіі пэкалькі новых
замежных суперсенсацый, настолькі новых,
што заходняя прэса яшчэ не паспела іх
апублікаваць.

ТЭЛЕСНЫ МАДАМ ПЮРЭ

Неверагодны эксперымент, які закончыўся
ўдачай, правёў вынаходнік з французскага го-
рада Страхбурга Жан Ман'ян. Пачалося з таго,
што кожную раніцу цешча месць Маньяна ма-
дам Пюрэ за сніданнем расказвала сны, якія
ёй сніліся кожную ноч. Значым, што сны ма-
дам Пюрэ адрозніваліся звычайнаю фэбуляй,
арыгінальнасцю, прыгодніцкімі элементамі.

Аднойчы выпадкова на галаву Жана Маньяна
зваліўся відэамагнітафон.
— Зурька! — зароў ад болю і шчасця вына-
ходнік. А праз некалькі дзён навіў на галаву
соннай цешчы спецыяльна сконструяваную ім
тэлекамеру, падключаную да відэамагнітафона.
Вынікі перавысілі чаканне. Калі раніцою
месць Маньян пачаў праглядаць відэазапіс, яго

ўрананым вачам адкрылася фантастыч-
ная карціна: на экране ішоў сапраўдны наля-
розы мастацкі фільм. Настолькі арыгінальны,
што вынаходнік не мог усе 6 гадзін адарвацца
ад экрана.

За месяц Жан Маньян «зняў» наля 20 філь-
маў-сноў. Ужо 17 краін свету выказалі жадан-
не набыць незвычайныя фільмы.

УНІВЕРСАЛЬНЫЯ ГАДЗІННІКІ

Гадзіннікавых спраў майстар з невялікага
італьянскага горада Чао Марчэла Манароні
сканструяваў незвычайныя нарочныя гадзінні-
кі. Цінава, што гадзіннікі сеньёра Манароні
даюць звесткі не толькі аб тэмпературы па-
ветра, ціску, напрамку ветру, але і паказва-
юць, колькі дзён засталася да зарплаты. У кор-
пусе гадзіннікаў зманціраваны тэлефон, фота-
апарат, газавае запальнічка і электронно-ві-
лічальная машынка. Адначасова гадзіннікі мо-
гуць служыць падстаўнай пад гарачы прас.
Пры патрэбе на іх можна спячы ежу, што па-
вінна зацікавіць турыстаў-дзікуноў.

Цяпер нястомны майстар працуе над тым,
каб гадзіннікі яшчэ і час паказвалі.

СЯБРЫ - РАВЕСНІКІ

СЯБРОУСКІЯ ШАРЖЫ
МАСТАКА К. КУКСО

Празаік Аляксей Канадуб.

Кінарэжысёр Ігар Калюскі.

Скульптар Уладзімір Церабун.

Паэт Валерый Ліпневіч.

Архітэктар Аляксандр Анень-
цеў.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-
ства культуры и правления Союза писателей
БССР, Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦН КП Беларусі

ИИИИИ

Індэкс 63856

АТ 01612

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Заха-
рава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на-
месніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказа-
га сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палі-
тычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела
прозы і паэзіі — 33-24-62, аддзела крытыкі і бі-
бліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музы-
кі — 33-21-53, аддзела выўленчага мастацтва,
архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, ад-
дзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і маса-
вай работы — 33-22-04, выдавецтва — 23-52-85
бухгалтэрыі — 23-77-65.

Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей АСІПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Ефрасіння БОНДАРАВА, Барыс
БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (адказны сакратар), Уладзімір
ГНІЛАМЕДАУ, Юрый ГРЫГОР'ЕУ, Канстанцін
ГУБАРЭВІЧ, Васіль ІВАШЫН, Віктар КАВАЛЕНКА
Аляксандр КАПУСЦІН (намеснік галоўнага рэдакта-
ра), Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ Аляксей
ПЫСІН, Міхаіл САВІЦКІ, Барыс САЧАНКА, Язэп
СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Мікола ТКАЧОУ
Юлія ЧУРКО, Рыгор ШЫРМА.